

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

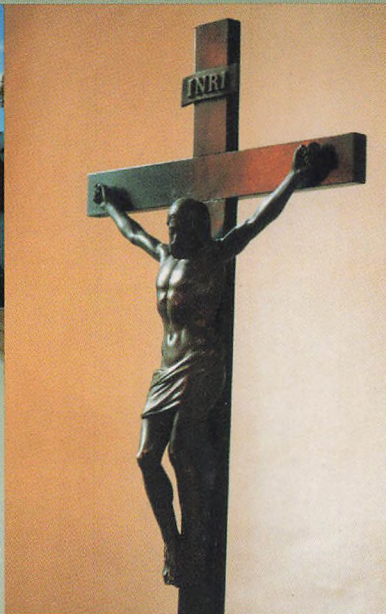
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Helsingør Stiftsbog 2003

Helsingør Stiftsbog

2003

REDAKTION

Linda Friis Christoffersen Jan Ulrik Dyrkjøb
Ulla Thorbjørn Hansen Steffen Ravn Jørgensen
Lise-Lotte Rebel

■ *Illustrationerne på bogens omslag:*

Lyttende børn. *Foto: Kronline*

Lundtofte kirke. *Foto: Ulla Thorbjørn Hansen*

Ordination i Helsingør domkirke den 15.9.2002. *Foto: Kronline*

Alter og døbefont. Herstedøster kirke. *Foto: Ulla Thorbjørn Hansen*

Krucifiks. Glostrup kirke. *Foto: Eric Klitgaard*

Vintergækker i sne. *Foto: Kronline*

Indholdsfortegnelse

Landemodeberetning 2003

- *Lise-Lotte Rebel* 8

Prædiken i Ballerup kirke den 26. oktober 2003

- *Lise-Lotte Rebel* 20

Back to Basics. Om at genfinde identiten som kirke

- *Thala Juul Holm og Kristen Skriver Frandsen* 24

Er da Lidenskaberne alene døbt, er Fornuften Hedning?

- *Ulla og Lars Tjalve* 38

På trods af det moderne. Tanker om tro og liv i en krisetid

- *Jan Ulrik Dyrkjøb* 46

Tro og kirkeordning – med særligt henblik på Søren Kierkegaard

- *Viggo Kanding* 58

Folkekirke uden kirke?

- *Ditlev Tamm* 62

Den svenske kirke efter år 2000

- *Margareta Brandby-Cöster* 74

Værnspræst ude og hjemme

- *Claus Pontoppidan* 86

Præsten i fængslet

- *Bent Ølgaard* 94

Bibelmaraton

- *Jørgen Christensen* 100

Dåbsundervisning i kirken

- *Jørgen Demant* 106

»Teologi for alle« – et folkekirkeligt kursustilbud

- *Kirsten Grønbech og Kirsten Winther* 112

Vi er alle præster – det forkyndende fællesskab

- *Linda Friis Christoffersen* 118

Det mellemkirkelige arbejde 2003

- *Anne Marie Boile Nielsen* 124

»Gør alle folkeslagene til mine disciple!«

- *Henrik Jul Petersen* 128

- **Helsingør Stifts Landemodeakt 2003** 131

Forord

Når vi ved årsskiftet har hørt rådhusklokkernes tolv slag, synger radioens pigekor for på »Vær velkommen, Herrens år«. Vi tager afsked med et gammelt år og begiver os ind i det nye år.

Det Herrens år 2003 er nu ved at rinde ud. Som sædvanligt samler stiftsbogen indtryk og tanker fra kirkelivet i Helsingør stift. Ifølge sagens natur er det tanker, der afspejler tiden, der gik. Men det er samtidig også tanker, der forsøger at pejle, hvor vejen går hen.

Lad mig blot nævne nogle af de ting, der har været fremme i det forgangne år. Vi har drøftet kirkens økonomi. Vi har drøftet kirkeordningen, og ikke mindst sommerens hede debat om præsters tro har betydet, at folkekirken har været i mediernes søgelys.

Disse forhold afspejler sig i dette års stiftsbog. Vi kan her læse om folkekirkelig identitet, om kristen tro og moderne virkelighed, om kirkens ordning med baggrund i Søren Kierkegaard, og vi får også et kig over Sundet til broderlandet Sverige.

Derudover er der artikler om arbejdet som værnspæst og fængselspræst, fra dagligdagen og dens kristendomsundervisning for børn og voksne og om et helt nyt tiltag: bibelmaraton.

Ud over de obligatoriske artikler fra landemodet er der artikler fra den religionspædagogiske konsulent samt fra Stiftsudvalget for Mellemkirkeligt Arbejde og Stiftsudvalget for Ydre Mission.

Jeg ønsker alle en god læselyst!

Samtidig vil jeg gerne benytte lejligheden til at takke for et godt og inspirerende samarbejde i årets løb og ønske alle en god advents- og juletid.

På redaktionens vegne

Lise-Lotte Rebel

Landemodeberetning 2003

■ *Af biskop Lise-Lotte Rebel*

Det er mig en stor glæde at byde velkommen til dette års landemode. Hjertelig velkommen skal I være alle sammen! Det kan jo ikke nægtes, at det er med stor forventning, vi hvert eneste år ser frem til landemodet. Vi følger spændt strømmen af tilmeldinger fra hele stiftet, efterhånden som de kommer ind. Ligesom de sidste år har ca. 500 taget imod invitationen i år. Det vil sige, at stort set alle de 145 menighedsråd i stiftet er repræsenteret. Som alle ved, dækker stiftet et stort område, såvel geografisk som befolkningsmæssigt – fra landsogne, især i den nordlige del, til omegnssogne ved København. Derfor er det fantastisk dejligt, at vi på en dag som denne kan manifestere en samhørighed for hele stiftets vedkommende. Det med at mødes, at forsamles, det er aldrig blot en biting eller noget, der kan undværes. Det er i kirkens sammenhæng tværtimod noget helt grundlæggende. En forsamling er altid noget mere end summen af de enkelte individer. Sådan er det, når vi synger sammen, lytter og spiser sammen.

Året 2003 har indtil nu været det sværeste år i min tid som biskop med mange store og vanskelige sager, men også med utrolig mange glædelige begivenheder. Når der er mange vanskeligheder, glemmer vi så let det, der går godt, det, der er glædeligt. Jeg husker engang, jeg til Bo Grønbech (vores domorganist) sukkede lidt over, at der var så mange syge i stiftet, hvortil han sagde: »Ja, men på den anden side, der er også mange raske.« Det er der heldigvis. Der er mange raske. Der er meget at glæde sig over. Først til de mere glædelige begivenheder i det forløbne år. Vi har holdt

fødselsdagsfest for en 100-årig i år. Ikke for en affældig gamling på gravens rand, men for en særdeles åndsfrisk 100-årig, som lever i bedste velgående og sikkert nemt overlever enhver af os. Det er selvfølgelig menighedsrådsloven, jeg tænker på. Den er måske mere livsduelig end nogen sinde her 100 år efter dens gennemførelse. Det gik ellers ikke stille af i 1903, hvor loven blev gennemført. Det skete efter en hel del bøvl og ballade. Men sådan er det altid i kirken. Tænk bare på al balladen, vi havde omkring den nye salmebog! På en måde er det trøstende, at det ikke kun er i dag, det er sådan. Sådan var det også i 1903. Også dengang – i 1903 – var der folk, som var bange for, hvad der dog kunne ske, hvis almindelige mennesker fik lov til at bestemme over deres egen tro og kirke! Nogle mente, at de fromme ville løbe med det hele, og andre, at det var de ugudelige, der ville komme til at bestemme. I dag er der nogle, der er bange for, at det er biskopperne. Personligt har jeg dog ingen ambitioner på det område! Men trods frygt og advarsler, som det absolut ikke skortede på, så fik vi altså loven om menighedsråd i 1903.

I kirkens lange historie er 100 år jo ingen alder. Og det er såmænd noget af et under, at man først har fundet på det med menighedsråd for 100 år siden, al den stund lægfolk lige siden kirkens første tid har været betroet magt og myndighed i forhold til kirkens opbygning og udbredelsen af evangeliet. Og vor kirkes reformator, Martin Luther, har om nogen pointeret lægfolkets betydning og tilkendt lægfolket en rolle, som var ganske uhørt for datiden i 1500-tallet.

For det første sagde Luther vendt imod romerkirken, at kirken er der, hvor menigheden forsamles om Guds ord og sakramenterne. Kirken er altså der, hvor lægfolket er. I romerkirken derimod er til forskel kirken, der hvor bispeembedet og præsten er. Men Luther betonedede altså lægfolkets afgørende betydning for kirken. Kirken udgøres ikke af præsterne, men af menighederne. Og Luther kunne ikke forestille sig en gudstjeneste, hvor præsten står alene og celebrerer messe uden at der er en menighed. Alligevel skulle der gå næsten 500 år, før end Luthers tanker fik den demokratiske udtryksform, som vi kender i form af loven om menighedsråd. Det var først, da samfundet var modent til demokrati og selvbestemmelse, at også kirken og den kirkelige lovgivning turde give sig i lag med en demokratiseringsproces. Men her i 100-året er der vist ikke mange, der kunne forestille sig en folkekirke uden det islæt af demokrati på sogne- og provsti-

Lise-Lotte Rebel

plan, som er blevet en værdifuld og fuldstændig uundværlig del af det folkekirkelige liv. Stiftets menighedsråd øver en stor, frivillig og ubetalt indsats i de lokale sogne. Der er store og arbejdskrævende opgaver, når det drejer sig om byggeri eller restaurering med ansøgninger til mange instanser, og der er det daglige arbejde i og omkring sognets kirke og menighedsliv. Dette brede engagement på alle niveauer er så værdifuldt, og det vil vi helt sikkert komme til at høre mere om de kommende år.

På stiftsplan har vi allerede udvidet den demokratiske proces ved at føre jævnlige samtaler i stiftet mellem repræsentanter fra forskellige sider af kirkelivet. Det drejer sig om menighedsrådsforeningerne, vore to repræsentanter i landsforeningen, præsternes tillidsmænd, og landemodeforsamlingen, dvs. provster, stiftamtmand og stiftspersonalet. Siden 1996 har vi holdt disse samtaler i stiftet. Det har ikke været lovbestemt. Det bliver det måske. Personligt ville jeg nødigt undvære disse samtaler – især i det sidste turbulente år har det været vigtigt at mødes på denne måde og sammen endevende nogle af de mange problemer og opgaver, der lægges hen til os. Der diskuteres kraftigt, om der skal være obligatoriske stiftsråd, i hvert stift. Jeg kan kun sige, at efter i 7 år at have haft frivilligt »stiftsråd«, har jeg ikke andet end lovord til overs for det.

Her i stiftet har vi ikke set os nødsaget til at vente på en eventuel lovgivning omkring stiftsråd. Vi har bare udnyttet de muligheder for samtalefora, der allerede ligger i de eksisterende demokratisk valgte råd. Alligevel er det stadig et spørgsmål, der kan få sindene i kog, om man vitterlig tør give almindelige mennesker indflydelse på deres kirke. Personligt synes jeg ikke, vi har andet valg end at inddrage lægfolket i beslutningsprocessen.

Det er en beslutningsproces, der vedrører kirkens organisation og struktur. Hvad kirken er, står nemlig allerede fast. Det er fastlagt med bekendelseskriterier og liturgi. Derfor skal vi heller ikke i misforstået demokratiforståelse have folkeafstemninger om den kristne kirkes indhold, læren. For det indhold har vi modtaget som en gave, nedarvet gennem slægterne gennem tiden. Det var vel heller ikke det, der blev lagt op til med kirkeministerens stort anlagte borgerhøring om folkekirken, der blev afholdt i Kerteminde for nogle uger siden.

Kirkeministeren indbød ca. 6000 mennesker til at komme med et bud på, hvordan de som medlemmer og brugere gerne så folkekirken. 84 mennesker tog imod invitationen, og de fik uden tvivl en god dag sammen. De

kom i al fald med en del bemærkelsesværdige forslag. Men jeg må indrømme, at nogle af dem er meget svære at tage alvorligt. Som f.eks. forslagene om at afskaffe dåb og nadver. Ud med trosbekendelsen og skabelsen! Og kravet om ikke ustandselig at høre om helvede, når vi kommer i kirke. (Hvor man så hører så forfærdelig meget om helvede, det ved jeg ikke. Jeg har ikke oplevet det her i stiftet. Jeg kommer i kirke mange steder, og der hører jeg præsterne bestræbe sig på efter bedste evne at forkynde, at Gud er god imod onde og utaknemmelige. Det er det, der bliver sagt igen og igen fra vore prædikestole, og det er det, vor tro og vort håb bygger på, også når vi står over for døden). For en udenforstående, der ikke selv var til stede, kunne det næsten lyde som om kravene fra borgerhøringen var: Ud med kristendommen – men lad os beholde kirken! Men jeg tvivler på, at det var det, der var meningen, selv om det næsten kunne lyde sådan i pressen. Hvis det er det, der har været sagt, så er det er jo svært at tage alvorligt – hvad der heller ikke har været så mange, der har gjort. Men der blev på baggrund af denne høring indbudt til en større konference, hvor også nogle af jer var til stede. Formålet var, at vi skulle se på disse forslag og diskutere dem konstruktivt. Skal vi prøve at se det positive fra denne borgerhøring, må det være, at nogle mennesker ville bruge en hel dag på at diskutere folkekirken. Men det er også tydeligt, når man ser på forslagene, at borgerhøringen vidner om en stor uvidenhed om den kristne tros indhold. Og det vel at mærke hos døbte medlemmer (Det var mennesker fra hele landet, så vi kan ikke sige, at det bare er et storbyfænomen. Vi begynder nu at se, hvad det betyder, at der ikke har været bedt fadervor og sunget morgensang i skolerne i mere end 25 år). Og det synes jeg må give os alle anledning til selvransagelse. Der er brug for alle gode kræfter. Der prædikes hver søndag. Der holdes studiekredse, kirkehøjskole, bibelmara-ton. Der er dåbsoplæring, kirke-skole samarbejde. Der er så mange gode tilbud i hvert eneste sogn. Men hvordan får man mennesker til at bevæge sig hen i kirken for at høre og spørge og undres, så de får mulighed for at udtrykke sig lidt mere nuanceret om kirke og kristendom? Hvordan kan det være, at folk forbinder kristendommen med helvede og fordømmelse, når vi forsøger at tale om Guds kærlighed og barmhjertighed? Hvad vi konstruktivt kan lære af en sådan høring, er, at vi aldrig må blive trætte af positivt at formulere den kristne tros indhold. Vi skal selvfølgelig ikke have en religionsanstalt, hvor vi på bedste demokratiske vis stemmer

om indholdet. Selvfølgelig ikke. Men vi skal heller ikke overhøre nødråbet i de nok så diffuse meldinger fra folkehøringen. Det er under alle omstændigheder en folkekirkes opgave at fastholde den vanskelige balance mellem respekten for de enkelte medlemmer og trofastheden i forhold til dens egen kirkelige arv. Det er der, vi står, og det er i det lys, vi hele tiden må forsøge at træffe vore beslutninger. Og vi skal i al fald ikke begynde at se ned på vore døbte medlemmer, som måske ikke er så stive i dogmatikken, eller så dygtige til at formulere hvad der er kristendom. Nej, vi må tage alvorligt, at 85% af den danske befolkning er medlemmer af folkekirken, også selvom de ikke alle er lige bevidste om det. Når vi står der ved døbefonten i ydmyghed, eller når vi samles omkring en afdøds kiste, så kan det ske, at folkekirken træder i karakter. Så lyder der et ord, i forhold til hvilket vi alle står lige. Så er der ikke mere noget, der hedder gode medlemmer eller dårlige medlemmer, for så er vi sammen stillet under Guds ord. Så længe folkekirken kan gøre det, så er den en folkekirke. Så er den en kristen kirke i ordets fulde betydning. Folkekirken lever i og af de nære forhold. Vel kan der komme debatter, endog voldsomme debatter i medierne. Det har der som bekendt været i år. Men det, der tæller, det er det nære forhold mellem sogn, præst, kirke og menighed. Det er den tillid, der leves ud her, folkekirken lever af. I forhold til det, er mediedebatterne krusninger på overfladen. Min konfirmationspræst var en lun vestjyde, en from mand med et stort hjerte og med megen selvironi. Han var god til at sætte tingene i de rette proportioner – også og især når vi jamrede over andres uvidenhed og lunkenhed. Jeg husker en historie, han fortalte, om en ny ung præst, der kom til sognet og gik på besøg hos et gammelt fromt ægtepar. Han spurgte i løbet af samtalen: »Hvor mange rigtig troende er der så her i sognet?« Konen svarer efter at have sundet sig lidt: »Ja, når det kommer til stykket, er vi vel kun to.« – og tilføjer så lidt efter, da manden er gået ud: »Ja, og ham der er jeg ikke en gang sikker på.«

Det er alene Gud, der skal dømmе om vores tro. Vi er ikke sat som hinandens dommere. Men vi er sat til at være medarbejdere på hinandens glæde. Det var det, apostlen Paulus allerede måtte minde menigheden i Korinth om engang for mange hundrede år siden. Det gælder stadig: at være medarbejdere på hinandens glæde. Så før vi forarges over andre, var det måske klogt at anfægtes lidt over sig selv. Kristendom har det som hostesaft. Den er bedst til indvortes brug!

Et menneske når i sin tro aldrig videre end til ham, vi hører om i evangeliet. Det var ham, der sagde: »Jeg tror, hjælp min vantro!« For troen er altid på vej bort fra en selv – og hen imod ham, den tror på. »Hvis du tvivler på andres frelse, så er der for alvor grund til at fortvivle over din egen«, siger Søren Kierkegaard et sted. Det er også ham, der skriver en hel afhandling med den titel: Om den opbyggelige tanke i, at over for Gud har vi alle uret.

Som det allerede er nævnt, var der også for 100 år siden en heftig debat forud for lovgivningen om menighedsråd. Dengang som nu var spørgsmålet, om almindelige mennesker nu også er godt nok klædt på til at sidde i et menighedsråd. Om de ved nok om kirke og kristendom. Det tog man stilling til dengang ved at vedtage loven. Det turde man dengang, og det tør vi også stå ved i dag. For vi har ikke noget andet valg i en luthersk kirke end at anerkende lægfolkets helt naturlige plads – også i beslutningsprocesserne. Vi må tage vore døbte medlemmer alvorligt – også når de ønsker at få bedre besked, og når der er opgaver, der skal løses.

Der har i denne sommer været stor harme over taarbækborgerne og deres præst, som de er glade for. Jeg skal ikke ribbe op i den sag her og nu.

Fra landemødet. Forrest fra venstre: Professor Martin Schwarz Lausten, biskop Lise-Lotte Rebel, domprovst Steffen Ravn Jørgensen.

Foto: Ulla Thorbjørn Hansen.

Undertiden synes jeg, at der allerede er sagt alt for meget af alt for mange. Og jeg har måttet sande, at den, der står på kajen bedst ved, hvordan skibet skal styres. Men jeg vil ikke lægge skjul på, at det har været den vanskeligste sag i min embedsperiode. Sagen er – som I ved – ikke lukket. Samtalerne fortsætter, og præsten i Taarbæk er stadig under skærpet tilsyn. Sagen gav anledning til en begyndende debat om kirken og dens kommunikation. Hvad vi har lært af denne sommer er, at vi i kirken har vanskeligt ved at få vore budskaber ud i de store massemedier og blive forstået. Kun de færreste af os formår at tale i overskrifter. I kirken er vi vant til den tid og ro, som en overvejelse kræver. Og vi er slet ikke gearret til at svare på lange komplicerede spørgsmål, når tiden kun er til korte ja-nej-svar. Jeg siger ikke, at det er pressens eller andres fejl. Men der er et problem her, som vi må arbejde med i den kommende tid. Kristendommen og beken- delsen er jo ikke sådan et afkrydsningskatalog, hvor alt mellem himmel og jord kan slås op og krydses af. Livets store spørgsmål kan ikke klares ved at sætte et flueben i en rubrik. I den situation må vi så prøve at for- midle kristendom. Det er noget af opgaven i dag.

Kirken er sat til at tale om og sige det, der ikke kan høres andre steder. Det er en livsvigtig opgave. I egentlig betydning: vigtig for livet. Det er spørgs- mål som dette, hvordan jeg skal leve med skylden, med kærligheden, hvor- dan jeg skal forholde mig til livets begrænsning, til den smerte det er at miste, at blive syg, at lide, hvordan jeg skal forholde mig til døden. Det er spørgsmål, som enhver af os kommer ud for på et eller andet tidspunkt i vort liv. Det er sådanne spørgsmål, kirken arbejder med og forsøger at for- mulere i vor travle tid. Det er ikke korte ja-nej-svar, som rækker her. Her kræves ro og fordybelse og eftertanke.

Det er sådanne spørgsmål, præsterne taler med mennesker om i sjælesør- geriske samtaler, fordi det er spørgsmål som bedst tages op på tomands- hånd. Vi skal jo høre det sagt af en anden, fra menneske til menneske. Det er ikke nok at læse det på internet eller se det i TV.

Og netop denne samtale på tomandshånd er så vigtig, også for vore præs- ter. Det er jo der, det rykker. Det er der, kristendom formidles. Det kræver rum, menneskeligt rum, for at der kan tales om vor smerte, vor tvivl og vor angst – og tales om vor fryd og vor glæde og taknemmelighed – tales om troen på den herre, der ikke sidder på en sky i himlen, men i Jesus Kristus er kommet til os og vor verden for at dele livet og døden med os. Og lad

os da glæde os over, at sommerens debat i al fald har vist, at det igen er blevet legitimt at tale om disse troens ting, ikke bare i kirken, men også i brugsen og på cafeen, hos frisøren og på arbejdspladsen.

Det bringer mig videre til den ofte hørte bemærkning, som også lød på borgerhøringen, hvor det blev sagt, at man netop ønskede, at præsterne skulle gå mere ud. Være synlige i sognet. Det er jeg også sikker på, at præsterne ønsker og gerne vil, men det kræver en bemanning, som vi slet ikke har eller er stillet i udsigt. Enhver kan se på sit eget liv og sin egen tid. Hvor mange gamle, syge, ensomme har jeg selv besøgt i den forløbne uge – bare inden for egne cirkler? Hvor ofte kan jeg selv afse tid til et medmeneske? Præsterne kan stort set ikke nå flere, end vi andre kan, når gudstjenester, møder, plejehjem, konfirmander, begravelser, vielseer ikke alene skal afholdes, men også gerne forberedes. Og den teologiske vedligeholdelse er ikke kun en fritidsbeskæftigelse for præster. Den er en nødvendighed for at kunne klare dagens slid.

Det bringer mig videre til det, vi altid kan tale om: økonomien. Selv om der har været talt meget om folkekirkens økonomi det seneste år, så er det dog ikke så slemt, som det var i London, hvor jeg besøgte et bispedømme for et år siden. Overalt hvor vi kom, lød det: »Nå, I ønsker at høre noget om økonomien? Heldigvis har vi dog stadig andre og væsentligere ting at tale om her til lands.« Men altså, økonomien hører også med. Ikke som det væsentligste. Men som noget, der er nødvendigt.

I har sikkert jævnligt læst om fællesfondens trængsler. Fællesfonden er den del af kirkeskatten, som kirkeministeren administrerer. Den udgør næsten en milliard ud af kirkens samlede budget på ca. 5 milliarder.

Fællesfonden finansierer 60% af præsternes løn, efteruddannelse, kirkemusikskoler, EDB og forsikring. Der har i de seneste år været et stort underskud især på grund af uforudsete store udgifter til EDB. Derfor har kirkeministeriet jævnligt måttet låne penge af stiftsmidlerne for at dække underskuddet. (Stiftsmidlerne er de gravstedskapitaler, som menighedsrådene indbetaler, og som normalt bruges til at låne ud til sognene, når der skal bygges og vedligeholdes). Et år måtte kirkeministeriet låne 57 millioner i Viborg stift for at dække underskuddet. Efterhånden blev situationen temmelig uoverskuelig, og rigsrevisionen lavede en noget kritisk rapport.

Disse trængsler har betydet, at der for fællesfonden er indført skrappe besparelser. Besparelserne gælder stifternes drift, efteruddannelserne af præ-

ter, pastoralseminarierne, men altså også et pludseligt og uventet ansættelsesstop for præstestillinger i fåb om at redde økonomien i år. Selv om det er et lille tal på så stort et budget, så rammer det os meget hårdt. For dette ansættelsesstop berører os lige der, hvor hele grundlaget for vores kirke ligger, nemlig på kirkens forkyndelse. Biskopperne og menighedsrådsforeningen har protesteret og haft møder med kirkeministeren. Kirkeministeren kunne love én ting: at ansættelsesstoppet ikke varer en dag længere end nødvendigt. Men det skaber en masse frustrationer og ekstra administration.

Kirkeministeren lovede i en pressemeddelelse, at der kunne ansøges om dispensation, men det viser sig næsten umuligt at opnå. Vi har f.eks. to stillinger i vores stift, som det er ubegribeligt både for os og for menighedsrådene, at vi ikke kan få vikar til. Det gælder i Mårum, hvor præsten har fået orlov på halv tid og derfor er på halv løn. Men hvor vi ikke kan ansætte en vikar i den halve stilling. Og det gælder på lignende måde i Rødovre. Vikarer i de stillinger er ganske udgiftsneutrale. Men vi kan ikke få vikarer.

57 stillinger over hele landet ligger og venter på at blive slået op, når ansættelsesstoppet ophører. Hvornår ved vi ikke. I øjeblikket arbejder vi på at få slået to sognepræstestillinger op, hvor situationen er ganske uholdbar: Blistrup og Høje Taastrup med provstestilling. På den anden side uddanner universiteterne og pastoralseminarierne en stribe meget velkvalificerede kandidater, som kun længes efter at komme ud. Der er stor arbejdsløshed blandt teologer. Det er en paradoks situation på et tidspunkt, hvor de fleste andre landes kirker skriger på kvalificerede teologer. Vi har her til lands et overskud, men må ikke bruge dem.

Vi har haft et stiftsrådsmøde om denne situation. Og det var ganske nødvendigt at vende dette med hinanden og prøve på så solidarisk som muligt at pege på de sværest stillede sogne, hvor der først skal slås stilling op, mens andre så må vente. Og så håber vi i øvrigt, at situationen snart bliver bedre.

Igen kan jeg sige, at det har været meget vigtigt, at vi netop på vore stiftsmøder i en bred kreds har kunnet diskutere følgerne af dette og også mærke den store solidaritet, som har været kendetegnende for forståelsen for hele stiftet.

Et lille plaster på såret for nogle af de arbejdsløse er muligheden for at

komme i jobtræning som præst. På næste søndag ordinerer jeg seks teologiske kandidater, hvoraf de fem skal i jobtræning i forskellige sogne i stiftet. Det vil også være en kærkommen hjælp til sognene.

Så vil jeg sige et par ord om konflikter. Jeg er jo ikke blind og døv for, at det ikke altid er så idyllisk alle steder. Men det er nu engang vilkårene, hvor mennesker er sammen. »Hvis folkekirken var en arbejdsplads.« Sådan hed en artikel i præsternes fagblad for nylig. Den redegjorde for, hvor svært det er for alle parter, at menighedsrådet er arbejdsgiver over for så mange forskellige faggrupper med hver deres organisation. Og så det forhold, at arbejdsgiveren, menighedsrådet, er repræsenteret på arbejdspladsen ved en frivillig valgt kontaktperson, som udfører et krævende arbejde på fritidsbasis. Menighedsrådsmedlemmer har for de flestes vedkommende deres eget heldagsarbejde at passe og kan derfor ikke være på arbejdspladsen i dagtimerne. Man kunne blot forestille sig det samme, hvis en bank eller et plejehjem i det daglige skulle ledes af en repræsentant fra bestyrelsen eller fra brugerrådet. Hertil kommer, som I ved, at præsten eller præsterne er menighedsrådet ikke arbejdsgiver for. Men de skal alligevel arbejde sammen med de ansatte og med menighedsrådet. Det gør unægtelig situationen noget kompliceret. Men rundt omkring arbejdes der bravt med tingene.

Der er i disse år kommet en række krav om mere synlig ledelse. Det er ikke så enkelt, som det kunne lyde. Folkekirken er ikke bemanded eller struktureret til det. På den anden side, så har folkekirken en strøm af flittige og interesserede medlemmer, som er et langt større aktiv, end nogen erhvervsorganisation kan frembyde. Hvis vi går til det enkelte sogn, så er provsten den nærmeste leder, og provsten har sit eget sogn og kan af den grund ikke være til stede som synlig leder 25 andre steder.

Vi er kommet i en situation, hvor der er behov for nogle overvejelser om, hvorvidt strukturen er velegnet. Jeg tror, at der fremover vil komme mange flere krav om synlig ledelse, ikke mindst fra arbejdstilsynet, som vil vurdere folkekirken ud fra samme kriterier som andre arbejdspladser. Vi vil arbejde for at bevare de gode sider ved det hidtidige, samtidig med at vi hverken kan eller vil lukke af for tidens krav. Men som sagt tidligere: Der er godt nok mange syge – men der er heldigvis også mange raske.

Ja, næsten over alt i stiftet går det vældig godt. Det oplever jeg, når jeg er på besøg rundt omkring i stiftet. Jeg får stadig mange invitationer til at

prædike ved særlige lejligheder i sognene. Og dem er man meget kreativ til at festlig holde og markere, enten det nu er ved et jubilæum eller i forbindelse med indvielse af orgler, menighedslokaler eller nye graverfaciliteter. Det er altid dejligt at være med ved disse lejligheder. I søndags var det for eksempel genindvielsen af rytterskolen i Ølsted. Også det var en dejlig dag.

De søndage, hvor jeg ikke selv prædiker, tager jeg til gudstjeneste rundt omkring i stiftet. Det er altid dejligt at opleve gudstjenesten i den lokale sognekirke og mærke det store engagement, der lægges i forberedelsen fra alle sider. Både fra præst og graver og kordegn og organist og kirkesanger. Og det er også dejligt at se, at der (trods al tale om det modsatte) er så mange, der slutter op om søndagens gudstjeneste. Og at menighedsrådet også føler et ansvar her.

Folkekirken har den store lykke, at der er tusinder af dybt engagerede mennesker, som bruger af deres sparsomme fritid og ofrer af deres kræfter af kærlighed til deres sogn og kirke. Det er der grund til at sige en oprigtig tak for. Så længe der er sådanne mennesker ude omkring i sognene, så er der også en folkekirke. Folkekirken må aldrig blive overtaget af enkelte grupper, hvad enten det drejer sig om ansatte eller om kirkelige retninger. Jeg vil også gerne i dag rette en tak til personalet ved stiftet. Tak for jeres arbejdsindsats og slid i det daglige! Der lægges megen ekstra administration ned over os fra ministeriet, som ikke altid er lige sjov. Men jeg siger jer en tak for jeres veloplagthed og vilje til at tage en ekstra tørn, når det kræves. Tak til jer alle for et godt samarbejde og en god atmosfære! Det er en daglig glæde at komme på bispekontoret og i stiftsadministrationen. Også tak til stiftamtmanden og til provsterne for solidt arbejde, loyalitet og hjælpsomhed i det forgangne år! Tak til Poul Henning Bartholin for prædiken i dag! Velkommen endnu engang til domprovst Steffen Ravn Jørgensen! Du har nu snart været her et år og er ved at lære det hele at kende. Karen Mogensen, provst for Høje-Taastrup provsti har valgt at gå på pension 1. september. Det er dejligt, du vil være med her i dag, Karen. Tak endnu engang for din store arbejdsindsats i et stort og arbejdskrævende provsti! Vi vil savne din altid tilstedeværende arbejdsglæde. Tak til stiftsudvalget for ydre mission! Vi havde stævne forrige søndag i Frederiksværk. Tak til mellemkirkeligt udvalg, og tak for jeres indsats for at hjælpe den indiske studerende Reuben Mark igennem en PhD-grad! Tak

til religionspædagogisk udvalg og jeres arbejde, især sammen med stiftets religionspædagogiske konsulenter! Apropos den mangel på viden om kristendom, der er nævnt tidligere, så ligger der og gøres der et stort arbejde i stiftet med undervisning af børn og unge og med kirke-skole samarbejde. Tak til redaktør af stiftsbladet Ulla Thorbjørn, som gør et stort og flot arbejde med at redigere bladet, så det er spændende og indholdsrigt! Tak til domkirkens personale for jeres slid med ordinationer og landemode, og til domorganist Bo Grønbech, fordi du ikke alene glæder os med dit veloplagte spil i kirken, men også altid tager med hertil!

Jeg vil slutte med at gentage dine ord: Der er mange syge – der er mange vanskeligheder – ja, men der er også mange raske – der er også meget at glæde sig over. Og det er det, vi skal bruge tiden på – så længe vi endnu har tid. Lad os hjælpe hinanden til at se glæderne og opgaverne, der hvor vi er sat – i stedet for at beklage os over det, vi ikke har, eller det vi synes er så forkert.

Der er en af de gamle bønner i salmebogen, som jeg undertiden tænker på, der hvor det hedder: Vi takker dig, Gud, fordi du har ladet os leve i denne nådens tid, hvor vi kan høre dit hellige evangelium om syndernes forladelse. Dermed er i grunden det hele sagt. Også den tid, vi lever i nu, er nådens tid. Lad os derfor arbejde på hinandens glæde og udnytte den tid, der er vores. Må vi blive begavet med evangelisk frihed og frimodighed – og med en stor portion selvironi til at se de rette proportioner!

Tak til alle for fællesskabet og glæden i arbejdet i kirken! Så fremad da i Jesu navn!

Prædiken i Ballerup kirke den 26. oktober 2003

■ Af biskop Lise-Lotte Rebel

20

Lukasevangeliet 18:9-14:

Til nogle, som stolede på, at de selv var retfærdige, og som foragtede alle andre, fortalte Jesus denne lignelse: »To mænd gik op til templet for at bede. Den ene var en farisæer, den anden en tolder. Farisæeren stillede sig op og bad således for sig selv: Gud jeg takker dig, fordi jeg ikke er som andre mennesker, røvere, uretfærdige, ægteskabsbrydere, eller som tolderen der. Jeg faster to gange om ugen, og jeg giver tiende af hele min indtægt. Men tolderen stod afsides og ville ikke engang løfte sit blik mod himlen, men slog sig for brystet og sagde: Gud, vær mig synder nådig! Jeg siger jer: Det var ham, der gik hjem som retfærdig, ikke den anden. For enhver, som ophøjer sig selv, skal ydmyges, og den, der ydmyger sig selv, skal op-højes.«

Der har været megen snak om kirken på det seneste. Aldrig har den gamle folkekirke været sat på dagsordenen i en grad som nu. Det rumler med ord som fællesfond, kirkeforfatning, EDB-udgifter og kirkeministerium. Og som om det ikke var nok, har vi haft hele balladen med Taarbæk og deres præst. Den har kunnet fylde dagbladene sommeren igennem.

Ja, hvad skal vi dog ikke høre i disse tider! For nogle år siden kom der en bog – skrevet af en præst – hvor der i forordet stod: »Denne bog er skrevet i dyb forargelse over den måde, hvorpå andre lever deres liv.« Det er jo et forord, som kan genbruges i mange sammenhænge. Vi elsker at forarges!

Hertil er nu at sige, at så længe vi kun har problemer med den måde andre lever på, så er vi i grunden slet ikke ankommet til problemerne endnu. Så længe vi ikke har opdaget, at jeg selv har en opgave, at jeg selv står over for en fordring i mit liv – så har vi slet ikke opdaget, hvad det hele handler om endnu.

Hvis vi herfra kaster et blik på den lille fortælling, som Jesus fortæller i dag, så kan man godt få sig en overraskelse. For vi har vel en forestilling om, at der var engang, hvor alt var rigtigt, alt var godt. Der var engang, hvor alt åndede fred og ro. »Verden – fra før den gik af lave«, som det hed i en annonce for Rød Tuborg. Og vi forestiller os måske, at sådan må det da have været, dengang Jesus selv gik her. Fra min barndom husker jeg disse små glansbilleder af Jesus. Han gik i hvide klæder på de bare fødder. Han havde en glorie om hovedet, og rundt omkring gik disciplene og blev belært om, hvordan det hele var. Sådan et glansbillede ville vi gerne have. Af kirken, af kristendommen, af Jesus. Men ser vi lidt nøjere efter, så får vi i dag en dramatisk historie om, at mennesket til alle tider er det samme. Der er kun to personer i fortællingen – foruden det, man kunne kalde den skjulte hånd. Det vender vi tilbage til. Først lidt om de to personer. Der er farisæeren og der er toldereren. To typer.

Farisæeren er den ordentlige, ham der har styr på tingene. Ham der ikke skylder de offentlige kasser. Ham der har overskud, tilmed overskud til at sammenligne sig med de andre. »Gud, jeg takker dig for, at jeg ikke er som andre mennesker! Jeg takker dig, fordi jeg ikke er som dem ude på Christiania. Jeg takker dig, fordi jeg ikke er som dem ude på Nørrebro, for slet ikke at tale om dem nede ved Brøndby Strand. Gud, allermost takker jeg dig for, at jeg ikke er som ...«

Denne gode mand, farisæeren, han har det med at sammenligne sig med andre. Sådan som vi jo alle har. Og det har det med at falde ud til hans egen fordel. Hver gang. Sjovt nok.

Så er der den anden figur, toldereren. Nu til dags er en tolder jo en respektabel statstjenestemand. Det mest bundsolide og hæderlige, man kan forestille sig. Sådan var det ikke på Jesu tid. Dengang var en tolder en person, som arbejdede for besættelsesmagten, for romerne. Altså en anløben person. Tvivlsom i hele sin fremfærd. Ikke rigtig til at stole på. En der gik i fjendens tjeneste. Denne tolder har altså ikke noget at komme med. Han formår ikke engang at løfte sit blik. Vi kender det godt, når den er gal. Så

vender vi blikket nedad. Undgår at møde hinandens øjne åbent. Hvis vi da ikke frækt trodser skammen og alligevel ser den anden stift ind i øjnene. Det er i så fald et blik, som lyver – et blik, som foregiver en åbenhed og en ærlighed, som slet ikke er til stede. Men dér er toldereren ikke. Han er så langt ude, at han ikke engang mere har kraften til at lyve. Han har ikke mere styrken til at trodse skammen med et falskt åbent blik. Han kan kun se ned på sine egne sandalsnuder. Tom i sig selv. Dømt i andres øjne. Dømt i sine egne øjne. Et menneske, der ikke mere har et sted at finde hvile, udstødt og foragtet. Der står han så. Pint, martret over sine svigt. Med den smertelige vished, at det han har forbrudt, det kan han aldrig, aldrig gøre godt igen. Her er ikke mere plads til nogen sammenligninger. Her er ikke overskud til at måle sig selv med de andre. Kun til et »Gud, vær mig arme synder nådig!«

Og så står der en lakonisk kommentar, som er hele historien værd: »Jeg siger jer: Det var ham, der gik hjem som retfærdig!«

Det er det ufattelige og ustyrlige ved kristendommen. Bedst som vi tror, vi ved, hvad det handler om, så bliver tingene vendt så underligt på hovedet. Den pæne mand bliver til slynglen – og udskuddet står som helten. Pludselig i et punkt sker en vending – den der har så evigt ret med alle plusserne på sin side, står pludselig som den uretfærdige. Og slyngelen tages til nåde. Sådan byttes der op og ned. »Jeg siger jer: Det var ham, der gik retfærdiggjort hjem!« Når vi har en kirke, som vi er glade for og stolte af, så er det måske, fordi det er dette, vi skal have at vide. Præcist dette. At altså vort livs regnestykke, når det for alvor tælles sammen, ser helt anderledes ud, end vi umiddelbart forestiller os. Vi får at vide, at vi alle er som toldereren. Vi får at vide, at det liv, vi skal dele med hinanden, det er et liv, hvor hver eneste af os har brug for – sammen med toldereren – at sige:

»Gud, vær mig arme synder nådig!« Når vi i kirken har den store glæde at skulle døbe et lille barn, så er det også det, det handler om. Det hedder i dåbsritualet, at den almægtige Gud i dåben skænker dig – altså det barn, der døbes – syndernes forladelse. Lad os bare oversætte det helt frit: Det betyder en plads sammen med toldereren. Det er den kristne kirke. Det er det fællesskab af mennesker, der – ligesom toldereren i historien – godt ved, hvordan det står til. Og som bare kan sige: »Gud, vær mig arme synder nådig!«

I vore almindelige forestillinger mener vi, at vi skal leve som dem, der gør

sig fortjent til livet. Vi bilder os ind, at vi skal leve ud af et overskud, vi selv skaber. Jesu fortælling til os i dag siger, at det forholder sig stik modsat. Den siger, at vi er skyldnere. Over for Gud. Og over for hinanden. Men – og det er det overraskende – vi får ikke desto mindre lov til at leve. Vi får – trods os selv, trods vort livs fejlgreb og svigt – lov til at ånde frit. Vi får lov til at leve ud af et overskud, som slet ikke kommer fra os selv. Vi får lov til hver morgen at lade den mørke nat være forgangen, ovre, forbi. Nattens skygger skal ikke mere beherske den nye dag, sådan som de lagde sig over dagen i går. For den mørke nat er forgangen. Synderen – retsløs, æreløs i sig selv – får lov til at begynde på ny. Og forfra.

Vi brugte tidligere udtrykket »den skjulte hånd«. Det er den skjulte hånd i vort liv. Gud er ikke, som det ofte nok er sagt i den senere tid, en ældre hvidhåret herre, som sidder et sted oven over skyerne. Nej, for Gud er helt anderledes nær. Han er der, i den nye morgen, han er der, hvor skyggerne svinder. Der hvor jeg, som ikke vovede at løfte blikket, ikke desto mindre får lov til at se op. Og se ham og hende, jeg møder på min vej ind i øjnene. Med et ærligt blik. Han er der, hvor det siges til et spædbarn: Nu får du lov til at leve alle dit livs dage ud af en nåde og en barmhjertighed, ud af et overskud, som er af en anden verden. For Gud selv lader dig have lod og del i sin barmhjertighed. En barmhjertighed, som er blevet kød og blod i denne verden gennem ham, der fortalte os denne lignelse, Jesus Kristus, Vor Herre. Amen.

Back to Basics

Om at genfinde identiteten som kirke

■ *Af sognepræst Thala Juul Holm, Vestervang
og sognepræst Kristen Skriver Frandsen, Sthens, Helsingør*

De følgende overvejelser er sat i gang af den voldsomme kirkelige debat sommeren over, som – uanset hvordan det så forholder sig med de direkte implicerede personer – har efterladt det indtryk, at man kan være præst uden at tro på Gud eller tro på Gud i en så omtolket forstand, at de fleste almindelige mennesker hører det, som om der ikke er tale om Gud. Og her må vi give dem ret: Sproget går i stykker og teologien med, hvis ordet Gud blot bliver et x, man kan erstatte med, hvad man behager. Der har i det daglige arbejde i kirken vist sig et behov for, at vi kan pege på nogle helt fundamentale ting, som uundværligt hører med til kristen tro. Tanker om en tilværelse uden forestilling om skabelse og uden håb om opstandelse, kan være tanker, det er sundt for kirken at gå i clinch med. Men netop for samtalens og tydelighedens skyld skal de ikke omklamres til at kunne være kirke og kristendom. Når en nystartet konfirmand spørger, om det ikke er mærkeligt med en præst, som – når han ved en dåb spørger gudmoderen: »Tror du på Gud Fader, den almægtige...?« – må stå og tænke: »Gud, hvor er du dum!«, så må man sige, at jo, hvis det er sådan, er det både mærkeligt og forkert. Deraf behovet.

Den åh, så svære teologi

Teologer og fremtrædende kirkefolk har i debatten i løbet af sommeren hævdet, at teologien har med så komplicerede sammenhænge at gøre, at

den ikke egner sig til at blive debatteret af andre end eksperter, uddannede teologer og – aner man – blandt dem heller ikke hvem som helst. Det er som med for eksempel astrofysikken. Den er heller ikke noget for menigmand. Men det er jo netop forkert! Vi menigmand i forhold til astrofysikken sidder jo klinet til skærmen og ser »Viden Om«, hører gerne Holger Bech Nielsen eller Jens Martin Knudsen og læser Tor Nørretranders. Selvom vi ikke kan gøre teoridannelsen efter, kan vi jo godt forstå, hvad den handler om, og meget af, hvad den kan betyde.

Nok så mange teologisk dybsindige mellemregninger bør ikke hindre, at der kan tales enkelt og tydeligt om de helt fundamentale ting – forståeligt også uden for det teologiske fakultet.

Det er måske kirkens allerstørste behov lige nu, tydelighed omkring det fundamentale. Det er en stor opgave, som ikke kan løftes i en enkelt artikel. Vi vil prøve at komme med nogle bud.

Øl er Gud

Det er vigtigt, at det fundamentale ikke bliver gjort til udsagn, der er åbne for alle mulige tolkninger. Så taler vi igen ikke sammen. Vi er på glidende grund, hvis den ene person på den ene side af døbefonten siger: »Jeg tror på Gud Fader den almægtige, himmelens og jordens skaber«, mens den anden tænker: »Det betyder: 'Jeg tror på kærligheden'«. Jamen, hvorfor nu ikke? Der står jo, at »Gud er kærlighed« i Det Nye Testamente, eller for den sags skyld, »ånd« og »lys«. Men ingen steder i Det Nye Testamente betyder det, at Gud er udtømt i at være lys, ånd og kærlighed – eller en høne, for den sags skyld (Matt. 23:37).

Tolkningen »Jeg tror på Gud« = »Jeg tror på kærligheden« bliver hurtigt til »Kærligheden er Gud«, og så har man – uanset hvor stor og smuk kærligheden end er – gjort noget dennesidigt, underkastet vores historie og kulturelle forandringer, og som ikke kan holde ud over den-

Thala Juul Holm

Kristen Skriver Frandsen

nesidigheden, til Gud. Så er Gud ikke Gud. Og springet til at sige: »Øl er Gud«, som Totalpetroleum sang i slutningen af 80'erne er principielt ikke langt (Måske lavede de den sang, fordi kirken allerede fra 70'erne og op gennem 80'erne havde forkyndt til brækpunktet, at »Kærligheden er Gud«). Jesuittermoral er ikke et venligt udtryk, og har ikke med ordenen af i dag at gøre. Det blev formet af jesuitternes fjender og skulle angive den mulighed for »mental reservation«, som ordenen gav sig selv. I missionsøjemed var det acceptabelt at antage fremmede religiøse skikke og meninger sammen med evangeliet, blot man foretog en »mental reservation«, dvs. beholdt in mente for sig selv, at dette ikke var sandt, men at man ville undlade at protestere for ikke at miste sin position hos de indfødte. Har vi i øjeblikket en »folkekirkemoral«, som – meget lidt befordrende for egentlig kommunikation – bare lader enhver mene sit?

... også for samtalens skyld

Vi mener altså, at det er af stor betydning for kirkens overlevelse, at der i det mindste bliver forsøgt formuleret nogle helt fundamentale udsagn, som kvalificerer kristendommen som kristendom. Og til de udsagn må man stille nogle meget simple krav: Udsagnene må ikke være for omfattende eller brede. De må ikke være så brede og fortolkningsåbne, at f.eks. definitioner alene kan dekonstruere udsagnet og bringe det til at udsige noget andet eller det modsatte.

Feks. bliver man nødt til i en eller anden udstrækning at klargøre, hvad man *i det mindste* mener med ordet Gud, dvs. hvad ordet kan betyde, som *adskiller* det fra alle andre ord og også fra ord som »kærlighed«, »lys«, »det større« osv. Kan man ikke forklare, hvad ordet Gud indebærer, som ikke er indeholdt i de andre ord, er det jo ikke bare meningsløst, men direkte nedbrydende for sproget overhovedet at have ordet. Man kan forestille sig, hvad der sker med muligheden for at tale sammen, hvis man vilkårligt kan indføre dubletter af forskellige ord uden at meddele sig om det og uden rigtig at definere dem – eller hvis man kan holde sig private og hemmelige definitioner, så man kan tage indre forbehold – så at sige krydse fingrene bag ryggen og tænke: »Jeg siger Gud, men jeg mener kærlighed«. At vi altså anser det for strengt nødvendigt at sige noget om, hvad man kan mene med ordet Gud, betyder *bestemt ikke*, at vi tror, at Gud lader sig

definere eller begrænse. Og så igen på den anden side, kan det, at Gud er større og sprænger alle definitioner, ikke betyde, at så kan man sagtens gøre Gud *mindre* – og lade ordet Gud udtømmes af noget på denne jord, som dækkes af et andet ord eller navn. At Gud kan være i hvad som helst, eller at hvad som helst i denne verden kan forstås som en udstråling eller pseudopodie af Gud, må aldrig få os til at *identificere* Gud med disse ting. Så må kirkens fundamentale trosudsagn naturligvis heller ikke være for snævre. Vi taler ikke om at opstille teser, der lukker noget som helst ude, som kan have hjemstedsret i kirken eller kristendommen. Det drejer sig ikke så meget om at sætte grænser, som om at klargøre det centrum, man må orientere sig efter. Centrum afgrænser ikke feltet. Centrum angiver en retning.

Troens udgangspunkt

Og så kan man jo undre sig over, at alt dette overhovedet skal være nødvendigt. Og det gør vi også. Undrer os. Hele sommerens ophedede debat om Gud – og Kertemindemødet som det er refereret i pressen – handler dybest set om, at nogle vil være i kirken, selvom de tydeligvis ikke vil godtage det, som traditionelt og stadig for meget store dele af befolkningen – og for os at se helt berettiget – forstås som kirkens særkende. Nemlig den tro, at der er en »verden bag verden«, eller en åndelig verden, der har afsæt uden for den fysiske verden, at der kort sagt er en metafysisk og transcendent virkelighed, hvis centrum og udgangspunkt og opretholder og suveræn er Gud. Og denne Gud er det, der har åbenbaret sig i mennesket Jesus – som derfor kaldes Kristus (Nej, kirkens særkende er *ikke* simpelt-hen troen på Jesus! Den har muslimer også, troen på, at Jesus var en stor profet, der satte en sand standard). Hvad kirken tror, er, at han, Jesus, er *Kristus*, hvilket indebærer, at Gud har givet ham et unikt mandat – har åbenbaret sig i ham, plejer vi at sige – eller at Jesus er »Guds søn«. At ophøje et bestemt historisk menneske – hvor fremragende det så også har været – til »Kristus«, til standard og målestok for sandheden og det sande liv, er i vores øjne fuldstændig halsløs gerning, *med mindre* der netop er givet et mandat til det fra det, som er større end alt jordisk – Gud. For så vidt er kristendommen bestemt en religion. Og kirkerne er religionens huse.

Med i klubben

Men hvorfor er det så, der står så mange, der så gerne vil »være med«, selv om de ikke vil kendes ved husordenen og det, der konstituerer huset? Det er jo et sært fænomen. Vi har aldrig hørt om, at andre foreninger på den måde bliver rendt på dørene af mennesker, der bare vil ind, uanset. Ingen melder sig ind i den lokale idrætsforening med det udgangspunkt, at atletik og boldspil er ugødt, men at klubbens faciliteter ville gøre god gavn som dansested og ungdomsforening. Ingen, som ikke bryder sig om idræt, drømmer om at melde sig ind i en idrætsforening. Og ingen føler sig stødt eller fortørnet over, at man ikke kan blive medlem af Mosaisk Trossamfund uden at antage den jødiske tro. Hvorfor står nogle så i kø for at være med i folkekirken – også gerne være med til at præge folkekirken udvikling og ligefrem dens indhold – og i hvert fald sætte dagsorden for kirkens debat – hvis man ikke bryder sig om det, der helt basalt er kirkens særkende? Kan det tænkes, at man gennem et århundrede, godt og vel, har lagt så stor vægt på sammenhængen mellem land og folk og kirke, at »kirke« simpelt hen er kommet til at betyde folkets kultsted, nationens ceremonianstalt? Og har man forsømt at skabe sig andre sammenhænge og ståsteder, hvor den kristne traditions sprog og sproglige fortryllelse kunne bringes i spil *uden* kirkens tro? (Højskolen er måske et (for snævert) reservat for den ting!). Det er umuligt for os at forklare, for udlændinge eller helt kirkefremmede ateister, hvad det egentlig er, sagen og diskussionen går ud på. Vi har prøvet. De ser bare meget undrende ud, og spørger, hvorfor i alverden nogen vil gøre krav på at være kristen, hvis man ikke tror på Gud (i ordets betydning af (også) transcendent magt) og af den grund næppe kan kalde Jesus for Kristus. (Villy Sørensen er klar, når han kalder en bog *Jesus og Kristus*, og anser Kristustroen for at være udsprunget af en beklagelig og uantagelig fejludvikling efter Jesu død – hvorimod Jesus og Jesu forkyndelse har plads blandt de civilisatoriske kræfter i menneskehedens historie, og stadig kan virke som kulturens salt.).

Stat og kirke

Hvis vores problem altså i høj grad kommer af, at en nation-folk-kirke-enhed har været overbetonet længe, forstår man også godt, at diskussionen

om kirkens lære har meget let ved at svippe over i diskussionen om forholdet mellem stat og kirke – en diskussion som også har været mere end oppe at vende det sidste halve år (som det også kan ses af, at partiet Det Radikale Venstre nu har indbygget i deres program, som en hensigtsreklæring, at stat og kirke skal skilles ad). Det underliggende og dybere problemkompleks bag den senere tids »kirkesager« er for os at se et flerlagsproblem, der i høj grad har at gøre med kirkeordningen – eller rettere, manglen på en egentlig kirkeordning. Ganske ligetil har vi da også mange gange i løbet af sommeren hørt, at folk har argumenteret for at lade et hvilket som helst synspunkt promoveres i folkekirken – *for at* folkekirken ikke skulle ende med at splittes og skilles fra staten, med det resultat, at vi skulle få »amerikanske tilstande« (dvs. en frodig underskov af frie menigheder, sekter, lokale afdelinger af store tros- og kirkesamfund osv.). Og selvfølgelig har vi hørt om sære og vilde excesser fra den anden side af søen, men hvorfor er det nu lige, det skulle være så dårligt med en reel ligestilling af religionerne og trossamfundene? De store trossamfund vil uden tvivl sætte sig på store dele af »markedet« og sørge for, at der er nogenlunde tøjle i galskaben. Som det er nu, har vi en kirke, der med relativ små aktive menigheder er klemmt mellem statsmagten, der frit kan gå over alle grænser og f.eks. tømme kirkens pengekasse til et civilregistreringsprojekt, der uden tvivl er et gode – bare ikke for kirken – og så lade røveriet følge op af et præsteansættelsesstop, og som kan blande sig i indre anliggender som dåbspligt og læreforhold. Og så på den anden side et folk, hvor en betragtelig andel åbenbart mener, at »folkekirke« betyder, at folket er kirkeejer og forføjer suverænt over kirkens gods, det være sig materielt eller åndeligt. Det er her i skrivende stund kommet os for øre, at Svend Bjerg og Palle H. Steffensen netop har skrevet en bog til udgivelse sidst i oktober (efter denne artikels deadline), som skulle handle, i hvert fald blandt andet, om netop dette: at kristeligt helt ignorante og uoplyste miljøer i folket klemmer livet ud af kirken i demokratiets navn. Nu *har* vi jo altså af gode grunde ikke læst bogen, men hvis dét er postulatet, er vi i hvert fald enige i beskrivelsen – hvad der på den anden side ikke betyder, at folk ikke skal have lov at føle et tilhørsforhold til kirken og benytte sig af den og have den tryghed og sikkerhed, at der er et tilbud, selv om de er meget lidt aktive. Og vi er slet ikke ude på at granske folks inderste eller kræve nogen trospræstation eller anden præstation af nogen. Men vi

mener nu, det ville være helt rimeligt og på sin plads alligevel at kræve *noget*, f.eks. almindelig respektfuld indstilling og optræden i forhold til den institution, man ønsker skal være der for én. Det er vel i orden, at kirken i en eller anden udstrækning bliver forstået og brugt af medlemmerne som en *stedfortrædende* kirke. At man véd, at den er der for én, hvis man virkelig får brug for den. At man kan tillade sig selv at være *andersono engageret*, eller flirte med andre åndelige retninger, i tryk forvisning om, at nogen er kirke for én, og at man i sidste ende har et sted at gå hen, når man har brug for en kirkelig handling eller et sted at være hjemme, når verden skrider under én. Men det er *ikke* i orden at udvise foragt for den kirke. Det er *ikke* i orden på én gang at lade være med at sætte sig ind i kirkens sprog og tanker og samtidig invadere kirkens rum på en både besiddende og respektløs måde. Den første forudsætning for at genvinde folkets respekt er vel, at kirken respekterer sig selv. At den kender og sætter sine egne grænser. Profilerer sig som *kristen, evangelisk-luthersk kirke* og værner om sine grænser, både over for folk og statsmagt.

Folk, kirke, samfund

Nu taler vi, ligesom mange kirkelige debattører, løs om folket, folket som så gerne vil til, folket som det uvidende og ligefrem respektløse og uopdragne folk, men også om »de aktive menigheder«. Og i debatten omtales »folket« også som »det myndige lægfolk«, og der tales slet og ret om »folket«, en nogenlunde homogen størrelse som betragtes som arving til nationens værdier, også de kulturelle og kultmæssige, altså også kirken. Og man kan nok nikke genkendende til de fleste af beskrivelserne. Ligesom man forarget kan tilbagevise hver af fremstillingerne, f.eks. ved at bringe en af de andre på bane. Men hvordan kan det hænge sammen? Hvordan kan »folket« både være myndigt, uvidende, respektløst, traditionsbramt, traditionsbærende og arveberettiget? Det kan det måske alt sammen på én gang, fordi der foreligger nogle vidt forskellige, men hver for sig meget stærke og ganske udbredte, grundforestillinger om forholdet mellem religion/kirke, folk og samfund i kulturen. Vi kan i hvert fald få øje på tre forestillinger, der ligner grundopfattelser: Vi vil kalde dem den »shamanistiske«, den »jødiske« og den »demokratiske« forestilling.

Den »shamanistiske« forestilling lever i bedste velgående: Det er den opfattelse, at kirkerne er helligsteder, hvor »shamanpræsterne« formidler det hellige. Folket har ikke nogen indsigt i, hvordan præsterne bærer sig ad eller hvorfor, og det har de sandelig heller ikke nogen pligt til. De henvender sig, når de har brug for kontakt med det hellige eller guddommelige – når man har brug for velsignelse i en overgangssituation eller krise. Det eneste krav, man efter denne opfattelse kan stille til folket, er, at det viser rimelig respekt. Og det gør man så for øvrigt, alene af den grund, at det hellige *faktisk* er helligt, og straffen derfor kan forventes at falde, hvis man besudler det. Vi tror – uden nogen statistiske belæg – at det er en forestilling, der står stærkt i befolkningen.

Den »jødiske« tilgang lever af den tanke, Grundtvig også pustedede til, da han kaldte Danmark for »historiens Palæstina«. Nationen er hjemsted for gudsfolket. Religionen og kulten er en sag mellem Gud og folket. Det er *folket* der indgår i pagten med Gud. Konstruktionen findes måske først og fremmest i præstehoveder og hos mennesker opvokset i meget bevidst grundtvigske miljøer, men klinger stærkt med i den »demokratiske« model. Denne model har udgangspunkt i kirken som en del af det danske samfund, knyttet til og understøttet af den danske stat. Som sådan tilhører den folket, der har naturlig demokratisk ret til at råde og forføje over kirken. Det er en kirke, der i høj grad forstås som et statsligt serviceorgan, der skal betjene borgerne, når de har behov for ceremoniel i forbindelse med overgange, livskriser og højtideligheder af forskellig art – også i det folkelige liv, f.eks. i forbindelse med særlige mindedage, katastrofer og lignende. Der er jo i og for sig ikke noget at bebrejde nogen af disse måder at se tingene på. Den sidste model har ubetvivleligt – om ikke *hjemstedsret* i kirken som kirke, så i hvert fald *arveret* til den del af historie, kultur og samfund, som kirken også er. Men problemerne opstår måske blandt andet dér, hvor de forskellige opfattelser kolliderer eller indgår i sære mønstre, i hovedet på den enkelte, eller i mødet mellem de forskellige positioner, der ikke genkender eller forstår hinanden – eller for den sags skyld sig selv.

Når de tre grundideer leverer hver sit – eller hver sine brokker af gods – får man for eksempel resultatet: Der bør ikke stilles krav om, at man skal sætte sig ind i noget (kirkens sprog, tanker, tradition) for at bruge kirken. Det er først og fremmest præsternes opgave at formidle og levere. Folk

skal bare indfinde sig. Og samtidig har man naturligvis ret til at blive betjent i vid udstrækning efter egne ønsker og retningslinier, og ingen skal blande sig i, om de er legitime. Det er de naturligvis. Man ejer jo selv butikken. Man har både den demokratiske ret, og den ret, der ligger i, at man repræsenterer gudsfolket som en del af det danske folk. Og spørge til ens indsigt, engagement eller ligefrem tro, skal i hvert fald ingen. Her stiller vi ikke nogen til regnskab, som vi siger. For vi danskere ved jo også, at siden reformationen har det med Gud og troen været en dybt privat (og eventuelt lige frem hemmelig) sag mellem Gud og den enkelte – eller slet og ret mellem den enkelte og hende selv. Og alt dette mødes fra kirkens – fra præsters, personales og kernemenigheds side – med en lidt forvirret, høflig forventning om, at enhver dåbsgæst i udgangspunktet tilhører et oplyst »myndigt lægfolk«, der bare lige er for blufærdige til at lade sig mærke med det. Dåbsfølget mærker forventningerne, og føler sig utilpasse. De vil ikke anses for at være sekteriske, og mærker også nok, at de mødes af forventninger, de hverken kan indfri eller finder rimelige. Og »kirkens folk« føler også frustrationen og forstemtheden – fordi de på én gang har en ideal forventning, som de godt ved ikke kan indfries, og samtidig netop har en dyb hævning over for at »stille folk til regnskab« – altså at finde ud af, hvor folk rent faktisk er henne. Så er det, man nemt får, hvad Bjerg og Steffensen i et radiointerview kalder en »dåbsramt« gudstjeneste. Et fænomen, man mærkeligt nok kan konstatere, at de fleste kirkegængere, men ikke nær så mange præster, kender til (Hvorfor mon?). En gudstjeneste, hvor kirketjeneren midt under prædikenen kan træffe en forsamling af dåbsgæsterne ude i forgangen, hvor de får sig en smøg, og udveksler synspunkter som: »Godt vi kom herud! Det er sgu da ikke til at holde ud at være derinde!« (autentisk eksempel). Og det er jo så ikke det værste. Det værste er det, de bød menigheden, før de gik ud. Eller man får som præst besøg af de efterladte, der i slutningen af samtalen, der har drejet sig om afdøde, lige formaner præsten til ikke at komme for meget ind på det med Jesus. Eller brudeparret, der ringer til tre forskellige præster og meddeler, at de gerne vil bestille tid til at udspørge og vurdere præsten, med henblik på eventuelt at lade ham få den ære at vie dem. Og så er der, som antydnet, lige den detalje, at for rigtig, rigtig mange, uanset synet på forholdet mellem kirken og folket, er de faste kirkegængere noget i retning af (patetiske) sekterere. Det er et eller andet imellem en

lidt *twisted* hobby og udansk fanatisme at ville sidde dér søndag efter søndag – hvis man altså ikke står umiddelbart over for døden eller lige har mistet en nærtstående. De »kulturkristne« har gennemgående meget lidt høje tanker om »de gammeldagstroende«. Sekterere, fanatikere, naive, uoplyste, måske ligefrem lidt dårligt begavede, er, hvad man mistænker dem (os) for at være. Og helt anakronistisk før-moderne. Så det er jo ikke altid så skønt for den faste menighed, når et par dåbsfølger er på besøg, og man sidder dér som underlige ulønnede museumsstatister.

En myndig kirke

Men hvad kan vi så gøre for at få en kirke, der lever op til kravet om, at den orienterer sig mod et fundamentalt trosindhold som centrum, og samtidig er kirke for folket? Ikke kun som et tilbud om kirkelige handlinger. Men også stedfortrædende, som kirken nok også altid vil være det – og bør være det – som stedet, hvor »det hellige« findes, og hvor der bedes og lovprises og høres på folkets vegne. Og hvor de, som holder bålet levende, kernemenigheden, kan være hjemme uden krænkelser. Hvor der råder rimelig respekt for institutionen og ydmyghed over for kirkens kerne og indhold.

Vi mener, at man må få løsnet kirken både fra statens greb og fra folkets uretmæssige greb (og her tænker vi ikke på medlemmernes eller folkets legitime krav på lokal medindflydelse og demokratisk repræsentation i ting/nævn og lignende). Staten skal ganske ligetil ikke kunne gå ind i kirkens indre liv, f.eks. i spørgsmål om dåbsplicht (som implicerer præstens forvaltning af sit *præsteembede*), og læremæssige spørgsmål (som f.eks. forholdet mellem tro og dåb) eller kunne bruge kirkens økonomiske midler til formål, der er af tvivlsom interesse for kirken selv. Og lige så vigtigt: Kirken skal stå for sig selv for at kunne betragtes og forstås som en enhed, der får karakter af sit eget formål og indhold som defineres og konstitueres indefra.

Det at staten er involveret med kirken, at den har magt og myndighed og støttepligt, rummer i sig selv en vis vanskelighed i et sekulariseret samfund, hvor andet ideologisk gods som frihedsrettighederne – herunder religionsfriheden – står temmelig stærkt, og hvor en ikke uvæsentlig del af befolkningen enten er af anden tro, eller erklærer ikke at være religiøse

overhovedet (Hvert syvende menneske er faktisk *ikke* medlem!). For at legitimere statens tilknytning til en bestemt kirke i sådan en situation, ligger det meget nær at fokusere på kirkens *nytteværdi* for hele folket. Og det får altså den afsmittende effekt på opfattelsen af kirken, at kirken i højere grad defineres ud fra sin nytte- eller brugsværdi for alle end ud fra noget indre i kirken selv. Engang lånte staten legitimitet og styrke fra indre værdier i kirken: »Fromhed styrker rigerne«. Nu er det omvendt: Kirken får sin legitimitet i kraft af at være et tilbud til borgerne fra samfundet.

Hvordan adskillelsen konkret og i detaljer skal foregå, skal vi ikke fremsætte alt for vidtløftige ideer om. Men vi tror så absolut ikke, der er nogen fremtid i at lukke hele butikken og stole på, at der af sig selv vokser en skov af frimenigheder op fra bunden og organiserer sig i netværk og forbund. Og vi tænker også, at der på den måde hurtigt kunne komme nogle problemer med gods og guld og bygninger. Og vi tror da slet ikke, at sådan nogle frimenigheder ville organisere sig på baggrund af nogle brydninger og vækkelsesbevægelser, der prægede kirke- og samfundslivet for 150 år siden. Men vi tror faktisk, det er vigtigt, at hele kirkeorganisationen bliver endevendt og kulegravet. At man i vid udstrækning starter forfra, og virkelig gør arbejdet fra bunden. Det er bestemt ikke godt nok, og vil slet ikke komme til at svare til et nutidigt samfunds behov eller ændre billedet af kirken i befolkningen, bare at løsrive kirken i dens nuværende form og struktur fra staten. Og der ville jo også i høj grad blive et myndigheds- og magttomrum.

Men vi kunne tænke os, at Folketinget kunne vedtage en adskillelse mellem stat og kirke og tage initiativ til dannelse af en kirkeforfatningsgivende forsamling – og lad os endelig give os god tid til det. Vi forestiller os, at der varsles valg til sådan en forsamling. Der skal opstilles lister med relativt store stillertal. Man må så dele sig efter anskuelser og organisere sig i »partier« eller grupper. Det kan være med udspring i kirkelige bevægelser – fra grundtvigianismens Kirkeligt Samfund til Luthersk Mission – og man kan forhåbentlig også vente nye konstellationer af forskellig art. Og så skal altså de kirkepolitiske »partier« med program, personlige profiler og kandidatlistes med stillere på valg blandt alle folkekirkemedlemmer. Hvordan det landskab kommer til at se ud, er svært at forudsige. Men vi mener i hvert fald, at den demokratiske afgørelse af kirkens *form og rammer*, er af ganske afgørende nødvendighed.

Derefter skal den kirkeforfatningsgivende forsamling naturligvis have rigtig god tid til at arbejde med kirkens grundlov, med styresystem og valgssystem, med system til afgørelse af fremtidige læresager osv. Og måske skulle forsamlingen, som noget af det første, spørge sig selv, om vi nu også mener, vi kan finde grundlag for alle sammen at blive sammen i én kirkeorganisation. At vi alle sammen er arveberettigede til huset, kan der ikke være tvivl om. Men det kan da meget vel tænkes, at man ville indse eller mene, at nu er tiden kommet til at skifte boet og gå hver til sit – måske i to store fløje, der danner hver sin organisation eller forsamling. Måske er der vokset så markant en brudflade frem fra neden, at bruddet bør have lov at fuldbyrdes. Er bruddet sket i dybden, gør man jo ingen en tjeneste ved at blive ved at prøve at skjule bruddet i overfladen. At mene at de primære brudflader skulle have at gøre med tidligere tiders vækkelsesbevægelser, mener vi som sagt er ganske urealistisk. Men måske ligger der en hovedbrudflade mellem »den ateistiske kristendom« eller »kulturkristendommen« på den ene side og på den anden side »de gammeldagstroende«, »de gammeldags gudstroende«, eller hvad vi skal kalde fløjene. Og her når vi frem til det, vi anser for at være det andet nødvendige tiltag for at overkomme kirkens fundamentale problemer.

Fundamental teologi. Gud er større

Det første er altså, hvad vi netop har talt om, at løsgøre kirken fra staten, og eventuelt dele kirken – med samt dens gods og guld og altersølv. Det andet er det, vi begyndte denne artikel med: Der må formuleres noget teologisk på et fundamentalt niveau – noget, der er så basalt, at det også kan virke som rettesnor eller fortolkningsnøgle for alt andet – også for kirkens bekendelsesskrifter. Man kan nemlig ikke bare sige, at bekendelsesskrifterne er grundlaget, og kan man skrive under på dem, er alt i den skønneste orden – ligesom man på Luthers tid ikke bare kunne sige, at Bibelen i sig selv kunne være grundlaget. Lige så vel som ikke alt i Bibelen bør tillægges samme vægt og betydning, gælder det også for kirkens bekendelsesskrifter i øvrigt. De kan ikke uden videre læses fundamentalistisk. Luther formulerede det berømte princip om at sortere alt efter om det »driver på Kristus«. Grundtvig ledte også efter det, der svarende til hans tids problemer kunne angive det nødvendige og basale, og fandt frem til

trosbekendelsen i den bekendende menighed. Hver tid har sine problemer, der knytter sig til netop den historiske epoke. Og hver epoke må finde det sted, hvor man rammer og løser sit eget problem. Og som det vist skulle være blevet åbenbart, mener vi altså, at kirkens problem i vores tid har at gøre med forholdet til det metafysiske. For dem, som ikke kan antage det metafysiske eller det transcendent som en del af det samlede verdensbillede, er den slags mindre væsentligt. For dem, som antager det, er det netop det, der er *det* uopgivelige, det afgørende, det springende punkt, det allervæsentligste. Og det kan man ikke bare sidde overhørig. For en meget stor »gammeldagstroende« (og vi mener *ikke* fundamentalistisk) del af folket og kirkefolket, er det ikke acceptabelt at være fastholdt i en tvungen, tilsyneladende konsensus om, at Guds transcendens og metafysikken ikke er kernepunkt i troen.

Er der virkelig en større fløj, der fastholder at ville være kirke eller trosamfund og bestemt ikke kan antage bestemmelsen af Gud som transcendent (dvs. som den, der *foruden* at kunne være eller vise sig i mangfoldige fænomener, også er *uden for* alle disse, den selvberoende, skabende og opretholdende suveræn), er der virkelig sådan en gruppe af en vis størrelse, mener vi faktisk, at vi bør skifte arven som gode søskende – og fastholde i den ikke-ateistiske del af kirken, 1) at Gud (også) er transcendent. Gud kan være i alle ting og i mange fænomener (som kærlighed, lys, ånd, følelsen af at møde noget større osv.), men er ikke disse ting. Og 2) at Jesus er *Kristus* og objekt for troen. Det må indebære, at han har mandat fra og er åbenbaringssted for Gud. (At ville hævde, at Jesus er det sande menneske eller viser sandheden om menneskelivet uden andet mandat end det rent menneskelige, er helt ubegribeligt for os. Man vælger – blandt den ganske menneskehed i den samlede historie – netop manden Jesus fra den yngre jernalder i Mellemøsten og udråber ham – uden andet holdepunkt end sin egen følelse – til norm og sandhed. *Det* er vist den mærkeligste hybrid af postmodernisme og førmodernisme, vi lige kan komme i tanker om.) 3) At Helligånden er objekt for tro, indebærer, at Helligånden er Guds Ånd (og har udspring i og retning fra den transcendent Gud uden for menneskers domæne – og altså ikke f. eks. kan forklares som synergi mellem forskellige fænomener i det følelsesmæssige/socialt eller andre rent *menneskelige* områder).

For at summere op ganske kort, mener vi altså, at de dybe problemer kirken står i i disse år, og som gang på gang giver anledning til ganske alvorlige »sager«, som optager sindene og medierne, kan anskues som nogle egentlig ret enkle problemer, der kalder på relativt enkle løsninger. Så selvom også vi har villet tøve længe med at anbefale så omforandrende et skridt som at løsrive og reorganisere kirken, mener vi altså nu, at samlivet for længst i virkeligheden er nået over smertegrænsen, og at alle parter ville være godt tjent med at få klarlagt, hvad der er hvad, og få en kirke, der står på egne ben – både i det ydre, organisatoriske, og i det indre, teologiske. En kirke, hvor troslivet kan udfolde sig, og som folket kan nyde godt af, også som stedfortrædende kirke, og som det sted, der kan tilbyde hjælp og tjenester – både til medlemmer og ikke-medlemmer (mod en passende brugerbetaling), når der er behov for det.

Er da Lidenskaberne alene døbte, er Fornuften Hedning?

■ Af sognepræst Ulla Tjalve, Gilleleje
og sognepræst Lars Tjalve, Asminderød-Grønholt

Eftersætningen, der forsvandt

Nu står vi igen med konfirmander, og igen i år står vi så også med spørgsmålene: Hvor fik Kain sin hustru fra, når der nu kun var Adam og Eva og Kain og Abel i hele den vide verden? Og hvordan kan der være ondt her, når nu Gud er god og almægtig? Vi oplever, at for mange konfirmander er Bibelens univers en næsten på forhånd lukket verden, fordi de med deres opøvede sunde kritiske sans fra skolen ikke kan forbinde den med noget som helst i deres egen verden. Og hvad skal man da med en troens verden? – tænker de. Forståeligt nok – tænker vi – som derefter må forsøge at tage livtag med på den ene side videnskaben som eneste sandhedskilde ved at gøre dem opmærksom på de begrænsninger, enhver forskning har som sin bund og grund, og på den anden side deres opfattelse af troen som tømt for enhver form for fornuft og rationalitet. Det er nødvendigvis time efter time at kæmpe med at formulere, hvad der er kristendommens særlige anliggende i deres verden, og herunder opøve deres kritiske trossans, så tro ikke bare er tro på hvad som helst og ud i det blå. At der for eksempel, selvsagt, er forskel på den Gud, der forkyndes i islam og jødedom – og kristendom.

»At Gud er, forudsætter vi bare!« fik en fremtrædende jøde sagt i foråret, da debatten om Thorkild Grosbøll og Gud tog sin begyndelse.

Underforstået: det med Gud er ikke til diskussion hos os! Nej da! må vi

som kristne svare – og på ingen måde misundeligt – for hvordan kan jøder diskutere, hvem og hvad Gud egentlig er, når de fastholder, at intet menneske kan tåle at se Gud ansigt til ansigt, og man ikke må gøre sig noget billede af ham? Men så er det, vi vil anføre: Er det ikke netop anderledes i kristendommen?

Er det ikke netop her hele diskussionen står med en afgørende forskel: At Gud blev menneske? At han *blev – fremstår som – giver sig til kende som – eller er* (eller hvordan vi nu vil forsøge at komme til orde med dette forhold, som har fået den tekniske betegnelse inkarnation) »en mand i kød og blod med benene plantet på den samme jord som sine tilhørere, som tillader sig at svare den store historie igen med et *I har hørt, der er sagt til de gamle, men jeg siger jer!*«

Som vi har læst og forstået Thorkild Grosbølls bog, hvorfra ovenstående citat stammer, så er det den diskussion og den anfægtelse, der som en sten i skoen må tages fat på med et sprog, der gør sig bestræbelser på at gøre det klart også for nulevende, hvad det så betyder, for eksempel, når vi korsler og døber børnene i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, så det, der sker, bliver til mere end et religiøst abracadabra, eller til mere end bare »...et ritual, hvorved man stemningsfuldt fejrer barnets indtræden som navngivet medlem af egen fortræffelige familie...«, som Grosbøll i øvrigt formulerer det i sin bog. Om den diskussion så er forældet? Ja, vi var nok ved første øjekast tilbøjelige til at mene, at Grosbøll var flere postgange forældet i sin teologi, nu da f.eks. litterære læsninger af Bibelens univers i mellemtiden har afløst gamle modstillinger. Men debatten om Grosbøll og Gud har afsløret, at dér tog vi fejl. For her oplevede vi, at der blev talt om en gud, som vi kun troede fandtes i det forforrige århundrede.

Samtidig med at man anklagede Thorkild for at have afskaffet Gud overhovedet, idet han sagde: »Jeg tror ikke på Gud – på den måde.« Men her var det så, at eftersætningen forsvandt. For os at se fremstår Gros-

Ulla Tjalve

Lars Tjalve

bølls teologi derimod som en ægte og radikal inkarnationsteologi, der uden metafysiske overbygninger lægger vægten på Guds nærvær i Kristus.

Thorkild og traditionen

Dermed skriver Grosbøll sig ind i en tradition, der kan kaldes det 20. århundredes mainstream, hvad vi gerne vil illustrere med et par eksempler: »Al teologi er psykologi,« skrev og mente en af forrige århundredes betydeligste danske teologer, F.C. Krarup, der dels var sognepræst i Sorø, dels censor ved teologisk embedseksamen. Man kan kalde standpunktet anti-metafysisk, for han præciserede yderligere: »Den indre Gud, som vi dyrker i ånd og sandhed, har ikke nogen metafysisk struktur og er ikke på noget punkt begrundet ud fra den ydre verden.« Og når det kommer til inkarnationen, Gud som menneske, skrev han: »Vi har kun én Gud, og det er den, der handler og lider.« Citaterne er fra Krarups bog *Kampen om Kristendommen* fra 1932.

I 1959 holdt sognepræst K. Olesen Larsen et foredrag, »Hvornår Gud er til –«, hvori han sagde: »I kristendommen er Gud i Jesus til for synderen i hans synd som hans Gud og Fader«, og han præciserede livet i Guds tilgivelse sådan: »Der er naturligvis ikke tale om »et andet liv«, et hinsidigt eller religiøst liv, men dette dødelige liv som et sandt og virkeligt liv...« Olesen Larsen var en af de toneangivende teologer inden for tidehvervsbevægelsen.

I 1967 udgav senere domprovst Rudolph Arendt *Tænkning* og tro især til brug ved seminariernes kristendomsundervisning. Heri skriver han om troens sprog: »Men hvordan kan vi så overhovedet bruge ordene »er til« eller »eksisterer« i forbindelse med Gud, når de ikke siger det, som de ellers altid siger? Det kan vi egentlig heller ikke. Men på den anden side har vi ikke andre ord. Det gælder alle vore ord om Gud, at egentlig kan de ikke bruges. Men det vil sige, at vi kun taler om Gud i *lignelser*. Det gælder også, når vi siger, at Gud er til; den sætning er også en *lignelse*.«

I 1968 udgav en række yngre universitetsteologer en bog *Gudstanken i nyere protestantisk teologi*, hvori senere professor, dr. theol. Peter Widman skrev om denne teologi: »Den gør alvor af, at vi lever i en verden uden Gud«, og om teologerne skrev han: »De lader Gud forkynde en god del ateisme.« I et andet indlæg i samme bog skrev Jørgen K. Bukdahl: »Det

særegne ved et trosudsagn er, at man ikke kan finde nogen støtte for det uden for troens eget forhold... Thi kun for troen er Gud til.«

Endelig vil vi anføre, hvordan man må undre sig over, at debatten blev så lidenskabelig ophidset netop i foråret og sommerens løb, når man allerede i 1988 i en prædikensamling af Thorkild Grosbøll, i en påskeprædiken kunne læse: »På korset hænger alle vore drømme som revnede balloner. Sådan skulle det altså ende. Gudsforladtheden sat i perspektiv mellem korsets arme – ja, vi er naglet til denne figur. – Det korsfæstede menneske! Guds søn er vort vidne!...«

Der går altså en strøm gennem det 20. århundredes teologi og forkyndelse, som for alvor prøver at tage afsked med et forældet gudsbegreb. Hvis vi skal sætte ord på det, så kunne man kalde det »teismen«, der jo hele vejen fra det 19. århundrede fik følgeskab af en ateisme. Det kunne til tider give sig markante udslag, når f.eks. kristne teologer gjorde gældende, at »Gud er død«. Men det er værd at bemærke, at det altså var teismens gud, der var afgået ved døden. Man var nødt til at gå radikalt til værks for at komme ud over alternativet teisme-ateisme. Forsøgene var mange og vidt forskellige. Men fælles for dem var et arbejde med sproget: Hvad er det, vi siger, når vi taler om Gud? Og set med tilbageblikkets klarsyn kan det konstateres, at disse teologer og forkyndere bestemt ikke blev mundlamme, og at Grosbøll står fast forankret i denne tradition.

Grosbøll og Gud

Halfdan Rasmussen skrev engang et satirisk digt, hvori det bl.a. hed: »Halleluja, sang præst og degn,/ da kornet druknede i regn./ Gud er retfærdig og reel./ Han skåner ingen mo'ers sjæl,/ men lader ilden fra sin ovns/ formaningsild gå udensogns.« Og det ramte nok megen kirkelig forkyndelse omkring 1950, da digtet blev skrevet. Da det store jordskælv indtraf i Lissabon i 1755, rystede det en rationel verden, og vor egen Brorson skrev et langt digt, der udlagde katastrofen som Guds retfærdige straf over en syndig verden. Da den 11. september 2001 oprandt, og World Trade Center sank i grus, var det kun rabiate muslimer, der udtrykte sig i lignende vendinger. Vi kristne teologer og forkyndere tænker og taler ikke, som vore kolleger gjorde det i 1700-tallet. Når Esrom Sø fyldes af alger og gør badevandet giftigt, holder vi ikke bededage og bodsgudstjenester. Og ingen siger,

når vi begraver fru Mortensen, der døde af kræft, at det var Gud, der gjorde det. Vi holder ganske vist høstgudstjenester, men de færreste mener nok, at gudstjenestens afholdelse har indflydelse på høstudbyttet.

Vi siger stadig, at Gud er i himlen. Men vi ved godt, at det ikke passer. Der er nemlig ikke nogen himmel i metafysisk forstand. Derfor er himmel og helvede ikke længere geografiske eller kosmiske realiteter. Hvad er de så? Vi har lært, at de er lignelser eller symboler. Og den slags skal hele tiden oversættes, hvis de stadig skal være i stand til at formidle deres budskab. »Herren er min hyrde,« siger vi. Og det gav mening engang, da verden så at sige vrimlede med hyrder og enhver kunne se, hvad de foretog sig. Der er ikke ret mange fuldtidshyrder i Danmark i dag. Hvad siger symbolet så, når den sidste hyrde er gået på pension, og de i øvrigt nu er ikke-eksisterende? Er Gud så gået på pension? Eller skal vi bare lære at tale om ham på en anden måde?

Der var engang, da hyrdebilledet udtrykte omsorg og uafviselighed. Nu må vi så finde omsorgen og uafviseligheden i et andet sprog. Hvis vi *ikke* gør det, bliver teologi og forkyndelse et mantra, et rent postulat, som ikke er i stand til at forbinde sig med vore erfaringer i dag. I undervisning og forkyndelse kæmper vi med at gøre den kristne forkyndelse nærværende. Men det sker ikke ved at snyde med det teologiske arbejde. Hvad ville vi sige til at besøge en tandlæge, der stadig som på vore bedsteforældres tid trådte pedalerne til boret selv? Vi ville skynde os væk og finde en anden! Eller hvad med en læge, der som på Holbergs tid foreslog en åreladning? Vi ville komme i tanker om, at lægevidenskaben da har udviklet sig, og finde en mere nutidig læge.

Hvorfor finder vi os så i slagord, døde billeder, misvisende symboler og hårdnakket fastholden af positioner, der for længst er overhalet af tidens tænkning? Fordi vi fejlagtigt tror, at åbenbarede sandheder er evige. Men, som allerede Kierkegaard slog fast, åbenbaringer finder sted i tiden. Da Gud blev menneske, trådte han ind i tiden. Jesus var et menneske i sin tid. Lige præcis det er det spændende ved ham. Han handlede og talte ikke bare til sin tid. Han levede *i* den. Og det gjorde Paulus, Markus, Lukas og alle de andre også. Derfor kunne de tænke og tale til deres tid, så det blev vedkommende.

Bibelen er ikke en Koran. Den er ikke Guds ord fra 1. Mosebog til Johannes' Åbenbaring. Den er menneskers vidnesbyrd. Deres troende refleksio-

ner udformet i tale og fortælling. De gentog aldrig hinanden, men kæmpede med at formulere på ny, hvad de havde hørt og troede.

Lidenskab & fornuft & præstekjolen

Derfor er det, der tiltrænges i folkekirken, professionalisme. Da Lukas begyndte sit evangelium, indledte han det sådan: »Eftersom mange andre har søgt at give en fremstilling af de begivenheder, som har fundet sted iblandt os, sådan som det er blevet overleveret os af dem, der fra begyndelsen var øjenvidner og ordets tjenere, har også jeg besluttet nøje at gennemgå alt forfra og nedskrive det for dig i rækkefølge, højtærede Theofilus, for at du kan vide, hvor pålideligt det er, som du er blevet undervist i.« Det var modigt dengang at vove at skrive »jeg« og selv stå inde for sin evangeliefortælling. Men at han selv står inde for det, betyder jo ikke, at han selv opfinder det hele. Han træder frem som den professionelle formidler og fortæller – nøjagtig som vi præster og undervisere skal gøre det, hvis vi skal have en chance for at nå vore samtidige!

I årets store TV-serie om moderne forvirrede nutidsmennesker, *Nikolaj og Julie*, optrådte der i sidste afsnit en præst, som skulle vie Søs og hendes tilkommende. Det *kunne* han ikke, sagde han. Hans kone havde forladt ham, og derfor troede han ikke på ægteskabet! Og det så måske meget moderne og nutidigt ud. Men sådan er det ikke at være præst. Præsten skal hverken opfinde budskabet eller *føle* for det. Professionelt og personligt skal han/hun vide sig forbundet med noget, der rækker ud over det enkelte menneske. Det er professionelt at stole på sit værktøj, det man har fået at arbejde med. Og det er professionelt at vide, at embedet – tydeliggjort i præstekjolen – bærer dér, hvor man ikke selv tør gå på vandet. Derfor skal der være vide rammer for forkyndelsen, teologien og tænknin-gen, men stramme tøjler, når det gælder ritualer og liturgi.

Den egentlige debat

Den egentlige debat bør derfor ikke handle om personerne – hverken Grosbøll eller Gud. Den bør handle om, hvad vi tror, og hvad vi tænker om troen. I dette efterår har den fremragende videnskabsformidler Tor Nørretranders udsendt bogen *At tro på at tro*. Dér er Grosbøll også med.

Nørretranders har klart set, at Grosbølls anliggende er: »Hvad vil det sige at tro? Hvordan kan man tro i vore dage? Og på hvad?« Men hvad er den begavede journalists opfattelse af sagen i øvrigt? Han tror, at Bibelens »viden« står mod videnskabens »viden«. Og det har debatten jo givet ham anledning til. Han tror også, at enhver form for gudstro – og da især den kristne – opfatter Gud som en konkret person (Gud Fader) på et konkret sted (i himlen), der sørger konkret for tingene på jorden (regn og torden, godt vejr osv.) For alt det kan han jo læse ud af den kristne tradition. Men journalisten har ikke haft sine antenner så langt ude, at han har opdaget den debat, der har stået om Gud, som gør, at de færreste i dag vil fastholde forældede begreber og tankeformer. Debatten omkring Grosbøll kunne give en uindviet læser – som Nørretranders – det indtryk, at fundamentalisme og forældet viden er grundstammen i den kristne gudstro.

Hvor og hvem er Gud?

Den egentlige debat bør derfor være debatten om vores gudsopfattelse. Hvad eller hvem er det, vi tror på? Konfirmander bliver stadig forbavsedede over, at præsten ikke tror på den gamle mand i himlen. Og pårørende ved dødsfald bliver faktisk ofte lettede over, at de ikke behøver at tro, at dødsfaldet var Guds vilje. Men hvad skal vi så tro?

For et par år siden skrev den amerikanske religionsforsker Jack Miles Guds biografi. Han holdt sig til den jødiske Bibel, der næsten er vort Gamle Testamente – blot med en anden rækkefølge af skrifterne. Og da læste han historien om en ung og aktiv gud, der starter det hele, så godt han kan, som ivrigt kaster sig ud i hele projektet med verden og menneskene, men som gang på gang må opdage, at det ikke altid går, som han havde forventet. Opfarende, hidsig og pirrelig straffer og udrydder han. Men går også i sig selv, fortryder, begynder igen – og går træt. Til sidst orker han næsten ikke mere. Han er der vel, men holder sig mest for sig selv – som bedstefar på plejehjemmet.

Miles' bog er morsom og provokerende – og tankevækkende, fordi den viser absurditeten i det gudsbillede, som i mange århundreder har præget vores kultur. Men ret har han i understregningen af, at Gud kan forandre sig.

Miles' baggrund er jødedommen, så derfor kommer han ikke frem til den

afgørende forandring med Gud, som skete, da han blev voksen for alvor og fik en søn. Men lige netop det er grunden til, at der i Det Nye Testamente tales afgørende anderledes om Gud. Nu er Gud ikke så meget superman. Han er ikke skildret som et overmenneske. Det er ikke nødvendigt, for han er jo i mennesket Jesus. Til gengæld får vi som noget afgørende nyt at vide, at »Gud er ånd«, som Jesus siger det i Johannesevangeliet (4:24). Det kan derfor undre, at nogle blev så ophidsede over, at Grosbøll benægtede Guds fysiske eksistens. Det var der jo så også en anden, der gjorde før ham! Men som Jesus også gør opmærksom på det i samme evangeliums kapitel 3, så er ånden ligesom vinden ikke til at gribe uden videre: »Vinden (eller ånden) blæser hvorhen den vil, og du hører den suse, men du ved ikke, hvor den kommer fra, og hvor den farer hen« (Johs. 3:8). Valget af det ord er næsten genialt, for »ånd« dækker både det evige og det foranderlige. Et andet ord, som Det nye Testamente insisterer på i forbindelse med Gud, er »kærlighed«. Det er også et lykkeligt valg. Sådan kan Jesus i Johannesevangeliet tale om, at ingen har større kærlighed end at sætte livet til for sine venner – og dermed blæse alverdens mærkelige offerteorier baglæns ud af teologien. Og sådan kan det fastholdes, at Gud møder os i de personlige relationer som mellem Jesus og hans Fader, som mellem Jesus og hans disciple/menigheden – og mellem os som »næster« for hinanden.

Hvis vi altså vil lade være med at leve op til alle fordomme om religion og kristendom som forældede tanker, der – mod bedre vidende – insisterer på en verden, der var, men ikke er mere, hvis vi ikke ønsker at forskrive os til en vidløs fundamentalisme, så er der kun den mulighed som kristne teologer og forkyndere at insistere på, at Gud møder os i mennesket Jesus, at han er ånd og derfor ikke kan placeres geografisk eller kosmisk. Og at han som kærlighed er i de personlige sammenhænge, som i omsorg og ansvar forbinder mennesker med hinanden.

Den diskussion startede Grosbøll. Det fortjener han tak for.

På trods af det moderne

Tanker om tro og liv i en krisetid

■ *Af sognepræst Jan Ulrik Dyrkjøb, Værløse*

Vi befinder os midt i en krisetid. Men det er i krisetider man skal lære sandheden at kende. Vi kan blive usikre. Vi kan have svært ved at se vejen foran os. Men det vi gennemlever, rummer også en chance.

Der røres i disse tider ved mange ting som hidtil har ligget fast, og mange ting bliver sat i skred. Der sker omfattende og hastige forandringer i verden, og de virker ind på vores eget samfund og præger vore tanker og vores tilværelse. Verden tager sig simpelthen anderledes ud end den gjorde for bare nogle få årtier siden. Det gælder ikke bare den store verden, men også vores egen verden. Det gælder også religion og tro. Og det gælder den kirke vi har haft i Danmark gennem generationer.

Kristendommen er i krise i vores del af verden. Det gælder troens indhold. Det gælder dens udtryksformer. Det gælder troens fællesskab. Der bliver sat spørgsmålstejn ved kirkens bekendelse. Vi hører udlægninger af kristendommen som vi har svært ved at genkende. Vi er også usikre på hvad det vil sige at leve som et kristent menneske. De fleste mennesker har en begrænset kristen praksis. Eller de har slet ingen. Den fælles forståelse der har været omkring folkekirkens ordning og forhold til staten og samfundet, holder ikke længere. På det sidste er der direkte blevet sat spørgsmålstejn ved folkekirkens fortsatte eksistens, og denne skarpe udfordring kommer vel at mærke ikke fra kulturradikal eller politisk side, men fra teologisk hold. Vi bliver løbende tvunget ud i en omfattende besindelse. Vi må spørge os selv og hinanden: Hvor bevæger vi os hen? Hvad er det i grunden for en

kirke og en tro vi har? Hvad trænger til forandring? Hvad kan vi indoptage af nyt uden at miste det væsentlige? Vi søger balancen mellem forandring og blivende identitet.

Og så det der er det allermost afgørende: Hvordan får vi overhovedet fast grund under fødderne? Er der noget sandt og virkeligt som kan holde gennem alle forandringer og bære os gennem selv den værste krise? Er der noget sandt og virkeligt som vi for enhver pris må fastholde, eller som vi måske ligefrem skal genopdage?

Den fortabte sjæl og den enfoldige præst

I en krisetid hvor store forandringer er på dagsordenen, er det altid oplysende at vende tilbage til tidligere krisetider og hente inspiration, for det er som sagt i krisetider man skal lære sandheden at kende.

I virkelige krisetider styrter selv de mest fasttømrede tankebygninger i grus, og selv det der har været allermost selvfølgerligt, bliver tvivlsomt eller ligefrem ugyldigt, og så kan der ske det at tilværelsens klippegrund kommer til syne. De store understrømme i tilværelsen og i verdens liv kan komme op til overfladen. Det fundamentale i tilværelsen kan ses og erkendes på ny og i et nyt lys. Og den erkendelse kan blive til inspiration i lange tider efter. En sådan virkelig krisetid var tiden omkring og navnlig lige efter Første Verdenskrig. Den gamle verden med fremskridtstro og klassisk dannelse og borgerlige normer og idealer var brudt sammen, og filosoffer og teologer, intellektuelle, digtere og kunstnere og sikkert også mange andre mennesker måtte forfra stille de store spørgsmål om mennesket, om tilværelsen, om samfundet og om altings mening og mål.

Det er utroligt hvad der i netop de år blev frembragt af hovedværker i moderne europæisk kunst og digtning og tænkning. Et af dem var den store franske forfatter Georges Bernanos' debutroman *Sous le soleil de Satan* («Under Satans Sol» (1926, dansk oversættelse 1946)).

Romanen foregår på landet i det nordlige Frankrig. Landskabet er regntungt. Det er en mørk verden vi bevæger os i. Romanen skildrer en ung pige, Mouchette, der bliver grebet af kræfter der ubønhørligt styrer hende mod ødelæggelse og død. Hun forfører en lokal herremand og bliver gravid. Under et besøg hos ham kommer det til et opgør. Mouchette skyder sin elsker ned med hans eget jagtgevær og flygter fra hans hus. Drabet bli-

Jan Ulrik Dyrkjøb

ver af politiet udlagt som selvmord, og Mouchette går fri. Men da hun føder sit barn, er det dødfødt. Modpolen til dette menneske der styres af sataniske kræfter, er den enfoldige præst Donissan. Han bliver den der må kæmpe mod Satan selv for at Mouchettes sjæl kan blive frelst. Hun har søgt friheden fra moralske bindinger, men mere eller mindre bevidst har hun også søgt skammen. Dybt i hende har der været en længsel. Hvis skammen blev tilstrækkelig stor, ville hun måske til sidst finde sig selv. Ved fornedrelsens yderste grænse, ville der måske åbenbare sig noget sandt i hende. Men til sidst dør selv denne skjulte længsel i Mouchette. Hun bliver grebet af en fortvivlelse der er så dyb at der ikke er nogen vej tilbage, og da det sker, tager den Onde bolig i hende. Han kommer til hende, og hans gave er en tavs, ensom og iskold fred. Da forstår hun at tiden er inde til at tage sit eget liv, og hun skærer halsen over på sig selv. Donissan når dog frem i sidste øjeblik. Mouchette skrifter for ham og beder om at blive bragt til Guds hus. Gud har i sidste øjeblik reddet hende ud af sin store modstanders greb. Gennem fremstillingen af Mouchette og hendes skæbne forstår vi at det onde ikke blot får et menneske til at begå onde og ødelæggende handlinger. Det onde er en besættelse. Der er en rus og en tilsyneladende frihed i det onde som kan betage og forføre et menneske.

I en stor og central scene i romanen skildres en vandring præsten Donissan foretager over markerne i sit sogn. På vejen møder han den Onde selv i skikkelse af en jovial hestehandler. Det bliver et møde på liv og død. Præsten oplever hele det register af grufulde virkemidler som Satan råder over. Den Onde lever af bedrag og illusion. Han er Løgnens Fader. Og ved løgn og illusion kan han drage og friste. For den inderste kerne i hans ondskab er intethed og tomhed, og intetheden og tomheden er en fristelse, for intetheden og tomheden lokker med en fred som kan synes dybere og renere end den Gud kan give.

Bernanos' roman er en studie, ikke blot i ondskab, men i den Ondes magt over mennesker. Og romanen er også en studie i lidelsen og lidelsens betydning. Præsten Donissan må lide for at frelse sjæle og for selv at blive frelst.

Erfaringer fra den store krig

Bernanos havde som fransk soldat gennemlevet rædslerne og angsten og den fuldstændige meningsløshed i skyttegravskrigen. Han havde lært at der

er en ondskab som ingen psykologi kan gøre rede for, og som ikke blot kan gribe mennesker, men hele nationer. Ja, han oplevede at menneskeheden i verdenskrigen var blevet selvødelæggende. I et foredrag fra 1927 ser han tilbage på krigen: »Forsøg først at forklare mig hvorfor menneskeheden har ædt løs af sig selv i fire år og for så vidt blot er døset hen over resterne af festmåltidet med gabet dryppende af blod, udmattet, men ikke mæt.« Bernanos havde også erfaret det som blev et af hans store temaer, at lidelsen og døden er menneskets vej til evigheden. Den store kristne tænker Pascal siger et sted: »Mennesket ved at det dør, og at universet har overmagten over det. Det ved universet intet om!« Og Bernanos ville i tilslutning til Pascals tanke sige at det at vi som mennesker ved det som universet ikke ved, det at vi i det hele taget kan lide, deri ligger også en længsel efter en anden virkelighed. Der ligger et håb om evighed. Dette håb er så underfuldt at vi må satse alt på det.

Der er ondskab i menneskene og ødelæggelse i verden. Det kan ingen være i tvivl om. Der er også godhed og selvopofrelse. Det Bernanos forkyn-der for os gennem sin fortælling og sin menneskeskildring, er at både ondskab og godhed og selvopofrelse rummer en større virkelighed. Ondskaben peger mod den Onde selv, og godheden og lyset peger mod Gud selv. Bernanos vil midt i sin tids dybe krise gøre os opmærksomme på den magt der truer os, og på den magt der alene kan befri os og frelse os. Han gensætter mennesket i dets inderste nøgne værdighed, dér hvor det grundlæggende valg træffes mellem væren og intet, mellem Gud og Satan.

Det lyder voldsomt, og vi vil måske sige at vor tid, tiden omkring årtusindskiftet, trods alt er mindre dramatisk end den tid som Bernanos gennemlevede og skrev ud fra. Men vi må alligevel spørge om der ikke er så megen sandhed i hans forkyndelse at vi ikke kan sidde den overhørig. Der lyder en stærk advarsel og et stort kald til os senmoderne mennesker fra den moderne epokes første og mest afgørende krisetid.

Fortabelse og frelse

Det Nye Testamente og den kristne tradition og den kristne forkyndelse taler fra først til sidst om frelse. Evangeliet er et budskab om frelse og til frelse. Og frelse af de dimensioner som evangeliet taler om, må være frelse fra en fare der er tilsvarende forfærdelig og vidtrækkende. »Led os ikke

ind i fristelse, men fri os fra det onde,« beder vi. Det er ikke blot et fromt ønske og en bøn for dagen i dag og for dette liv. Det er vores evige skæbne det handler om.

Vi kan blive skilt fra Gud for evigt. Det er ikke en tænkt, men en virkelig mulighed, ikke fordi Gud vil det, men fordi der er en magt der vil rive os bort fra Gud. Vi håber og beder til at det ikke sker. Vi håber og beder til at det ikke sker for noget menneske. Vi tror på Guds overvældende magt til at forsone og forny og frelse. Kristendom er ikke en tro på at der faktisk er nogen der fortabes. Men at leve som kristen er ikke desto mindre at arbejde på sin frelse med frygt og bæven. Sådan lyder en af Paulus' formaning. Han siger i samme åndedrag at Gud er den der virker i os både at ville og at virke for hans gode vilje (Fil. 2:12f.). Vi lever som kristne i tillid til Guds gerning i os og med os, men vi ved også at så længe vi lever, er intet sikkert og endegyldigt.

Det er en stor og vanskelig erkendelse at komme til for os nutidsmennesker. Den er ikke sådan at bringe på sin rette plads i vore tanker og i vores liv. Fortidens helvedesprædikanter er ikke helt glemt, og vi vil ikke have dem igen! Der er intet frugtbart i at skræmme mennesker til troen. Allerede den store pietist Brorson vidste det. Til en ung præst skal han have sagt: »Sjælene må også føres rigtigt hen til Kristus Jesus, og det lader sig ikke gøre ved noget andet end Forbarmerens rigdom eller, kort sagt, ved evangeliet i egentlig forstand, ellers kommer der ingen levendegørelse ud af det.« Men samtidig er jeg overbevist om at den erkendelse jeg her taler om, er uomgængelig hvis vi skal kunne fortsætte med at leve som kristne mennesker og eksistere som kirke. Kristendommen har aldrig kunnet leve og fornys uden at mennesker igen og igen har erfaret dette at stå over for væren og intet, frelse og fortabelse, Gud og Satan.

Eller sagt helt enkelt, hvordan kan nogen forestille sig at budskabet om frelse skal kunne blive opfattet og forstået og efterlevet hvis ingen mere ved hvad frelsen er frelse fra og frelse til? Hvordan skal nogen kunne fatte glæden i det glædelige budskab hvis ingen ser hvilken afgrund af tomhed og mørke vi som mennesker kan blive draget mod og opslugt af?

Det synlige og det usynlige

Alt dette indebærer så en yderligere forudsætning, og igen er det noget

der både er uoverskueligt og alligevel helt enkelt. Forudsætningen for at evangeliet overhovedet kan forkyndes og tros, er at der findes både en synlig og en usynlig virkelighed. Det er ikke tilfældigt at vi i den store trosbekendelse fra kirkemødet i Nikæa 325 – som er fælles bekendelse for alle store kirkesamfund inklusive vores eget – bekender troen på at Gud er »himlens og jordens, alt det synliges og usynliges skaber«.

Ja, der er en usynlig virkelighed. Der er en himmelsk verden hvor Gud bor i et utilgængeligt lys. Der er en himmelsk hærskare af engle der lovpriser Gud og har til opgave at være hans budbringere. De følger os og beskytter os. Der er hellige og salige der omgiver Gud. Der findes et overjordisk lys og en herlighed der er ren og ubegrænset, og en fred der overgår al forstand. Der er i Guds usynlige rige en evig bevægelse og fornyelse. Det overgår alle vore forestillinger, for Gud er levende og skabende, ikke blot så længe denne verden består, men til evig tid.

Og der er en usynlig magt der kun kan ødelægge, og hvis mål er at nedbryde Guds gode skaberværk og forvandle alt til tomhed. Der er et lys i lyset, et lys hinsides alt mørke, men der er også et mørke i mørket. Hvis ikke det er sandt, så er den kristne kirkes lære uden reelt grundlag og den kristne forkyndelse uden virkelig mening.

Den glæde som Jesus taler til disciplene om den sidste aften, den glæde som ingen skal tage fra os, den kan anes i dette liv, men løftet om den kan ikke opfyldes i dette liv. Det er en glæde *hinsides* dette liv og denne verden. Den jordiske glæde er en aflagt af den himmelske. Men den himmelske glæde er det virkeligste af alt virkeligt.

Man kan naturligvis sige at det alt sammen er umulige tanker og forestillinger for os moderne mennesker. Ja, umiddelbart kan man næsten ikke sige andet! Meget af den filosofi og den videnskab der er blevet til i nyere tid i vesten, har gjort det umuligt – eller i hvert fald vanskeligt – at tro som de gamle troede.

Men sagen er jo at selvom der er tænkt mange gode og rigtige tanker i moderne tid, og selvom der er gjort store videnskabelige fremskridt som vi ikke ville undvære, så har der måske alligevel været noget grundlæggende galt. Måske er vi blevet forblændet af vores egen viden og kunnen. Måske har vi glemt det allermest afgørende. Måske er der en sandhed der er større og rigere end alle vore sandheder.

Vi er nødt til at være moderne. Vi hverken kan eller skal løbe fra den tid

vi lever i. Men vi er også nødt til at være kristne mennesker *på trods af* alt det der kaldes moderne. Gud er nemlig ikke moderne! Gud er Gud og kan ikke rummes i noget menneskeligt eller i nogen tids eller kulturs tanker og forestillinger. Og Kristus er den samme i går og i dag og til evig tid. Kristendom og tro handler ikke om at vi skal følge med tiden. Det handler om at elske den usynlige Gud som har elsket os først og bliver ved med at elske os ubetinget.

Jeg vil sige det så stærkt at kristendommens bibelske grundlag og selve sigtet i det kristne evangelium tvinger os til at fastholde en bestemt forståelse af hvad der er virkeligt. Kristendommen kan ikke opretholdes som tro og livsform hvis ikke det hele vejen igennem er forudsat at der både er en synlig og forgængelig virkelighed og en usynlig og evig virkelighed.

Og hvis det virkelig er sådan at vi i vores tid ikke længere har alment accepterede begreber der kan bruges til at gennemtænke dette: at den virkelige virkelighed er usynlig og evig, hvis det ligger uden for tidens tanker og sprog, *så må vi fastholde det alligevel og på trods!* Så må vi fastholde det og tage det ind i vores liv alene på grundlag af den bibelske åbenbaring og ud fra den kristne tradition. Det burde være selvfølgelig, men jeg oplever at det er nødvendigt at sige det i denne krisetid.

Den glemte relation til Gud

Det er i det hele taget selve vores forståelse af hvad der er virkeligt og sandt der står på spil, og det er mere end noget andet derfor vi befinder os i en krise. Men sådan som vi forstår vores virkelighed, sådan taler vi også om den. Forståelse og tanke og sprog følges ad.

Det slår mig ofte at man jævnt hen hører mennesker tale om deres liv og erfaringer helt uden reference til Gud eller til noget der er helligt i egentlig forstand. Vi har ikke mere noget tydeligt og markant religiøst sprog. Ingen af os kan sige os fri for at være ramt af dette tab. Det gælder i dagligdagen og i medierne. Det gælder i småt og i stort. Og det helt påfaldende er at det også gælder hændelser som det egentlig var helt oplagt at tale om i et religiøst sprog.

I Romerbrevet er der en enkelt kort sætning hvor Paulus sammenfatter hele kristendommens forståelse af verden og livet: »Fra ham og ved ham

og til ham er alle ting.« (Rom. 11:36). Alt findes og finder sted i direkte relation til Gud. Det gælder fra det største til det mindste i vores verden. Det gælder sjæl og sind og krop. Det gælder hvert eneste af vore daglige gøremål. Det gælder glæden og smerten. Det gælder alt det der sker mellem os. Det gælder alt det værende og levende. Det gælder det givne og det der er underlagt vores vilje. Intet – absolut intet – kan tænkes sandt uden at tænkes i relation til Gud. Hvorfor gør vi det så ikke? Hvorfor tænker og taler vi ikke sandt om vores liv og vores verden?

En del af svaret er at kulturen har vænnet os fra det. Vi har mistet det tanke-sæt og det sprog som skal til for at det kan lade sig gøre. Det virker ikke »naturligt« mere. Hvis vi alligevel forsøger at tale religiøst om vores liv, så kommer det let til at virke kunstigt og påklistret. Det bliver »for meget«. Det er enhver nutidig fromheds problem.

Det handler også om hvor vores kulturs styrke ligger. Den ligger simpelt-hen andre steder end i det religiøse liv. Enhver tid og enhver kultur har nogle steder hvor dens styrke ligger. Det er steder og sammenhænge hvor der er inspiration at hente, hvor mennesker er skabende, hvor de tanker der tænkes, er nye og fornyende, og hvor det sprog der tales er stærkt og friskt. I hvert fald fra slutningen af det 19. århundrede har kulturens styrke ligget i kunst og digtning, i filosofi og kulturkritik og ikke i det religiøse sprog. Hvis vi skal finde et livskraftigt og prægnant religiøst sprog, så må vi øse af gamle kilder. Og så kommer det let til at lyde som om vi taler om noget fjernt og fortidigt og ikke om noget nutidigt og aktuelt.

Bønnen endnu engang

Kulturen har vænnet os fra at tænke og tale religiøst om vores liv og verden. Og forsøger vi på det alligevel, bliver vi let svage i mælet, eller vi må gribe til et sprog der i virkeligheden er forældet. Det store spørgsmål bliver da: Hvordan kan vi tænke og tale og leve sandt og stærkt som kristne mennesker? Krisen kan måske nok åbenbare en mere holdbar sandhed for os. Gamle kilder kan genåbnes. Men hvordan omsætter vi det der dukker frem, til levet liv og til stærk og levende tale i denne og den kommende tid?

Jeg er overbevist om at en væsentlig del af svaret ligger i bønningen. Hvis ikke mange mennesker får et fornyet og fordybet bønsliv, hvis ikke kirken

bliver en bedende kirke, så kommer vi ingen vegne. Så kan vores kirke ikke leve, og vores tro kan ikke vokse.

Svend Bjerg og Palle H. Steffensen siger i deres bog *Nedlæg folkekirken* (Høst & Søn, 2003) at når folkekirken er nedlagt, vil folk antagelig selv tage et ansvar, og der vil opstå en række frie menigheder, og nogle af disse menigheder vil måske træde i forbindelse med hinanden, og på den måde vil der fortsat være kirke og kristendom i Danmark.

Det er jo ikke til at vide hvordan den kirkelige fremtid vil forme sig. Men der kan i hvert fald siges så meget at hvis ikke der findes et vist antal bedende mennesker, hvis ikke der bliver mange mennesker der bevidst lader deres tanker og deres sind og deres liv forme af kristendommens forståelse af hvad der er virkeligt og sandt, så vil folkekirken ikke i længden kunne leve som kirke, men der vil heller ikke kunne dannes frie menigheder der er levedygtige. Der vil ikke være levende kristendom. Så der er ingen grund til at vente på folkekirkens eventuelle nedlæggelse. Det handler dybest set ikke om hvorvidt vi har en folkekirke og en folkekirkeordning eller ikke. Det der skal gøres, kan gøres med det samme. Vi kan lige så godt gå i gang!

Undersøgelser viser at rigtig mange mennesker kender til bøn i deres liv i et eller andet omfang. Det siger noget om at bøn er en så fundamental ting for os mennesker at den vil overleve mod alle odds. Men jeg tænker ikke bare på at mange mennesker i særlige stunder spontant griber til bøn og på den måde prøver at finde ord for det der ligger dem på sinde. Jeg tænker på regelmæssig intensiv bøn. Jeg tænker på bøn der kan bære menneskers liv fra dag til dag. Jeg tænker på bøn der kan være med til at vende verden til Gud.

Bønner er det sted frem for noget andet hvor den sande forståelse af livet og virkeligheden kan indøves og holdes ved lige. Gud er altid nærværende, men vi er det ikke altid. Det bliver vi i bønner. I bønner kommer vi til stede for Gud. Vi siger Gud tak for alt det han har givet os. Vi beder om tilgivelse for vildfarelser og synder. Vi lægger vores liv frem for Gud. Vi beder om at blive vejledt. Vi beder om tro og håb og livsmod. Vi beder for mennesker vi er forbundet med. Vi beder for mennesker i nød og for en verden i nød. Vi beder om at Gud vil fuldende alt det han har begyndt i os og med os.

Men det vil jo sige at vi i bønner sætter alt i vores liv og vores verden i re-

lation til Gud. Eller endnu mere præcist, i bønnen går vi – med os selv og med den verden der er vores – ind i den relation til Gud der allerede er der. I bønnen går vi ind i den sande virkelighed. Det er i bønnen det åbenbares at alt er fra Gud og ved Gud og til Gud..

Det er ikke uden grund at en af de ældste kristne formaninger lyder: »Vær altid glade, bed uophørligt, sig tak under alle forhold; for dette er Guds vilje med jer i Jesus Kristus« (1.Thess. 5:16-18). Glæde, bøn, tak. Ikke sådan som vi kan tænke os til det, men sådan som Gud vil det. Det er vejen.

Fra fortolkninger til sandhed

Vi lever i fortolkningernes tid, og det har vi sådan set altid gjort – som kirke og som kristne mennesker. Man kan ikke leve ud fra en åbenbaring og med en helligskrift som livsgrundlag uden hele tiden at fortolke. Vi genfortæller de bibelske tekster. Vi tænker over hvad de betyder for os. Vi udfolder deres indhold i liv og tænkning. Vi omsætter Bibel og tradition i gudstjenesten, i kirkeliv og i kristenliv.

Og alt det er naturligvis tolkning. Det er at gå fra en grundtekst til andre tekster og andre sammenhænge.

Men det er som om det med fortolkning er kommet i forgrunden og næsten har stjålet billedet. Det bliver sagt igen og igen at vi kun har evangeliet på fortolkningens vilkår, og at vi ikke kan forstå budskabet hvis ikke det bliver tolket ind i vores egen tid og vores egen verden. For at være sande kristne skal vi ikke være nødt til at acceptere en fremmed og forældet forståelse af livet og verden. Vi må fortolke.

Men på den måde bliver vi jo igen bundet til tiden og tidens begrænsning. Og igen er det i bønnen – eller i bønnens grundholdning – vi kan finde sandheden. Den bedende er et Jeg over for et Du. Vi taler ikke *om*, men *til* den vi beder til. Og i dette jeg-du-forhold falder alle forsøgene på at fortolke troens indhold på tidens præmisser faktisk bort. Vi kan ikke bede til en tænkt Gud eller til »det guddommelige«. Vi kan kun bede til den nærværende Gud. Vi kan ikke bede til en historisk person der måske eller måske ikke har haft et bestemt levnedsløb i Palæstina for totusind år siden. Vi kan kun bede til den levende Kristus der har lidt og er død for os, som er opstanden, som altid følger os, og som vil at vi skal være hvor han er (Joh. 14:3).

Slutning

Den Ondes magt og forførelse. Guds renhed og glæde. Guds virke gennem de ydmyge og enfoldige og sårede. Fortabelse og frelse. Det synlige og det usynlige. Det at alt er fra Gud og ved Gud og til Gud. Bønnens indøvelse i den sande og hele virkelighed. Det er hovedelementer i den virkelighed der kan komme op til overfladen i krisetider. Der er i virkeligheden nok at tage op og lade sig inspirere af i denne tid. Der er en udfordring til at vi koncentrerer os om det væsentlige, om kernen i troen og om det vi egentlig er kirke for. Der er en udfordring til menighederne, og der er ikke mindst en udfordring til hver enkelt af os.

Tro og kirkeordning

– med særligt henblik på Søren Kierkegaard

■ Af sognepræst Viggo Kanding,
Reerslev

Hvem er vore kirkefædre?

Hvor søger man nu om stunder svar på spørgsmål om, hvad der er den sande kristentro? Hos præsterne? Gad vidst hvor mange af os, der bliver rådspurgt i trosanliggender! Det sker næppe særlig ofte, og det kunne tages for et godt tegn. Der er tilsyneladende ikke de store anfægtelser i vore sogne og menigheder. Der er selvfølgelig foredragene og studiekredsene, hvor nogle af de mest engagerede kan diskutere, hvordan kristendommen nu skal forstås af os moderne mennesker. Og vi må ikke glemme præstens prædiken om søndagen i kirken, hvor gudstjenestens deltagere gerne skulle blive oplyst om, hvad Herren »vil, at vi skal gøre« og derpå »bære Hans ord i et rent hjerte«, altså et, der er rensset for vranglærdom.

Visse autoriteter har vi dog, som vi af og til bruger som støtte til vore ord. Her må Luther holde for og, hvis man har de tilbøjeligheder, Løgstrup, mens Søren Kierkegaard oftest kun føres i marken hos de særligt teologisk interesserede. Grundtvig citerer vi ikke så meget. Til gengæld synger vi ham så flittigt, at vi alle er præget af hans kristendomstolkning. En slags kirkefaderstatus kan man godt sige, at disse fire er kommet til at indtage.

Emnet for denne artikel gør det naturligt at vende sig til Kierkegaard. Ingen har mere intenst og stringent end han overvejet, hvad der ligger i det kristne trosbegreb. Og ingen har med større energi og talent end han problematiseret forholdet mellem stat og kirke.

Tro og fornuft

Hvad kan af os ganske almindelige mennesker opleves som den største hindring for at tro på Gud? Vor fornuft, vor forstand, vort intellekt! Vi har lært i skolen og gennem aviser og radio at sætte vor fornuft i højsædet, og fornuften henvises der flittigt til i enhver politisk argumentation. Sund fornuft, *common sense*, er det bærende princip i alle vigtige menneskelige forhold.

Men vi levner også lidt plads for det irrationelle. Følelserne hører med.

Det er jo dem, der giver livet kulør eller dybde, i glædelige som i sørgelige stunder. Men det er kun, når vi holder fri fra fornuften. Vi sørger for, at den hurtigst muligt igen får overtaget, for ellers går vort liv i spåner.

Under følelser hører også det at tro. Det accepteres i reglen i belastende situationer som noget, der har en mentalhygiejnisk virkning, men ellers ikke gerne. Møder vi folk, der lader tro være deres altdominerende livsgrundlag, tænker vi uvilkårligt, at her må kæden være hoppet af.

Der er langt herfra til Kierkegaards tale om tro. Hos ham, eller helt nøjagtigt hos den religiøse personlighed, som han lader være forfatter til flere af sine centrale skrifter, Johannes Climacus, skal man ikke tilsidesætte sin fornuft for at kunne tro. Den skal tværtimod aktiveres mest muligt.

Hvis der er noget, som fortjener betegnelsen Gud, så må det være absolut forskelligt fra os, for ellers er det jo bare noget, vi mennesker har fundet på. Men da vor forstand ikke kan rumme noget, som er absolut forskelligt fra os selv, så må Gud ligge uden for grænserne for vor erkendelse. Derfor giver spørgsmålet: »Tror du på Gud?« ingen mening, hvis der menes, om man tror, at der findes en Gud, vi sådan i al stilfærdighed og ved nøjere eftertanke kan slutte os frem til ved anvendelse af vor gode forstand eller sunde fornuft.

Faktisk skal forstanden investere den størst tænkelige lidenskab i projektet. Det er ikke tilstrækkeligt med fornuftige ræsonnementer eller gustent overlæg. Der fordres et vovestykke, der skal løbes en risiko, foretages et spring ud på de 70.000 favne vand, der må fuldstændig gives afkald på enhver objektiv vished.

En sådan eksistentiel pathos ligger langt uden for synsfeltet hos konfirmanden, der spørger, om man virkelig tror på Gud, eller journalisten, der har svært ved at rumme andet end det moderigtige og politisk korrekte i sin forestillingsverden.

Viggo Kanding

Men det er ikke gjort med den eksistentielle pathos. Den er en helt nødvendig forudsætning for overhovedet at få øje på det kristelige, endsige nå frem til det. I kristendommen skal vi her i vor menneskelige tilværelse forholde os til det evige. Vi skal antage, at noget, som er hævet over historien, noget evigt, er blevet til på et bestemt tidspunkt i historien. Vi skal som mennesker her i tiden blive os bevidst om, at vi efter vor mulighed er evige, uanset at vi fødes, vokser op og dør, og dette er et afgørende brud med vores tanke, med vores fornuft.

»Guden i Tiden« kalder Johannes Climacus det. Og hermed er iflg. ham og Kierkegaard kristendommens hele essens udtrykt. Der er langt fra konfirmandens og journalistens *common sense*! Og vi har vist alle meget at lære af Kierkegaards konsekvente og kompromisløse tænkning.

Søren Kierkegaard (1813–55). Hentet fra Det Kgl. Biblioteks website, portrætheregistranten. DPO18164. 131103.

Stat og kirke

Men gælder det også, når talen er om forholdet mellem stat og kirke? Kan vi i dag bruge Kierkegaards polemiske og voldsomme udfald mod statskirken? Kan vi hente vejledning og inspiration her til den debat, som tilsyneladende aldrig helt vil forstumme?

Og mente ironikeren Kierkegaard det alvorligt, når han så brutalt hudflettede gejstligheden og kaldte biskopperne hyklere, som i stedet for som Kristus at bære korset på ryggen bar det dekorativt på maven, og når han påstod, at præsterne var værre end kannibaler, der spiser deres fjender, mens de gjorde Jesus til deres levebrød og puttede ham, deres bedste ven, i salttønden for at mæske sig velbehageligt med ham? Den direkte anledning til Kierkegaards angreb var professor Martensens erindringsstale ved biskop Mynsters død,

hvori han, som Kierkegaard sagde, ud over at bringe sig selv i erindring til det nu ledige bispeembede kaldte Mynster for et sandhedsvidne i kæden af martyrer, som begyndte med Stefanus, om hvis død ved stening der berettes i Det Nye Testamente. Men at Sjællands biskop, denne fornemme kirkefyrste, denne elegante og humanistiske livsnyder skulle rangere på linie med Stefanus og de andre martyrer, det blev Kierkegaard for stærkt. Og efter først hensynsfuldt at have ventet til Martensen var blevet udnævnt til Mynsters efterfølger på bispestolen, gav han sin harme luft og begyndte sit voldsomme angreb på hykleriet.

Det kan godt være, at Kierkegaards vrede alene var forårsaget af, at han ikke fik den indrømmelse, han krævede. Han siger selv, at det blot var redelighed, han ønskede, og at han ikke ville tage levebrødene fra de stakels præster, men ordene står der til anfægtelse for mange.

Flere af os husker sikkert, hvordan professor Søe ytrede fromme ønsker om, at Kierkegaard dog blot var afgået ved døden inden sin ubarmhjertige polemik. Men for andre var Kierkegaards kirkekamp *gefundenes Fressen*. Fritænkeren Gustav Wieds litterære debut under pseudonymet Peter Idealist var således et harmdirrende angreb på kirken, som han kaldte »Hykleriets Fødselsstiftelse«, og på præsterne, som blev betegnet som »skinhellige Spytlikkere, der bag deres fromme Lader, store Ord og fede Flæsk skjuler en Slamkiste fuld af Falskhedens, Hykleriets og Forstillensens væmmeligste Gadeskarn!«

Forbilledet er tydeligt nok. Sådan kan det gå, hvis man uden videre tager Kierkegaards ord for pålydende, hvis man læser ham fundamentalistisk, og noget sådant står ubefæstede sjæle jo altid i fare for.

Den fuldkomne balance

Den indrømmelse, Kierkegaard fordrede, ligger på en genial måde i vort nuværende forbilledlige forhold mellem stat og kirke. Kirken fastholdes af staten som kirke og blot kirke. Vi har ikke noget præstestyre, hverken politisk eller moralsk.

Og staten fastholdes af kirken som blot og bar verdslig stat. Vor nuværende kirkeordning er en lykkelig hindring for en ideologisering af staten og dens rolle. Og på den måde er der etableret den mest fortrinlige balance. Lad os endelig ikke i idealistisk overmod rokke ved den!

Folkekirke uden kirke?

■ Af professor, dr. jur. et phil.

Ditlev Tamm, Københavns Universitet

Folkekirken er i krise. Folkekirken er en bærende kulturinstitution i det danske samfund, som vi skal værne om. Folkekirken skal derfor ikke nedlægges, og folkekirken skal heller ikke fremskynde en adskillelse fra staten. Det er de synspunkter, som er bærende for de betragtninger over forholdet mellem kirke og stat, som fremføres i det følgende. Kan et og andet lyde kritisk, er det kærligt ment.

Folkekirken er sikret i den danske grundlov. Uden en grundlovsændring kan folkekirkens status ikke forandres. Det giver både en sikkerhed og opstiller en forpligtelse. Folkekirken er omtalt i Grundlovens første afsnit om de bærende elementer i forfatningen. Umiddelbart efter, at Grundloven har defineret de tre statsmagter, den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt, følger § 4, der fortæller, at den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og som sådan understøttes af staten. Placeringen af folkekirken i Grundloven efter de øvrige statsmagter har fået nogle til at spørge, om folkekirken er den fjerde statsmagt. Efter min opfattelse et forvrøvet spørgsmål. Folkekirken er ingen statsmagt. Folkekirken er slet ikke en magt, men en institution, hvis bærende værdi i det danske samfund er understreget ved placeringen i Grundloven og bindingen til staten. Folkekirken er ingen magt, den er en kirke, og det er noget ganske andet.

Sommeren 2003 afslørede, at den danske folkekirke befinder sig i en krise. Det lyder som et dramatisk udsagn og er det også. Jeg hører ikke til dem, der mener at kunne bagatellisere, at den danske folkekirke virker i et geo-

grafisk rum, hvor hovedparten af befolkningen savner den mest elementære viden om, hvad kirken overhovedet står for. At en præst i et nordsjællandsk sogn for en forbavset presse og offentlighed udbasunerer, at kirken efter hans opfattelse faktisk heller ikke har noget rigtigt at byde på, når det gælder tro eller bekendelsesgrundlag, og hvad der ellers forbindes med kirke, er mere et symptom end en begivenhed i sig selv, men sagen understreger fornemmelsen af usikkerhed om, hvad der egentlig styres og hvordan, og hvor lidt, der skal til, førend krisen kradses. Er det sådan, at enhver form for såkaldt moderne teologi, der doceres eller hævdes at doceres på universitetet, uden videre kan forkyndes fra en prædikestol eller fremføres som en præsts personlige opfattelse? Er det ligegyldigt hvad kristendommen går ud på? Og er det ligegyldigt, hvilke løfter der er aflagt som præst, bare der er ro? Det er nogle af de spørgsmål, som den folkekirkeligt interesserede må stille sig i efteråret 2003. Sagen om taarbækpræsten, der kom galt af sted med sine udtalelser til pressen, kan ikke undgå at præge billedet af folkekirken i 2003. Han har bragt sin biskop i en vanskelig situation ved selv at stå på sit tilhørsforhold til folkekirken uden at være i stand til på overbevisende måde at forklare, hvordan det egentlig hænger sammen. Biskoppen har grebet ind og taget afstand fra præstens offentlige udtalelser og forlangt, at han respekterer kirkens bekendelsesgrundlag. Stillet over for præstens forsikringer om at høre hjemme i en folkekirke med svagt optrukne grænser har det alligevel givet store vanskeligheder at forklare lægmand og tilsyneladende også mange præster i folkekirken, hvordan en præst det ene øjeblik kan suspenderes og det næste øjeblik genindtræde i sine funktioner, uden at nogen kan se, at der i den mellemliggende periode er sket andet, end at præsten har gentaget sig selv. Biskoppen på Fyn bagatelliserede den nordsjællandske præsts optræden til, at han har »dummet sig i en misforstået, men effektiv PR-virksomhed for en bog, han har skrevet«. Rektor for Pastoralseminaret i København kunne skrive sig frem til, at »folkekirkens største trussel i øjeblikket ikke er den pågældende præst, men en kultur, hvor vi hellere taler om – og gyser og får ret – end taler med«. Biskoppen i Roskilde kan fortælle, at præsten, som har vakt furore med sin manglende tro, har et synspunkt, der var »fremherskende i universitetsteologien i min ungdom«. Og dermed er vi jo lige midt i krisen. Er den teologi, som doceredes på universitetet i biskoppens ungdom, som unægteligt ligger nogle år tilbage, virkelig i over-

Ditlev Tamm

ensstemmelse med folkekirkens bekendelsesgrundlag? Bygger folkekirken ikke mere på det, som de fleste mennesker har lært er kristendommens essens: at Jesus er Kristus, Guds søn, død for vore synders skyld på korset og opstanden. Hvis det ikke er folkekirkens grundlag, har vi ingen kirke. Derfor er det så vigtigt, at de mennesker, som har fået embede til det – og her tænker jeg først og fremmest på biskopperne – forklarer, hvordan det kan gå til, at der holdes kirke på en såkaldt »antimetafysisk teologi«. Det var sådan noget, Georg Brandes og Villy Sørensen skrev om, men de mente da vist heller ikke, at de hørte hjemme i den danske folkekirke. I fornemmere form dukkede tilsvarende ideer op i tysk teologi omkring 1800, men den intellektuelle afstand herfra til taarbækpræstens »sten i skoen« forekommer lang.

Folkekirken har efter min mening brug for, at landets biskopper i en sådan sag ikke overlader det til en enkelt kollega at rede trådene ud, men samlet overvejer, hvor folkekirkens grænser går. Rummeligheden fremhæves ofte som et positivt træk ved den danske kirkeordning. Der er heller ikke nogen, der kan tale på kirkens vegne. Men det kan blive en svaghed. Begivenhederne i folkekirken i sommeren 2003 rejser spørgsmålet om, hvor »kirken« er henne. Sagen om præsten med sten i skoen, om hans bog og hans udtalelser, er ikke afsluttet. Præsten er under skærpet tilsyn. Det betyder, at hans embedsførelse følges nøje, og at han til stadighed fører samtaler med biskoppen. Sagen har skabt uro, og der stilles store forventninger til en værdig afslutning, der gør det klart for folkekirkens medlemmer, hvor grænsen går – og hvorfor.

At folkekirken er kommet derud, hvor lægmand må spørge til alvoren i det, der foregår, kan ikke forklares som en naturlig udvikling af den danske kirkeordning. Tværtimod. Folkekirken har sine rødder i en dybt alvorlig opfattelse af, hvad kirke er, og en klar opfattelse af forholdet mellem kirke og stat. Folkekirkens rødder skal som bekendt søges i den ordning af de kirkelige forhold, der gennemførtes i årene umiddelbart efter reformationen i 1536. Forbilledet for kirkeordningen var de tyske fyrstekirker, hvor landets statsoverhoved påtog sig den opgave at styre kirken og vogte lovens to tavler, altså de ti bud. Biskopperne hed oprindeligt superintendenter, og i denne titel var opgaven som tilsynsførende klart understreget. De var en del af statsapparatet, og det samme gjaldt i virkeligheden præster-

ne i hver deres menighed. De var længe den eneste uddannede øvrighed på stedet i en tid, hvor der ikke fandtes juridisk uddannede dommere eller skrivere eller andre universitetsuddannede embedsmænd. Universitetet blev faktisk fra sin genoprettelse efter reformationen en præsteskole, der skulle forsyne landet med veluddannede forkyndere af evangeliet. Det teologiske fakultet var langt op i tiden den vigtigste og den største producent af kandidater, hvis opgave det var rundt omkring i sognene at forkynde Guds ord og holde øje med, at alt gik rigtigt for sig. Præsten var statens forlængede arm i sognet. Sådan var det, og ikke mange kunne forestille sig, at det kunne være anderledes. »Frygt Gud, ær kongen!«, det stod jo i et af Peters breve, og Paulus fortalte, at øvrigheden ikke bærer sværdet forgæves. Stat og kirke hørte nøje sammen. Uden kirke ingen stat, og uden stat ingen kirke. Det nærmere forhold var beskrevet i kirkeordinansen, der ligesom tilsvarende ordinanser i andre lutherske fyrstendømmer, var udstedt af fyrsten selv, der nøje overvågede, at den blev overholdt, og som i øvrigt greb ind over for alt muligt kætteri. Christian III's personlige breve er et på mange måder betagende vidnesbyrd om denne monarks engagement i tidens teologiske stridigheder og om hans ønske om at fastholde den rette tro. Senere konger fulgte i hans spor og greb ind, når der anedes kætteri. Det mærkede bl.a. 1500-årenes mest fremtrædende danske teolog Niels Hemmingsen.

Enevælden siden 1660 ændrede kun i begrænset omfang den bestående ordning. Religionsfrihed var der naturligvis ikke noget, der hed. Det var først med Grundloven af 1849, at der indførtes religionsfrihed her i landet. Den embedsmæssige placering af kirken var under enevælden tydelig. Bortset fra Christian VI var de danske enevældige konger kun i begrænset omfang interesseret i den side af den kongelige magt, der havde med kirkens styre at gøre. Kongeloven af 1665 indeholdt i sin artikel VI en bestemmelse om kongens ret til at træffe bestemmelse om kirkens orden, og det stod da også fast, at ingen ændring gennemførtes med hensyn til liturgi eller andre kirkelige forhold uden om statsmagten. Ingen ville i den enevældige stat drømme om, at der skulle være noget, der hed kirkens indre forhold. Ifølge Kongeloven var religionen fastlagt som den, der fulgte af den Augsburgske Konfession, og det var der ingen, der kunne ændre ved. Heller ikke kongen. Men resten hørte under det almindelige statsstyre, der omfattede såvel gejstlige som alle andre offentlige anliggender. Tidens

bisper var som regel myndige personer. Nikolaj Edinger Balle i 1700-årene og Mynster i enevældens sidste år og mange andre var garantier for, at kirken kunne optræde med styrke og værdighed.

Enevældens kirke var en statskirke. Det er velkendt, at Grundloven kun i begrænset omfang betød en ændring i de kirkelige forhold. Således som statskirken havde fungeret og båret det kirkelige liv i Danmark, var det utænkeligt, at kirken ikke skulle have en plads i den nye forfatning, Grundloven, der skulle danne grundlaget for et nyt statsstyre og samtidig indeholde bestemmelser om de vigtigste statsorganer og om borgernes frihed og rettigheder. Det var den form for ny forfatning, der for første gang havde set dagens lys ved de amerikanske fristaters uafhængighed og efter den franske revolution. Prototypen på en forfatning var fra da af et skriftligt nedfældet sæt af retningslinier for statens styre, der skabte den legitimitet, som magten afledtes af. I en sådan forfatning måtte der naturligvis også stå noget om kirken. Helt selvfølgelig var det nu alligevel ikke. Forfatningen kunne jo have bestemt, at stat og kirke fra nu af skulle være adskilt. Det ville have været i overensstemmelse med den amerikanske forfatning, der udtrykkeligt fastholder statens og kirkens uafhængighed af hinanden, uden at det tilsyneladende har været en trussel mod borgernes religiøsitet. Snarere tværtimod. I Danmark blev sagen grebet anderledes an. Der blev naturligvis indført religionsfrihed, som sig hør og bør i et konstitutionelt monarki med en fri forfatning, og det blev bestemt, at ingen mod sin vilje skulle bidrage økonomisk til nogen anden gudsdyrkelse end sin egen.

Kirken fik sin fremtrædende plads i den nye forfatning, der trådte i kraft den 5. juni 1849 som Danmarks Riges Grundlov. Det var en grundlov, som ikke gjorde radikalt op med fortiden, men som undertiden nærmest undskyldende søgte at fastlægge nogle retningslinier for en styreform, hvor kongens magt var begrænset af eksistensen af andre statsorganer, først og fremmest en Rigsdag og ansvarlige ministre.

Ifølge Kongeloven var den bedste begyndelse til alting at begynde med Gud. Den konstatering stod langt fremme i Kongeloven, og på samme måde skal man som nævnt heller ikke læse ret langt i Grundloven, førend man kommer til folkekirken. Det var noget nyt. En folkekirke. Eller overhovedet al den snak om folk og folkelighed. Folket har ellers ingen plads i Grundloven, der ikke som mange andre forfatninger lader magten være afledt af

folkets vilje. Der står ikke i den danske grundlov noget om folkesuveræniteten. Men folket fik sin plads i folkekirken, og skulle nogen være i tvivl om, hvad det betød – og det kunne man jo nok være, når folket ikke ellers var defineret – så foreslog en af grundlovsfædrene, D.G. Monrad, den forklaring, at folkekirken var den kirke, som den overvejende del af befolkningen sluttede sig til. Det var naturligt nok i et land, der ikke havde kendt til religionsfrihed, men alene anerkendt og forlangt et tilhørsforhold til den officielle kirke, der i Grundloven betegnedes som »den evangelisk-lutherske kirke«.

Alt dette gik ikke for sig uden strid. Der var adskillige gejstlige medlemmer af Den Grundlovgivende Rigsforsamling, og ingen mente dengang i fuldt alvor, at præster ikke skulle kunne deltage i politik. Og det gjorde de også efter Grundlovens vedtagelse. Det forklarende indskud om befolkningsflertallet kom ikke med i Grundlovens endelige redaktion, men stod fortsat på en fremtrædende plads i Grundloven som en bestemmelse om, at den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke, og at den som sådan understøttes af staten. Det er der ikke siden blev ændret ved, så det står fast, at kirken skal være kirke, og at det er i den egenskab den understøttes af staten, ikke som forening eller studiekreds, men netop som kirke. Der indsattes også andre bestemmelser om kirken. I Grundlovens afsnit om religion blev det fastslået, at folkekirkens forfatning skulle ordnes ved lov, og det blev bestemt, at også de fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold skulle ordnes ved lov. Grundloven taler om trossamfund og lægger dermed en afgørende vægt på, at vi ikke har at gøre med foreninger, spændende initiativer, helsegrupper eller hjælpeorganisationer, men netop med trossamfund. Det turde heraf fremgå tydeligt, at også folkekirken er et trossamfund, og at en folkekirke med ansatte uden tro ikke giver mening i forhold til grundloven.

Det blev aldrig rigtigt til noget med den kirkeforfatning. Ordet er ellers klart nok i en juridisk sammenhæng. Her betegner det en mere grundlæggende statut eller retningslinier, som gælder for styret af en bestemt organisation. En kirkeforfatning opfattes naturligt som det sted, hvor forholdet mellem kirke og stat fastlægges, og som en ordning, der indeholder bestemmelser om den måde, som kirkens styres på. En sådan forfatning måtte indeholde bestemmelser om medlemmernes rettigheder og pligter,

om styrende organer på menigheds-, provsti-, stifts- og landsniveau, om valget til kirkens embeder mv. Det er en velkendt sag, at uanset talrige forsøg, lykkedes det ikke at gennemføre en sådan forfatning. Der nedsattes flere udvalg med den opgave, og helt spildt var arbejdet bestemt heller ikke. Kort efter Grundloven lykkedes det at gennemføre regler om sognebåndsløsning og kirkernes brug, og hermed var efter manges opfattelse nået en så væsentlig grad af frihed, at der ikke var behov for mere. Tværtimod var det en udbredt opfattelse, at staten langt bedre end en kirke domineret af et flertal af en bestemt observans kunne sikre den enkeltes frihed. Og frihed, det var og er noget, der lægges vægt på i den danske folkekirke.

Det er også velkendt, at den politiske strid i de sidste årtier af 1800-årene ikke var fremmede for lovgivningsinitiativer. Kampen stod om regeringsmagten, som Venstre efter 1872 kæmpede for at få del i, herunder med tvivlsomme parlamentariske midler som finanslovsnægtelse og »visnepolitik«, der druknede ethvert lovforslag i udvalg, der aldrig nåede resultater. Der skulle et såkaldt »systemskifte« til i 1901 og en kirkepolitiker som I.C. Christensen, førend det i 1922 lykkedes at gennemføre en lovgivning om kirkelige forhold, som med lidt god vilje kunne siges at imødekomme Grundlovens krav om en kirkelig forfatning. De i 1903 indførte menighedsråd fik en ny og udførlig lov, og der blev givet udførlige regler om præsteduonævnelser, om brugen af kirker og om valg af biskopper.

Bispevalget var og blev en særegen udnævnelsesform for embedsmænd uden ansvar over for nogen forsamling. Skal et demokratisk valg have rigtig mening, må det naturligvis forudsætte, at den valgte har et program, og at nogen kan stille den valgte til ansvar for programmets gennemførelse. Ligeledes må det følge af valgets natur som udtryk for et demokratisk ønske, at valget enten kan bekræftes, eller at den valgte kun ansættes for en begrænset embedsperiode. Valg på livstid er en institution, som vi normalt forbinder med korruperte styreformere, hvor en person ønsker magt uden ansvar. Et minimumskrav havde vel været, at der indførtes organer på stiftsniveau, der kunne kontrollere biskoppen. Men nej, det blev der ikke noget af, hverken i den eller i senere omgange.

Siden 1922 er et og andet blevet ændret i folkekirken. Kvinder har for længst fået adgang til præsteembeder. Der er blevet justeret på menig-

hedsrådenes opgaver, pillet lidt ved kravene til at blive præst, men ud over de kvindelige præster er der ikke sket noget afgørende. Den danske folkekirke har ingen styrende organer og indtager dermed en særstilling i Europa og formentlig i hele verden. Kun få lande har som de nordiske lande en kirkeordning, hvor kirken er så stærkt forbundet med staten, og helt unik er den danske folkekirke, der i modsætning til kirkerne i de øvrige nordiske lande slet ikke har nogen organer ud over menighedsrådene, der som bekendt, end ikke når de mødes alle sammen, og nogen taler på Menighedsrådsforeningens vegne, har så forfærdelig meget at skulle have sagt om kirkens styre.

Den danske folkekirkelige ordning har meget fremtrædende statskirkelige træk, lige meget hvor meget man pukker på ordet folkekirke og taler om frihed og kirkens »indre anliggender« og meget andet, som der ikke står noget om hverken i Grundloven eller i anden lovgivning. Kirken styres fra oven af en politisk ansvarlig minister. Folketinget orienteres om kirkelige forhold gennem et særligt kirkeudvalg – som der heller ikke står noget om i nogen lovgivning – og Folketingets synlighed i kirkelige sammenhænge og interesse for kirken er helt afhængig af den interesse, som kirkeudvalgets medlemmer lægger for dagen i kirkelige sammenhænge. Det samme gælder på mange måder kirkeministeren, der jo foruden folkekirken også skal tage sig af de andre trossamfund, og som derfor alt efter temperament kan opfatte sig som folkekirkens særlige vogter eller som en mere neutral iagttagere af det religiøse liv i Danmark. I ikke helt få perioder har kirkeministerposten været besat af politikere, hvis manglende interesse for folkekirken var åbenbar. Det har man som så meget andet i kirkelige sammenhænge kunnet kritisere eller glæde sig over alt efter temperament. Nogle mener – meget naturligt – at den minister, der varetager et så vigtigt område som landets folkekirke, bør fremstå som et fremtrædende medlem af denne kirke. Andre med andre dagsordener glæder sig over, at en passiv og undertiden kirkeligt uvidende minister giver kirken et større spillerum og bedre mulighed for at flirte med ideen om »indre anliggender«, som ingen skal blande sig i.

Forholdet mellem stat og kirke i Danmark er herefter det, at der består en meget snæver forbindelse mellem de to. Økonomisk er kirken afhængig af statens hjælp til opkrævning af kirkeskat, men overhovedet er den kirkelige økonomi så rodet og uigennemsigtig, at spørgsmålet flere gange har

været rejst, hvordan det er med ikke at betale til nogen anden gudsdyrkelse end sin egen. Gammel vane, som går helt tilbage til reformationstidens øvrighedspræst, har fået kirken til at klamre sig til en opgave som civilregistrering, der formentlig lettere og mere naturligt kunne varetages af andre lokale myndigheder, f. eks. kommunerne.

Præsten er en tjenestemand med de pligter over for staten, der følger af denne status. Og i særlig grad er biskopperne, der lønnes fuldt ud af statskassen, at anse som tjenestemænd. De er tilmed af gammel vane placeret højt i embedshierarkiet, modtager dekorationer og står på anden måde helt åbenbart som statskirkens vogtere. Biskopperne vælges ganske vist af menighedsrådsmedlemmer og præster i stiftet, men i mangel af kirkeforfatning eller anden nærmere fastlæggelse af valgets betydning rokker det ikke ved biskoppens status som tjenestemand med heraf følgende pligt til loyalitet over for det til enhver tid værende system, der har udnævnt biskoppen eller fastholder ham i stillingen. Biskoppen er ikke sin egen, biskoppen er folkekirkens, og folkekirken er statens. Sådan er det. Biskoppen har pligt til at være loyal over for den gældende kirkeordning, der bygger på staten, og det vil sige kirkeministeren og folketinget som de to organer, der reelt træffer bestemmelse om de vigtigste af folkekirkens forhold, medmindre de i lovgivningen udtrykkeligt er lagt ud til andre.

Den danske folkekirke har intet åndeligt overhoved. Bisperne udgør ikke tilsammen et kollegium med nogen særlig autoritet eller beføjelse, og hver for sig er deres beslutninger begrænset til deres eget stift. Ikke engang et så væsentligt spørgsmål, som hvad folkekirkens grundlag er, og om en præst, der undsiger det, kan forblive i embedet, kan biskopperne enes om at tage stilling til. Så er det nok set med en lægmands øjne ret ligegyldigt, om biskopperne kan blive enige om at kritisere kirkeministeren, anfægte et politisk betinget økonomisk nødvendigt ansættelsesstop, eller hvad biskopperne nu ellers måtte tage sig af, som interesserer en mindre, hvis ens tilhørsforhold til folkekirken er bestemt mere af interesse for kristendommen end for præsternes materielle velfærd eller biskoppernes mening om dette og hint, der ikke har så meget med kirkens budskab at gøre. Men lægmændene er nu nok ikke så dumme, at de ikke tænker deres om ansvar og viljen til at påtage sig det. Ingen har sagt, at det skal være let at være biskop.

Folkekirken har været meget i pressen i det forløbne år. Det er heldigvis

sådan i Danmark, at der findes en særlig uafhængig avis, der har kirkeligt stof som sit speciale. Kristeligt Dagblad er en avis, der engageret og oplysende er med til at holde en kirkelig debat i gang, og som også er et naturligt forum for kirkepolitiske udtalelser. Det er en god avis at have, og det kan unægteligt undre, at biskopper og præster ikke allerede i kraft af eksistensen af en sådan avis, der hører til landets mest sobre, har vænnet sig til at være orienteret mod medier og til at kommunikere på en for oplyste lægfolk forståelig måde. Og i denne sommer har vi tilmed til fortrydelse for kirkelige dignitarer også oplevet, at den øvrige presse uden unødigt sensationshunger har rettet søgelyset mod folkekirken. Som om det ikke i et land med en kirkeordning som den danske måtte være af almen interesse, når f. eks. en præst udtaler sig så dumt som den nordsjællandske præst. Og som om det ikke er pligt for biskper og præster som for alle andre, der har embede, at bidrage til den demokratiske debat ved at redegøre for deres stilling, når et bestemt spørgsmål omkring deres embedsførelse bliver et offentligt anliggende. Bispevalgreglerne må ikke blive en sovepude, der får nogen til at tro, at de er hævet over de demokratiske forpligtelser, der gælder andre. Et af mine forslag til en justering af den danske kirkeordning går da også ud på, at der findes en ordning, så biskoppernes valgperiode kan begrænses. Det er en stilling, hvor man i høj grad kan drøfte, om ikke mere rotation og en kortere embedsperiode, f. eks. op til 10 år, ville skabe mere dynamik.

Folkekirken har i årets debat vist en lang række tegn på usikkerhed om egen identitet og usikkerhed om, hvad det overhovedet vil sige at være folkekirke. Det er tydeligt, at der i professionelle kirkelige kredse er en dyb modvilje mod tanken om, at kirken faktisk er en del af statsapparatet. Man vil for enhver pris undgå at benytte en gejstlig domstol. Man vil helst undgå kirkeministerens indflydelse. Men på den anden side kan man heller ikke helt selv finde ud af at finde tilfredsstillende løsninger. Og når det kommer til spørgsmål, som faktisk interesserer offentligheden, går det let i fisk.

Hvem kan tage en kirke alvorligt, der ikke i en forståelig form kan redegøre for, hvad det egentlig er for et grundlag, kirken bygger på? Hvad kan kirken gøre for at fremme kendskabet til kristendommen? Det må da være noget, der optager præster og biskopper. Og det gør det selvfølgelig også. Der pågår studiekredse og spredes oplysning fra præstegårdene.

Men der må mere til. Og også kirkens lægmænd har en forpligtelse til at være med i formidlingen af kirkens budskab.

Der synes at være en spænding mellem noget af den teologi, der doceres på universitetet, og folkekirkens forkyndelse. Italienske filosoffer fortæller om deres tro og vantro. Der tales om »den lille mand med den lille tro«, om ordnet anarki og meget andet. En præst på orlov tror på healing, en præst i embede tror tilsyneladende ikke rigtig på noget, og folk på gaden ved ikke noget om kristendommen. Det er oplivende, at religion har fået en fremtrædende plads i bevidstheden. Usikkerheden omkring kristendommen er til gengæld et krisetegn.

For mig at se ville det på mange måder være mest konsekvent at gennemføre en kirkeordning, der byggede på valgte organer på stifts- og landsplan. Men jeg har ikke megen tillid til en sådan ordning og kan være i tvivl om, hvorvidt den vil virke som en reel forbedring i forhold til den nuværende. Der kan snakkes meget udenom på en kirkelig forsamling, og en landsforsamling kan let gå hen og blive et minifolketing styret af politiske interesser og af de politiske partier. For slet ikke at tale om såkaldt »moderne« teologiske særinteresser eller påfund. Men på en eller anden måde bliver det nødvendigt, at det drøftes, hvordan folkekirken skal styres, og i den debat er det svært at komme uden om de former, der er afprøvet i andre tilsvarende lutherske kirker. Men indretningen af sådanne organer bør – set fra mit synspunkt – ikke betragtes som en indledning til en adskillelse af stat og kirke. I den situation ville jeg være bekymret for bæredygtigheden af en »forfatning«.

På den anden side er det også vigtigt, at gøre sig klart, at al den snak om folkekirkens styre let kan være med til at sløre det væsentlige: at der ikke tales om vilkårene for forkyndelse, om kirkens kristne grundlag, og hvad det vil sige at være kirke – nærmere bestemt en kristen kirke i et sekulariseret samfund, hvor andre religioner nu også er ved at vinde frem. Det, jeg efterlyser, er præster og biskopper og selvfølgelig også andre, der kan og vil, hvis stemme lyder om kirkens egentlige budskab, det, der står om i Det Nye Testamente, og som i reformationsårene blev formuleret af Luther og andre reformatorer for at danne grundlag for den evangelisk-lutherske kirke. Mindre løs snak om organisation, forholdet til andre religioner, ansættelsesstop og alle de øvrige ydre forhold, som det er så let at fortabe sig i og tale om. Det er meget sværere at tale om kirken som trossamfund, men

det er faktisk det, vi har folkekirken til. Alt det andet er til for at fastholde det evangelium, der nu er forkyndt i snart 2000 år. Lad os håbe, at krisetåret 2003 også bliver det år, hvor folkekirken kommer til besindelse på, hvad dens egentlige opgave er: at være en kristen kirke slet og ret.

Den svenske kirke efter år 2000

■ *Af domkyrkokaplan, teol. dr.,
Margareta Brandby-Cöster, Karlstad*

Ved årsskiftet 2000 fik den svenske kirke en ny kirkeretlig ramme. Kirken fik altså et ændret forhold til staten. Hvad indebærer dette for kirken og for kirkens medlemmer?

Ja, man kunne meget vel sige, at det næsten ingenting betyder. Ikke meget er ændret. Derimod skete der mange vigtige ændringer i den svenske kirke i 1900-tallets sidste årtier. Gudstjenesteordningerne reformeredes, en ny salmebog kom, og et stærkere og mere selvstændigt kirkemøde i forhold til rigsdagen indførtes. Desuden fik vi nye oversættelser af både Det Gamle og Det Nye Testamente. Disse oversættelser blev til inden for rammerne af den statslige offentlige oplysningstjeneste og offentliggjordes i »Statens offentlige undersøgelser«! Meget af den frihed, som stærke grupper håbede at få gennem skilsmissen fra staten, kunne altså virkeliggøres allerede i den gamle statslige ordning.

Men dette er bare én side af sagen. Man kunne lige så godt sige, at vældig meget er blevet ændret gennem kirkens nye position. Den kirkeordning, som har erstattet kirkeloven, har nemlig vist sig at have i hvert fald én stor svaghed. Kirkeordningen ser nemlig ud til at have forudsat den bedste af alle verdener, hvilket betyder, at man ikke har nogen større hjælp af den, når det gælder om at håndtere *modsætninger* inden for kirken.

En del af de problemer, som kirken hurtigt fik, da den blev befriet fra staten efter år 2000, kan skyldes, at man havde en overdreven tillid til, at når kirken bare var befriet fra staten, så ville den også blive befriet fra proble-

mer og interessekonflikter. Man troede, at hvis bare kirken selv kunne bestemme, så ville kirken altid ét og det samme, og så ville der ikke opstå nogen konflikter. Man glemte, at love og forordninger er til for at håndtere de situationer, hvor mennesker *ikke* er enige og *ikke* respekterer hinanden.

Hvordan er da tilstanden i den svenske kirke i dag? Ja, det er svært at svare på. Men for overhovedet at kunne se, hvad der er sket, så vil jeg give et kort historisk tilbageblik.

Baggrund

Fire begivenheder er vigtige i den svenske kirkes historie. Det er reformationen i 1500-tallet, den svenske statsforvaltnings organisation fra 1600-tallet, oprettelsen af kirkemødet i midten af 1800-tallet og opkomsten af en højkirkelig kirke- og embedsteologi i 1900-tallet.

Reformationen i Sverige gennemførtes gennem to adskilte hændelsesforløb, for at sige det kort. Det ene bestod i overflyttelsen af den juridiske magt over kirken fra paven til den svenske rigsdag i Västerås 1527. Det andet er beslutningen ved Uppsala-mødet 1593, hvor Sverige antog en evangelisk-luthersk bekendelse.

I løbet af 1600-tallet fik den svenske statsforvaltning den form, som den stort set har beholdt til i dag. Selvstændige statslige myndigheder med »ubestikkelige og uafsættelige« tjenestemænd udøver tilsyn med fællesskabets forskellige funktioner. Inden for denne forvaltnings rammer har den svenske kirke både haft den evangeliske forkyndelse som sit ansvar og en saglig myndighed. Tidligere havde kirken ud over at forkynde og at forvalte sakramenterne også som statslig myndighed ansvar for kirkebogsføring, skole, socialforsorg og fattigvæsen.

I 1800-tallet gennemførtes en reform af den svenske rigsdag. Stænderrigsdagen afskaffedes. Blandt andet indebar det, at også personer med anden kristen bekendelse end den evangelisk-lutherske kunne vælges til rigsdagsmedlemmer. Det indebar, hvad angår kirken, at der i rigsdagen tilføjedes et særskilt »kammer«, hvis medlemmer valgtes blandt den svenske kirkes medlemmer. Dermed opstod kirkemødet, som fik afgørende betydning i de tilfælde, hvor rigsdagen skulle lovgive om kirken.

I løbet af 1900-tallet begyndte stærke kirkelige grupper at give udtryk for,

Margareta Brandby-Cöster

Foto: Conny Nylén

at kirkens fællesskab med staten var problematisk for kirken som kirke. Disse forestillinger styrkede et krav, som liberale kræfter allerede havde fremført i 1800-tallet, nemlig at en stat skal være religiøst neutral i forhold til medborgerne.

Kravet om ændrede relationer mellem stat og kirke formedes altså i fællesskab af de almenpolitiske krav og af en speciel kirkeopfattelse. Man kan sammenfatte ideerne bag skilsmissen i tre hovedtanker.

1. Medlemmerne skal selv styre

Der voksede et krav frem om, at kirken ikke skal styres af det svenske folk, men af kirkens medlemmer. Rigsdagens magt udgår i sandhed fra folket i Sverige, hvoraf i dag ca 82% tilhører kirken. Heri lå den gamle ordningsdemokratiske styrke. Men visse kirkelige grupper så det som et problem, at mennesker var kirkeligt ligegyldige, og at den religiøse pluralisme bredte sig. En del opfattede også fællesskabet med staten som en uretfærdig begunstiggelse af et af de mange forskellige trossamfund i Sverige. Især frikirkerne, hvoraf der er ganske mange hos os, har indtaget den holdning. Man misbilligede altså den svenske kirkes særstilling, på trods af at størstedelen af den svenske befolkning er medlemmer af den svenske kirke. I stedet skulle den svenske kirke styres af sine medlemmer gennem egne valgte organer præcis som andre trossamfund.

Men der ligger et afgørende demokratisk problem i det faktum, at rigsdagen vælges af ca. 85 % stemmeberettigede. Kirkemødet derimod vælges med en valgdeltagelse på ca. 10% af kirkens medlemmer. Det er ikke en selvfølgelighed, at kirkemødet i forhold til rigsdagen udgør medlemmernes mest demokratiske organ til styring af kirken.

2. Kirken skal ikke være øvrighed

En anden tanke, som bidrog til kravet om skilsmisse fra staten, var kirkens stilling som myndighed i den offentlige statsforvaltning. Kirken var den statslige myndighed, som havde ansvaret for kirkebogsføring og begravelssvæsen. Stærke grupper opfattede det som en risiko for, at kirken skulle blive opfattet som et kontrolorgan for øvrigheden. Kirkebogsføringen overførtes derfor til rigsskattevæsenet i 1991. Efter år 2000 er heller ikke begra-

velsvæsenet formelt noget, som kirken som en selvfølge har ansvaret for. Men eftersom intet andet samfundsorgan har kunnet klare opgaven, har staten pålagt kirken at sørge for det offentlige begravelsesvæsen.

I stedet for at være »øvrighedens« myndighed ønskede man, at kirken skulle opfattes som en folkebevægelse, dvs. et demokratisk og frit fællesskab mellem mennesker, der arbejder for en fælles interesse.

3. Kirkens embede

Et tredje fænomen, som kom til at præge kirkens nye selvforståelse i løbet af 1900-tallet, var, at den svenske kirke kom under stærk indflydelse af anglikansk højkirkelig teologi. Man begyndte at udtrykke samhørighed med den »universelle« kirke ved at tale om »bispeembedet«. Forudsætningen for dette ræsonnement ligger delvis i forestillingen om, at biskopperne i Sverige har en såkaldt ubrudt apostolsk succession. Det faktiske indhold i denne utilsigtet bevarede historiske begivenhedssammenhæng bliver, at den bidrager til en mystificering af den biskoppelige magt. Dette spiller en rolle for fremkomsten af bestemmelsen af den svenske kirke som »episkopal«.

Selv om vi før har haft biskopper, så har vi ikke talt om biskoppen som den, der i kraft af sit embede giver kirken sin identitet som kirke. Derimod har kirkens arbejde, forstået som forkyndelse og forvaltning af sakramenterne, været det, der har karakteriseret kirken som kirke (jf. Den Augsburgske Bekendelse).

Den rolle, som en evangelisk luthersk kirkeordning giver og har givet kirkens embede, svarer bedre til det, som man plejer at kalde en prebyteriansk kirke. Det betyder en kirke med et demokratisk styre, men hvor man gennem embedet sikrer teologiske kundskaber og prædikeembedets mulighed for at forkynde og forvalte sakramenterne.

Begrebet »kirkens embede« (»indvielsestjeneste« hedder det nu i Sverige, og deri indgår biskopper, præster og diakoner) har i dagens situation en dobbelt betydning: På den ene side kan det stå for sagkundskab, og da først og fremmest en teologisk eller diakonal faglig kompetence. På den anden side kan det stå for en mystificering af en ikke-demokratisk kirkelig magt hos præster og biskopper. I kirkeordningen er denne uklare dobbeltbetydning ikke behandlet.

Demokrati og sagkundskab

I svensk offentlig forvaltning findes en ordning for, hvordan man håndterer spændingen mellem saglig faglig kompetence og et demokratisk styre. Således eksempelvis i landstingene, som tager sig af sygehusvæsenet og styres politisk, men i samarbejde med den medicinske fagkundskab. Også skolen styres politisk, men i samarbejde med den pædagogiske sagkundskab. På samme måde er kirken tidligere blevet styret gennem demokratiske valg og i menighedsrådet i samarbejde med embedet, som har stået for teologisk sagkundskab. Sådan er det stadig. Men ved det ændrede forhold mellem stat og kirke har man i nogen grad set bort fra det vigtige i at kunne behandle og tydeliggøre denne afvejning. Spørgsmålet er i dag bl.a.: Med hvilken magt og med hvilke sanktionsmuligheder kan domkapitlets og biskoppens ansvar for tilsynet med præster og menigheder nu forvaltes? Spørgsmålet er også: Hvilken rolle kan den teologiske samtale og den teologiske sagkundskab spille i udformningen af kirkens arbejde i menighed og stift? Hvordan vurderes f.eks. præsters kompetence ved besættelse af præsteembeder?

En stor del af de svenske menigheder har længe haft flere præster. De præster, som prægedes af den anglikanske højkirkelighed (i 30'erne og 40'ene), knyttede tidligt til ved det, man plejer at kalde »Bevægelsen for små kirker« (»småkyrkorörelsen«) (som man mærkeligt nok fik inspiration til fra København). Det handler om en bestræbelse på, at hver præst får en lille geografisk bestemt del af menigheden som sit område med egen lille kirkesal. I en tid, hvor de højkirkelige præster stadig var få, kunne de altså på den måde få eget område uden at behøve at blive konfronteret med de mere folkekirkeligt prægede præster.

Fra den anglikanske højkirkelighed fik man også en metode til at begrunde teologi og kirkeordning: Man finder en periode i kirkens historie, som man idealiserer og betragter som forbilledlig. Den svenske højkirkelighed blev på den måde formet efter middelalderromantikens kirkeideal, som bestod af en af staten uafhængig kirke, som en stat i staten. Denne tilsyneladende samhörighed med »kirkens tradition« har fremmet en ekstrem individualisme blandt højkirkelighedens præster. Og præstecentreringen har bidraget til, at man kom til at sætte fokus på »kaldelsen og indvielsen af særlige personer til livslang tjeneste«, sådan som det nu er formuleret i

kirkeordningen. I en evangelisk-luthersk teologi er det i selve den opgave at forkynde og forvalte sakramenterne, at præsteembedet kan siges at være Guds indstiftelse. I højkirkelighedens embedsopfattelse er der sket en nyfortolkning. Præsten og biskoppen kom til at opfatte sig som forkyndere og sakramentforvaltere og – hvad der var vigtigere – som forvaltere af kirkens førreformatoriske magt til at være fri også fra den demokratiske stats styrelse.

Præstevielsen kom til både at indeholde den opgave at forkynde og at forvalte sakramenterne og den opgave at forme dele af kirkens ordening i samarbejde med – men måske vigtigere, uafhængigt af – den demokratiske organisation. På et tidspunkt i løbet af middelalderen formedes forestillingen om, at kirken ikke bare er et fællesskab omkring forkyndelse og sakramenter, men også en stat i staten. Den forestilling kom i mange lande til at give næring til en stræben efter at adskille kirke og stat. En liberal forestilling om statens religiøse neutralitet kom til at virke sammen med kirkelige grupperes selvforståelse af kirken som en stat i staten. Denne kombination fandt sammen i kravet om at skille kirke og stat. Den »frie« kirke risikerer at blive identificeret med den »egentlige« kirke, og gennem det, at den svenske kirke nu har eget våben og eget flag, kan den netop ses som en stat i staten Sverige.

Skilsmisningen risikerer at forstærke den forestilling, som voksede frem allerede før de ændrede relationer, nemlig at kirken bliver et »vi«, og staten bliver »de andre«. Den opfattelse, at kirken er en episkopal medlemskirke, som styrer sig selv, er blevet forstærket gennem reformen den 1. januar 2000. Men ingen af disse forestillinger i den svenske kirke er et direkte resultat af de ændrede relationer, men er snarere et udtryk for, hvordan den svenske kirkes ledende repræsentanter opfattede kirken hen imod slutningen af 1900-tallet.

Den svenske kirke i dag

I tre år har den svenske kirke været et af mange »trossamfund« i Sverige. Ganske vist omfatter den svenske kirke ca. 82% af befolkningen, men gennem sin frihed fra »båndet til staten« er den svenske kirke lige så fri som en hvilken som helst religiøs forening. Det er kirkens medlemmer, der vedtager og udformer kirkens virksomhed. Men samtidig med at denne frihed

blev realiseret, vedtog rigsdagen en ny lov, en såkaldt rammelov, som bestemmer, hvad der karakteriserer den svenske kirke. Loven siger:

- §1. Den svenske kirke er et evangelisk-luthersk trossamfund, der fungerer i form af menigheder og stifter. Den svenske kirke har også nationale organer.
- §2. Den svenske kirke er en åben folkekirke, som i samarbejde med en demokratisk organisation og kirkens embede driver en landsdækkende virksomhed.
- §6. Kirkemødet er den svenske kirkes øverste besluttende organ.

Stiftsorganisationen

I kirkeordningen, som er fastsat af kirkemødet, siges det, at »kirkens episkopale struktur kommer til udtryk i, at der findes en biskop i ledelsen for hvert stift«. Biskoppen var tidligere i realiteten chef for præsternes ansættelsesmyndighed, domkapitlet. Domkapitlet vurderer også i dag de ansøgende præster og giver en udtalelse, men det er menighedsrådet, som frit beslutter, hvem de vil ansætte som præst. Menighedsrådet er også præsternes ansættelsesmyndighed. Domkapitlet er tilsynsmyndighed.

Biskoppen er på den måde ikke længere præsternes chef, men kun deres »åndelige leder«. Biskoppen er den selvskrevne formand for stiftets to fælles organer, domkapitel og stiftsstyrelse. Men spørgsmålet er i dag, om biskoppen er chef for noget som helst. Domkapitlet udøver tilsyn med præster og menigheder og skal se til, at de følger kirkeordningen.

Stiftsstyrelsen tager sig af menighedernes fælles anliggender i et stift. Men ingen af disse organer kan egentlig gribe ind i menighedens frihed til at tage beslutninger. Og der er yderst begrænsede sanktionsmuligheder mod dem, der går imod kirkeordningen. Hvis præster eller diakoner svigter læren eller går imod kirkeordningen, kan domkapitlet dog fratage dem retten til at udøve embedet.

I kirkeordningen fortolkes biskoppens hverv som »et tegn på kirkens kontinuitet gennem tiderne, kirkens enhed og universelle fællesskab«. Når biskoppen forvandles til »et tegn på kirkens enhed og universelle fællesskab«, tildeles han eller hun en funktion, som traditionelt i den evangelisk-lutherske kirke kun tilkommer forkyndelsen og sakramenterne.

I organisationsteorier skelner man sommetider mellem chefer og ledere. Biskoppen er nu i realiteten kun leder for præsterne. Men biskoppens autoritet er ikke større end den respekt præster og andre vil tilkende biskoppen på ethvert givet tidspunkt eller fra sag til sag. Det betyder også, at det samarbejde, som tidligere i kirkeloven forudsattes mellem »den demokratiske organisation« og »kirkens embede«, i realiteten risikerer at gå tabt. Repræsentanten for det demokratiske organ er menighedsrådets formand, som nu kan opfatte sig som den ansatte præsts arbejdsgiver. Dermed er vi inde på spørgsmålet om, hvad menighed er.

Menighed

I kirkeordningen siges det, at »menighedens grundlæggende formål er at fejre gudstjeneste, give undervisning, udøve diakoni og drive mission.« Det indebærer i det mindste to ting. Kirkens grundlæggende opgave formes i menigheden. Men menigheden er både en demokratisk organisation med et menighedsråd og et fællesskab, i hvilket evangeliet forkyndes og sakramenterne forvaltes. Dette sammenfattes i udtrykket »gudstjeneste«.

Præstevielse i Karlstads domkirke. Foto: Torgny Lindén

Den interessante pointe i formuleringen fra kirkeordningen er altså, at menigheden både er gudstjenestens geografiske sted og et styrende organ. For så vidt har den svenske kirke altså en såkaldt »kongregationalistisk« ordning. I en normal »episkopal«, dvs. bispecentreret, kirkeordning er menigheden underordnet fællesskabet af biskopper. En »presbyterial« kirkeordning betoner stærkere den teologiske sagkundskabs og det kirkelige embedes rolle i ledelsen. Den stærke betoning af menigheden hænger for den svenske kirkes vedkommende formodentlig sammen med en stærk demokratisk tradition, som lægger vægt på, at det er menighedens selvstyre, som er det grundlæggende organ for demokratisk indflydelse. Fordi det er sådan, kan man måske i dag snarere se den svenske kirke som »kongregationalistisk«, altså med en kirkeordning med stærk betoning af den demokratisk opbyggede menighed, som om den lokale menighed er hele kirken.

Den stærke centrering omkring menigheden som principielt demokratisk organisation bliver mest tydelig, når menigheden vælger at trodse en beslutning i domkapitlet og stiftsstyrelsen, og når domkapitlet og stiftsstyrelsen så ikke har meget at gøre mod dette. Den problematik blev hurtigt aktuell i to sager kort efter den 1. januar 2000, hvor præster ansattes i menigheder, i strid med domkapitel og stiftsstyrelse.

I et af vore stifter valgte stiftsstyrelsen i overensstemmelse med kirkeordningen en ny domprovst. Men domkirkemenigheden valgte at ansætte en anden som domprovst, eftersom man var utilfreds med stiftsstyrelsens valg. Efter lang tid førte det til, at den rettelig valgte domprovst, som var en kvinde, købtes ud af embedet, og den, som var blevet ansat, en mand, også blev købt ud. Senere blev stillingen slået op, og en ny domprovst blev ansat i overensstemmelse med kirkeordningen.

Det andet tilfælde handler om en menighed, som ansatte en præst på trods af, at domkapitlet havde erklæret præsten uegnet til tjenesten ifølge kirkeordningens bestemmelser. Han har stadig embedet, og der er ikke blevet grebet til nogen sanktioner.

Begge sager er eksempler på, at kirkeordningen gør det muligt for den enkelte menighed at handle i strid med beslutninger i domkapitel eller stiftsstyrelse. Menighederne – og det vil i realiteten sige menighedsrådene – har i den nye kirkeordning en meget stærk og i visse tilfælde overordnet stilling i forhold til »kirkens embede«.

Styrkelse af demokratiet eller...?

Der var en udtalt ambition om at styrke den demokratiske organisation ved at frigøre kirken fra staten. En sådan målsætning kan give anledning til at tænke over, om dette også indebar en øget politisering eller en øget saglighed i kirkens forskellige besluttende organer.

Demokrati må forudsætte, at forskellige politiske programmer appellerer om støtte ved de demokratiske valg. Afgørende er, at de traditionelle politiske partier før valget har udviklet programmer, som gør det muligt at vælge mellem forskellige opfattelser vedr. samfundsanliggender og økonomiske spørgsmål. Men de kirkepolitiske forskelle afspejles dårligt af de normale politiske partier. Dette har blandt andet haft den virkning, at vælgerne ved valg til menighedsråd eller ved bispevalg ikke kan vide, hvordan de valgte medlemmer kommer til at tage stilling i forskellige spørgsmål, som kommer til behandling i valgperioden (f.eks. spørgsmålet om kvindelige præster, spørgsmålet om ansættelse af præst og valg af biskop, etablering og udformning af kirkens undervisning og diakoni, udformning af liturgiske ordninger osv.). Man kan imidlertid se tendenser til, at der nu begynder at danne sig partier, som tydeligere end tidligere repræsenterer forskellige kirkepolitiske interesser.

Ved forrige års kirkevalg fik de kirkeligt dannede partier 41 mandater. De i rigsdagen repræsenterede politiske partier fik 208 mandater.

Valgdeltagelsen var 13,6% af de stemmeberettigede. En interessant ordning i Sverige er, at valgetsalderen ved kirkevalg nu er 16 år. Ved de almindelige valg er valgetsalderen 18 år.

Økonomi

Når jeg har talt om den svenske kirke i forskellige sammenhænge i Danmark, har jeg fået mange spørgsmål om økonomien. Hvordan klarer den nye frie svenske kirke sig?

Ja, antallet af udmeldinger er blevet forøget gennem de seneste år. Hvis denne udvikling bliver ved, så må kirken naturligvis få en forværret økonomi på grund af færre indtægter. Det kan allerede mærkes.

Størrelsen af kirkeafgiften afhænger af, hvilken indtægt man har, og i hvilken menighed man er kirkebogført. Afgiften opkræves stadig med hjælp

fra staten og ses på skatteblanketten. I gennemsnit betaler den, der tilhører den svenske kirke, godt og vel 1% af den skattepligtige indkomst i kirkeafgift. Faktorer, som påvirker kirkeafgiftens størrelse, er f.eks., hvor mange og hvor gamle kirkebygninger og andre ejendomme, menigheden har, hvor mange medlemmer man har, og hvor høj eller lav gennemsnitsindkomsten er. Menighedens placering i tyndt befolket eller tæt befolket område kan også være afgørende faktorer. Kirkeafgiften udgør 80% af menighedernes samlede indkomster.

Selv den, som ikke tilhører den svenske kirke, betaler en begravelsesafgift, som altså går til begravelsesvæsenet, som kirken administrerer for staten, og hvor man også har ansvar for begravelsespladser for dem, der beken-der sig til en anden tro end den svenske kirkes.

Den svenske kirke har foruden præst og kontor til forskel fra Danmark et stort antal ansatte. Formodentlig vil en dårligere økonomi gøre, at man kommer til at se nærmere på personalesituationen. I nogle år i 80'erne solgte også den svenske kirke ud af skovene og satsede på aktier, noget som ikke direkte har med ændringen den 1. januar 2000 at gøre, men som har givet store tab. De stifter, som stadig har store skovområder, har dog klaret sig bedre.

Hvad får jeg for min kirkeafgift?

I dag står kirkeafgiften angivet i kroner og ører, og pludselig blinker de tal imod os i advarselsfarver. Hvis jeg f.eks. betaler 4000 kr. i kirkeafgift, hvad får jeg så for de penge, bliver nu spørgsmålet. Det er et rimeligt spørgsmål fra den, som er medlem af en forening. Hvad får jeg for kontingentet i en kunstforening eller en musikforening? Hvad får jeg, hvis jeg er medlem af kirken? Et tydeligt træk fra det kommercialiserede samfund sniger sig nu ind i de tanker, man gør sig om kirken. Og så er det ikke nok at sige: »Du får Guds ord om søndagen, så at du kan leve en uge til.« Eller er det nok? Ja, det vil vise sig.

I dag er der tydelige tegn på, at menighederne skal være »resultatoriente-rede«. Dvs. at vi skal sørge for, at mennesker får noget for pengene. Der er altså en risiko for, at man gør kirken til noget andet end det, den er, et hel-seinstitut, en åndelig gymnastikforening eller en interesseforening, i stedet for bare at være netop en kirke.

Opsummering

Skal man forsøge at sammenfatte situationen i den svenske kirke, så er det svært efter tre år med den nye ordning.

Man kan se en forandring i, at der er sket en vis svækkelse af den nationale demokratiske organisation og en styrkelse af de lokale menighedsråds magt og frihed. Man kan også se en forandring i en øget mystificering og personcentrering af kirkens embede, fra forkyndelse og sakramentforvaltning til en forståelse udtrykt i »indvielse af særlige personer til livslang tjeneste«.

Kirkens forhold til staten er jo genstand for diskussion i alle de nordiske folkekirker. Man kan sikkert lære meget af Sveriges erfaringer. Men det vigtigste er måske endda ikke, hvilken ordning man har for kirken, men om kirken som sådan har en teologi og forkyndelse, som kan udtrykke befrielse og genoprettelse, så man ikke får hvad Knud Hansen kaldte »en Gud i lommeformat«. En folkekirke kan naturligvis være fri i sit forhold til staten, hvis den har en befriende forkyndelse, som er tydelig, og hvis den har lav tærskel til det folk, den virker i. Og omvendt kan en kirke være i relation til staten uden at give udtryk for formynderi og myndighedsudøvelse, hvis kirkens forkyndelse og teologi står vagt om at være en almindelig kirke med et budskab til hver og en, der findes inden for hørevidde.

(Oversat til dansk af Kirsten Diemer)

Værnspræst hjemme og ude

■ *Af sognepræst og feltpræst*

Claus Pontoppidan, Mørdrup

Først en oplevelse

Da vi i slutningen af juli 1995 i busser og under eskorte af soldater i pansrede mandskabsvogne med skudklare maskingeværer kørte ind i Sarajevo, var der ikke meget at se af byen. For overalt langs gaderne var udbrændte bilvrag, ødelagte møbler, og hvad der ellers var for hånden og kunne undværes, stabled op langs fortovene, så man bag disse »mure« kunne bevæge sig uset af de snigskytter, der døgnet rundt skød, når de fik lejlighed til det. Hvorfor de ikke skød på os, der sad i busserne? Vi var dels beskyttet af skudsikre veste og stålhelme, dels havde snigskytterne af erfaring en stor respekt for alle, der kunne skyde tilbage. De »helmodige« belejrer af Sarajevo skød ganske enkelt ikke mere på bevæbnede styrker. De skød tilbage – og det er jo tarveligt!

Alligevel kunne vi ikke undgå at lægge mærke til, at overalt, hvor der var lidt jord, og ligeledes på altanerne, blev der dyrket grønsager. Sarajevo var en by under belejring, men befolkningen ville ikke give sig og give op. I Sarajevo boede bosniakker (de bosniere, der er muslimer), kroater og serbere fredeligt sammen, hvad de gerne ville blive ved med.

Da præsident Izetbegovich, der var bosniak og en meget radikal muslim, den 3. januar 1996 i Oslobodjenje (Dagens Nyheder i Sarajevo) kritiserede Den Bosnisk-Hercegovinske Republiks TV for at have vist fejring af nytåret og i den anledning skrev nedenstående, blev han imødegået fra alle sider

af Sarajevos kulturliv, også den muslimske: »Vi er i sandhed et europæisk land, men det betyder ikke, at vi behøver at slå vore døre op for alle de europæiske laster som alkohol, pornografi, stoffer og grov opførsel af enhver slags. Vi vil efterligne europæernes måde at drive forretning på, deres akkuratesse, flid og fornemmelse for at organisere, men vi vil ikke følge Europa og Amerika ukritisk i ét og alt. Jeg beder også om, at De ikke vil pådutte os nogen »Fader Jul« og andre symboler, som er fremmede for vort folk.« Præsident Izetbegovich blev tilbagevist, man ville leve i fred sammen. Det havde krigen ikke kunnet ødelægge, og det skulle freden heller ikke.

Og Oslobodjenje udkom under hele belejringen dagligt, trykt i en kælder under avisens hus, der var ødelagt af artillerild fra stillingerne rundt om byen. Sarajevo var og er et vidnesbyrd om en unik europæisk kultur med rødder i det moderne Europa, som det ses i kulturinstitutionerne på boulevarderne langs Milačkafloden, museer, teater- og koncertbygninger og ikke mindst nationalbiblioteket, det første der blev ødelagt under artilleriilden, fordi det indeholdt uerstattelige vidnesbyrd om denne fælles kultur. Og lige bag biblioteket den gamle muslimske bydel med basar, moskeer, tyrkisk bad og karavanserai samt de snævre gader, hvor hvert håndværk stadig har sin egen gade.

Og da vi i slutningen af januar 2002 kørte ind i Kabul en trøstesløs og kold dag, kørte vi ind i en by ødelagt gennem mange års borgerkrig og et efterfølgende terrorregime, der betød, at resten af verden ikke sendte nødhjælp. Vi kørte forbi kvarterer af huse bag høje lerklinede mure, nødtørftigt sat i stand efter beskydninger, trøstesløse betonblokke i bedste (dvs. værste) østeuropæiske stil med mange udbrændte lejligheder og åbne skudhuller efter granater og gennem bymidten med ødelagte huse og foran dem interimistiske skure, der gjorde det ud for forretninger og værksteder. Men det var ikke en underkuet og ynkelig befolkning, der mødte os. De var nødlidende, men de var hverken ynkelige eller underkuede. Tværtimod stolte og ranke og i gang med at få deres liv til at fungere igen. Og det under forhold, man kunne forvente ville få de fleste velfærdsbløde danskere til at give op. Jeg skriver »kunne forvente«, for min erfaring gennem de sidste otte år med almindelige bløde velfærdsdanskere, som jeg har været sammen med under barske omstændigheder, har givet mig en helt anden oplevelse.

Claus Pontoppidan

Men hvem er »vi«, og hvem er »jeg«?

»Vi« er danske soldater på internationale opgaver. Og »jeg« er en af de værnspræster (i hæren hedder vi feltpræster), der er udsendt sammen med soldaterne. Til hverdag er jeg sognepræst ved Mørdrup Kirke i Espergærde, hvor jeg har været i 22 år. Men ind imellem tager jeg altså uniform på, fordi folkekirken stiller nogle af sine præster til rådighed for det danske forsvar som værnspræster. Det er en frivillig ordning. Ingen bliver sat til at være værnspræst. Og har det i perioder været lidt sløjt med tilgang, er jeg stolt på standens vegne over, at nu, hvor der er brug for værnspræster i forbindelse med de mange internationale udsendelser af soldater, mangler der ikke frivillige.

Lidt historie

»Og når I stiller op til kamp, skal en præst træde frem og tale til mandskabet og sige: 'Hør Israel! I stiller i dag op til kamp mod jeres fjender. Tab ikke modet, I skal ikke være bange, I skal ikke nære angst og rædsel for dem. For Herren jeres Gud, som går med jer, vil føre krigen for jer mod jeres fjender og give jer sejr!' (5. Mos. 20:2-4). Allerede i Det Gamle Testamente optræder der feltpræster, som havde den funktion at understrege for soldaterne, at Gud var på deres side i en »hellig krig«. I oldtidens og middelalderens kristendom talte man om en »retfærdig krig«, som man ligeledes forsøgte at begrunde teologisk. Og helt frem til Hugo Grotius' skrift fra 1625, »Om ret i krig og fred«, er argumentationen for en »retfærdig krig« teologisk, men bliver så juridisk – hvad den har været lige siden, for så vidt som man stadig søger at begrunde en »retfærdig krig«. I parentes bemærket er den klassiske islamiske begrundelse for »jihad« heller ikke, at den er en »hellig krig«, men en »retfærdig krig«.

I Danmark har vi kendskab til, at der tidligere var feltpræster tilknyttet hæren. Vi ved, at Prinsens Livregiment i 1673 får skænket et feltpræstestyre. Og garnisonspræsterne – præster ved sognekirker i garnisonsbyerne – har betjent det faste personel, dog ikke i felten. Under krigen i 1848 og 1864 var der ingen feltpræsteordning. Dog deltog nogle præster frivilligt. Nu var sigtet ikke at give soldaterne en teologisk begrundelse for krigen, men et rent sjælesørgerisk hensyn. Da der efter 2. verdenskrig oprettes en

værnspræsteordning med felt-, orlogs- og flyverpræster i Danmark, er denne netop også begrundet i sjælesorgsopgaven, ikke i et forsøg på teologisk at retfærdiggøre krig. Populært sagt, værnspæster velsigner soldater, ikke kanoner.

Værnspræster i Danmark

Der er ca. 125 værnspæster i Danmark, de fleste i hæren. Alle værnspæsterne er af reserven, det vil sige, at de til dagligt har et civilt arbejde, som oftest sognepræster i folkekirken, men deltager i øvelser og uddannelsesdage for den enhed, de er tilsluttet. Og går mandskab og officerer i krig, følger deres værnspæst med. Det er for øjeblikket tilfældet, når danske enheder sendes til udlandet i fredsbevarende eller fredsskabende missioner. At værnspæsterne er af reserven skyldes, at de blev tilknyttet de mobiliseringsenheder, der ved et angreb på Danmark skulle indkaldes til forsvar. Men det betød også, at værnspæsterne i Det Danske Forsvar i modsætning til præsterne i de fleste andre landes væbnede styrker ikke indgår i værnenes officerskorps og derfor heller ikke har militær rang. Vi står uden for den militære rangorden, og det har vist sig at være en stor styrke. Værnspræsten er den gejstlige sagkyndige for chefen i den enhed, han eller hun er tilknyttet, men har i øvrigt meget stor bevægelsesfrihed i det militære system. Han eller hun kan tale med alle, ligesom selvfølgelig alle kan tale med præsten. Og der gælder samme tavshedspligt for værnspæster som for sognepræster. Dette, sammen med det forhold at sognepræster er »alment praktiserende«, gør, at vi er særdeles bredt anvendelige i det militære system. Og vi bliver brugt!

Hvem kan blive værnspæst?

Man skal være dansk statsborger og ordineret præst i folkekirken. Mange bliver opfordret, andre melder sig selv. Det er ikke et krav, at man har af-tjent værnepligt, men man skal selvfølgelig have en positiv indstilling til forsvaret. Da jeg blev præst i 1981, opfordrede en af mine gode venner, der var officer, mig til at blive feltpræst. Jeg husker, at jeg svarede at det kunne jeg godt tænke mig, men at jeg først ville have tid til at blive en ordentlig præst. Om jeg er blevet det, er jeg ikke den rette til at bedømme,

men da jeg i 1993 igen blev opfordret til at blive feltpræst, nu under indtryk af situationen på Balkan, meldte jeg mig og blev feltpræst ved Sjællandske Livregiment i Slagelse. Her fik jeg en god chef, der sørgede for, at jeg gennem deltagelse i øvelser og uddannelsesdage fik et vist kendskab til det militære liv. Samtidig gennemførte jeg feltpræsteuddannelsen.

Uddannelse

Værnspræster gennemgår en særlig uddannelse. Den tager først og fremmest sigte på at gøre præsten fortrolig med det militære system og gøre ham eller hende i stand til at mestre de grundlæggende militære færdigheder, så præsten kan begå sig og ikke mindst tage vare på sig selv i felten. Dette sidste indebærer ikke en egentlig soldatermæssig uddannelse i krigshåndværk. Vi har dog ligesom de øvrige nonkombattanter (ikke-soldater i uniform) i forsvaret, bl.a. læger og sygeplejersker, ret til at bære et våben til selvforsvar og til forsvar for de soldater, der er i vores varetægt. For værnspræsters vedkommende er det en pistol. Det er dog ikke alle, der ønsker at være bevæbnet. I takt med at opgaverne for forsvaret og derfor også for værnspræster er blevet mere og mere internationale og indebærer en vis risiko for soldaterne, får emner som 'krigens love', andre religioner og kulturer samt psykologi en større plads i uddannelsen. En værnspræst skal have et højt informationsniveau. De fleste af de soldater og officerer, vi er sammen med, er specialister, og vi skal begå os blandt dem, men vi er ikke eksperter på deres områder.

Hvad laver en værnspræst så?

Egentlig det samme som en sognepræst: holder gudstjeneste og forretter kirkelige handlinger samt driver sjælesorg og deltager i sognets liv. Selvfølgelig er der forskelle. Kirkelige handlinger, dåb, konfirmation, og bryllup er sjældne, selvom de forekommer. Begravelser finder som regel sted i familiens sognekirke, men der er gerne en eller flere mindehøjtideligheder i de militære enheder, når der sker dødsfald. Til gengæld er vi meget tættere på vores menighed, når vi bor sammen med den. Hvad enten man er på øvelse i Danmark eller udsendt sammen med en enhed i international tjeneste, kommer man meget tæt på hinanden. Og da værnspræster som

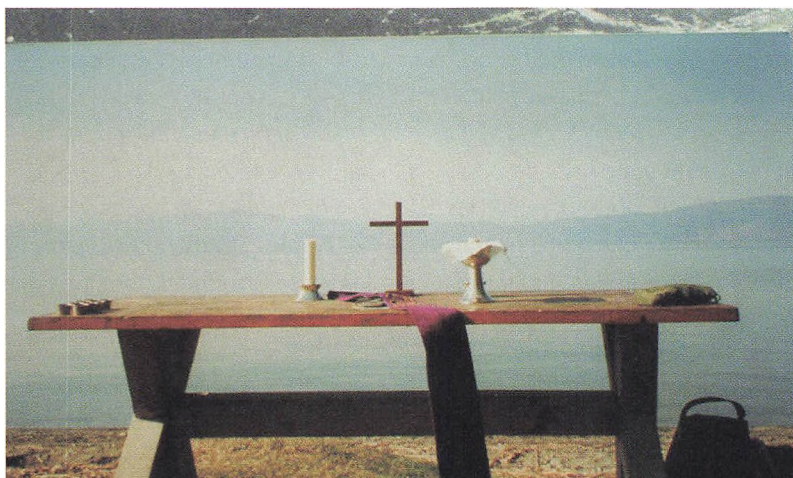
regel møder en meget stor tillid fra soldaters og officerers side, er det en stor oplevelse.

En dag i en feltpræsts liv

Først er der 'kødrand', det vil sige, at befalingsmændene samles og får de opgaver og meddelelser, de skal give videre til soldaterne i deres delinger og grupper. Vil feltpræsten på besøg i dagens løb, er det her, det aftales. Derefter er der appel, hvor alle de soldater, der har mulighed for det, skal møde op. Chef og stab får her et overblik over, hvor mange soldater, der er til rådighed for dagens opgaver, og meddelelser, der gælder alle, f.eks. om situationen i området eller i Danmark, gives her. Har feltpræsten et fælles arrangement, gudstjeneste, foredrag eller en nødhjælpsuddeling, er det her, der gives besked.

Efter appel er det tid til lige at stikke hovedet ind på infirmeriet og høre, om der er nogen, der skal have besøg i dagens løb. Måske er der også tid til en kop kaffe og en sludder, men det afhænger af, hvor travlt de har på infirmeriet.

Så er det måske tid til at besøge en enhed, et værksted eller et kontor. Feltpræsten har som regel et kontor, hvor man kan træffe ham eller hende for at få en samtale, men de fleste samtaler indledes med, at feltpræsten kommer forbi, hvor soldaten befinder sig. For det er meget lettere at sige: »Du, Pater, har du tid et øjeblik?« i stedet for at skulle hen til et kontor. Måske undrer det en og anden, at en protestantisk feltpræst tiltales »Pater« af soldaterne. Det er jo betegnelsen for en katolsk præst. Men det er i al-

»Alt er rede.« Gudstjeneste med ud-
sigt over Ohrid-søen og Albanien i
baggrunden. Foto: Claus
Pontoppidan

mindelighed feltpræstens kælenavn blandt soldaterne. Og kaldes man det, er det normalt et udtryk for, at soldaterne er tilfredse med deres feltpræst. At danske feltpræster også kaldes for »pater«, er et lån fra det engelske forsvar, hvor en del danske soldater gjorde tjeneste efter 2. verdenskrig. I det engelske forsvar hedder en feltpræst altid »pater« (på engelsk: »padre«), hvad enten han er katolsk eller protestantisk. Dette skulle skyldes, at det under 1. verdenskrig fortrinsvis var de katolske feltpræster, der opholdt sig i skyttegravene sammen med soldaterne. Det er til uvisnelig hæder for de katolske feltpræster, at en feltpræst stadig hedder en »pater«. Og enhver feltpræst ved, at det er en hæderstitel.

Ellers kan formiddagen gå med kontorarbejde i forbindelse med de opgaver, feltpræsten har i enheden. Måske skal der skrives til en avis, holdet udgiver, eller om gårsdagens begivenheder til den telefonavis, forsvaret har, og hvor man dagligt eller næsten dagligt kan høre nyt fra missionsområdet. Der skal også skrives rapporter, og så skal der forberedes gudstjeneste og skrives prædiken. Et vigtigt felt er også formidlingen af kontakt til forsvarets psykologer og socialrådgivere. Dem arbejder vi tæt sammen med, da vi jo er på stedet og kan formidle en diskret kontakt. Inden afrejsen har vi været sammen med den psykolog og socialrådgiver, der er tilknyttet det hold, vi er af sted med. På den måde er »isen allerede brudt«, når der er brug for bistand.

Endelig er der selvfølgelig også en del samtaler på tomandshånd, hvor tingene er mere personlige, og det derfor er vigtigt, at samtalen kan finde sted uden forstyrrelser.

Er formiddagen tilbragt på kontoret, er eftermiddagen så ofte besat med besøg. Senere på eftermiddagen deltager feltpræsten i stabens møde og bliver dér orienteret om situationen, samt hvad der skal ske videre frem. Dette giver feltpræsten mulighed for at tilrettelægge sit arbejde, så det passer ind i enhedens øvrige aktiviteter. Samtidig er feltpræsten ofte den, der kommer længst ud blandt soldaterne i dagens løb, dér hvor nogle af de orienteringer, der blev givet ved appellen, ikke rigtig nåede ud. Måske fordi de pågældende soldater arbejdede eller havde fri til at sove, mens der var appel. Eller fordi der ikke var tid til at stille opklarende spørgsmål, så beskeden ikke blev rigtig modtaget. Så kan rygterne hurtigt opstå, men ofte er feltpræsten en god rygtestopper, fordi han er velinformeret og har tid og møder soldaterne, når de har tid.

Om aftenen deltager feltpræsten, hvis der ikke er arbejdsopgaver, i lejrens sociale aktiviteter, hygger sig i messen, dyrker sport, ser fjernsyn osv., og dukker der ikke noget op, slutter dagen med en lille rundtur til de soldater, der står på vagt.

Andre dage går selvfølgelig helt anderledes. Måske er feltpræsten på tur med nogle soldater eller har opgaver ved en anden enhed.

Endnu en oplevelse

Lad mig slutte med en helt anden oplevelse. I efteråret 1997 fik Den Danske Deling i Det Skandinaviske Kompagni i Makedonien en ny opgave. På grund af den tilspidsede situation i Albanien skulle de ca. 30 mand i delingen oprette en lejr ved byen Ohrid, der ligger ved søen af samme navn, og derfra overvåge grænsen ind til Albanien. I Ohrid blev Balkans første universitet grundlagt i begyndelsen af 1100-tallet, ca. en menneskealder før Absalon grundlagde København. Jeg var besøgende feltpræst ved enheden og holdt en gudstjeneste ved søbredden en smuk efterårsdag. Et par dage efter forrettede jeg et bryllup i Skopje, også en ganske særlig oplevelse.

Min største oplevelse?

Svaret er: Samværet med de danske soldater og officerer. De er »second to none«, når de ofte under vanskelige og ind imellem farlige forhold løser deres opgaver. Og ikke sjældent må de spørge sig selv, om det betyder noget. »Er det ikke ligegyldigt, om vi gør en indsats?«

En årrække badede jeg hver sommer tidligt om morgenen på stranden lige syd for Espergærde Havn. Der mødte jeg ofte en dreng, der gik langs vandkanten og smed de søstjerner, der var skyllet op på standen ud igen. Jeg spurgte ham engang, hvad han dog gjorde det for. Stranden er ca. 400 meter lang, og der er 40 km. strand alene mellem Helsingør og København, så hvad forslog det dog, hvad han foretog sig? »Det kan du have ret i,« svarede drengen, »men prøv engang at spørge de søstjerner, jeg smider tilbage i havet!«

Jeg er stolt af at kende bløde velfærdsdanskere, der i forsvarets tjeneste er med til at gøre en indsats.

Præsten i fængslet

■ Af fhv. fængselspræst Bent Ølgård

Fra gammel tid har der været præster tilknyttet fængslerne i Danmark. Sådan er det også i dag. Alle lukkede fængsler, de fleste arresthuse og åbne fængsler har fast tilknyttede fængselspræster, og disse bliver derved en del af personalet, ikke bare en, der kommer udefra. Hvad skal de dér? Hvad er meningen?

Præstens tilstedeværelse som et tegn

Jeg vil begynde med at gøre opmærksom på et forhold, der ikke så ofte omtales, nemlig at præstens tilstedeværelse inde i selve systemet kan ses som et tegn på nogle værdier, der også skal være repræsenteret, og som samfundet og fængselsystemet vurderer højt. Ligesom tilstedeværelsen af socialrådgivere er et tegn på, at systemet lægger vægt på ordnede socio-økonomiske forhold, således vil præsten – ung eller gammel, mand eller kvinde, klog eller dum – uvilkårligt repræsentere visse værdier og derfor blive mødt med bestemte forventninger.

Disse værdier er af lidt forskellig art. Der er først sådanne religiøse eller åndelige værdier som tilgivelse, nåde, forsoning, velsignelse, frimodighed, håb og trøst og lignende. Lige så vigtige er værdier som retfærdighed, fairness og ligelig behandling af de indsatte.

Præsten bliver også set som en, der repræsenterer respekten for hver enkelt individs værdighed, integritet og rettigheder, ligesom man forventer, at

præsten er med til at fremme fred og tryghed, venlighed og hensyntagen i den daglige omgang med hinanden.

Det er naturligvis vigtigt, at alle personalegrupper – ideelt set – lever op til den slags værdier. Det er vigtigt for stemningen i fængslet, for at skabe et nogenlunde rimeligt samvær mellem de indsatte indbyrdes og mellem indsatte og personale. Det er også vigtigt for personalets selvrespekt. Kun få ville formentlig være stolte af at arbejde i et system, hvor disse værdier blev krænket. Og erfaringer fra tyske KZ-lejre, russiske fangelejre eller endda fra vore egne fængsler viser tydeligt, at hvis der ikke er personale til stede for at opretholde orden, beskytte de svage, fremme lighed osv., så vil kræfter, der modarbejder de nævnte værdier, hurtigt få overtaget og skabe et helvede for størstedelen af de indsatte.

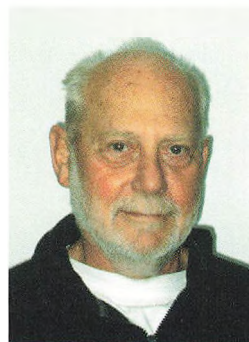
Men ikke alle personalegrupper signalerer automatisk den slags værdier. Derfor er det vigtigt, at der inde i systemet er i det mindste én person, præsten, der helt fra grunden repræsenterer disse værdier, uanset hvad han eller hun i øvrigt lægger vægt på i sit arbejde og mener om det.

Fængselspræstens daglige arbejde

Præstens arbejde i fængslet er egentlig ganske traditionelt, bestående i evangeliets forkyndelse og sjælesorg for den enkelte. Jeg plejer at dele arbejdet op i to dele: det strengt gejstlige på den ene side og så sjælesorgen på den anden side.

Hvad det strengt gejstlige angår, så består det (ligesom uden for fængslet) i gudstjenester hver søndag samt kirkelige handlinger, mest vielser, men lejlighedsvis også voksendåb og begravelse. Til det gejstlige regner jeg også alt vedrørende attester, hjælp i anledning af separation og skilsmisse, navneændringer og lign. Det vil som regel også være præsten, der formidler kontakten til andre religioner, kirkesamfund og frikirker. Om alt dette kunne man sige, at præsten fungerer som en slags religiøs »ekspert« eller i hvert fald forventes at være det og ofte må rådgive i religiøse sager over for både indsatte og personale.

Hvad sjælesorgen angår, bør man først være opmærksom på, at ordet sjælesorg betyder omsorg for sjælen. Meget kort fortalt var opfattelsen i gamle dage nogenlunde følgende: Sjælesorgens opgave var at frelse sjælen. Sjælen blev opfattet som den del af mennesket, der var udødelig, og som

Bent Ølgaard

kunne ende enten i himlen eller i helvede. Af alle blev det anerkendt, at sjælens frelse var uhyre vigtig. Også staten anerkendte dette. Man var nok parat til at tage folks somatiske liv, men man ville ikke forhindre deres sjæles frelse. Midlet til sjælens frelse var syndernes forladelse, men for at få den, måtte man bekende sin skyld og angre sin synd.

Præstens opgave kom derfor i væsentlig grad til at bestå i at vække synds-erkendelse og anger, og denne opfattelse lever nu videre i fængslet i den folkelige udgave, der kommer til udtryk, når nogen siger til en indsat: »Nå, skal du nu igen op til præsten og have dine synders forladelse?«

Min egen opfattelse af sjælesorg er meget påvirket af en artikel, hvor E. Harbsmeier fortolker en klassisk Luther-tekst om evangeliet (Kritisk Forum for Praktisk Teologi nr. 62/1995).

Ifølge Luther giver evangeliet råd og hjælp mod synden og gør det på mange måder, hvorefter han opregner, hvordan evangeliet formidles ved prædiken, dåb, nadver, skriftemål og så også »ved vekselvis samtale og trøst til brødrene« (*per mutuum colloquium et consolationem fratrum*) med henvisning til Matt. 18:20.

Evangeliets embede er altså kampen mod synden, og Harbsmeier fortolker det således, at evangeliet ikke bare er syndstilgivelse, men også kamp mod syndens livsødelæggende magt. Evangeliet er livshjælp og troshjælp, rådgivning og trøst, hvilket alt sammen kan ske i den vekselvise samtale. Det vil sige, at sjælesorgen er en funktion af det almindelige præstedømme og strengt taget ikke behøver at involvere en præst.

Sjælesorg som omsorg

Dette er baggrunden for, at jeg i de senere år har forstået sjælesorg mere bredt som *omsorg*, en omsorg, der udøves i form af de utallige, små og store samtaler, som præsten har med de indsatte. Det er den omsorg, der består i at vise interesse for andre mennesker, høre på deres livshistorier, spørge til, hvordan det går dem, følge med i deres tilværelse, lytte til deres sorger og glæder, sejre og nederlag, håb og bekymringer, vrede og forbitrelse, besøge dem på hospitalet og meget mere – og herunder lidt forsigtigt prøve at give råd og trøst, livshjælp og troshjælp alt efter ens egne livserfaringer.

I modsætning til f.eks. terapi har omsorg ikke noget direkte sigte ud over

dette at vise interesse for den anden. Det betyder så også, at præsten ikke er en »reserve-et-eller-andet«, f.eks. ikke reserve-socialrådgiver eller reserve-psykolog, men han kan roligt henvise til de forskellige professioner af forskellig art.

Her vil nogle indvende, at man ikke behøver at være præst for at vise omsorg. Nej, det er rigtigt, og der er da også andre i fængslet, der gør det, først og fremmest fængselsfunktionærerne. Men de har så meget andet at se til, og præsten skulle vel være den første til at vise omsorg. Det kan han gøre ud fra sin egen livserfaring, men i høj grad også i kraft af sin uddannelse som teolog.

Som Hal Koch engang har sagt, handler teologi om *humanum*, dvs. det menneskelige eller menneskelivet, og her kommer præstens uddannelse ham til hjælp, fordi ingen anden uddannelse mig bekendt spænder så

*Kirken i anstalten
ved Herstedvester.*

*Foto: Ulla Thorbjørn
Hansen*

vidt som den teologiske, fra sprog over litteratur, historie, kultur og religion til filosofiske problemer. Ingen anden profession er bedre udrustet i kraft af uddannelsen til at samtale om livets små og store problemer.

Uvurderlig i denne forbindelse er *præstens tavshedspligt*. Den betyder ikke, at de indsatte åbenbarer skjulte hemmeligheder, men helt konkret, at præsten ikke skriver i journal. Hermed bliver præsten en »ufarlig« person, som man kan sige alt muligt til. For når man har sagt noget til præsten, risikerer man ikke, at det bliver gjort til genstand for drøftelser på møder dagen efter eller om to år og her udsættes for en eller anden form for psykologisering, og det er vigtigt for mange indsatte.

Men hvis præsten er »ufarlig«, så betyder det også, at han er lidt mere uafhængig af systemet end andre personalegrupper og dermed kan livshjælpen også få karakter af *realitetsoplysning*. Hvis jeg konfronteres med en helt forvrænget opfattelse af systemet og tilværelsen, har jeg ofte følt mig foranlediget til at prøve at få den indsatte til at forstå, hvordan virkeligheden også kunne opfattes.

Det fører let til en samtale om *etiske problemer*, hvor jeg må anbefale, at den indsatte gør eller undlader at gøre noget, fordi det i en eller anden overordnet forstand er etisk forkert. Et eksempel kunne være hævn, og her siger jeg gerne, at man ikke må hævne sig, for »hævnen hører Herren til«. Et andet eksempel er selvmord, og her plejer jeg (med autoritet i stemmen) at hævde, at det er forbudt, for sådan har Gud bestemt det. For selvmord er ikke (bare) en dårlig løsning, men selvmord er synd, som Mogens Lindhardt har sagt det.

Et tredje eksempel kunne være de urimeligheder og uretfærdigheder, som de indsatte føler sig udsat for, ikke bare af retsvæsenet, men lige så meget fra systemets eller medindsattes side. Også her må jeg forsøge at skelne mellem virkeligt og uvirkeligt og eventuelt også være nødt til at påpege, at nu er den indsatte da vist ikke helt retfærdig over for systemet.

Hvad kommer der så ud af det?

Det er ikke godt at vide, hvad der kan komme ud af præstens tilstedeværelse inde i fængselssystemet, og måske skal man ikke interessere sig så meget for det.

Men jeg er nu af den overbevisning, at det er vigtigt både for de indsatte

og for hele systemet, at præsten er til stede og til at få fat på uden videre. Som jeg indledningsvis var inde på, er det et *tegn*, et tegn på, at evangeliet også er for dem, der lever inden for fængselsmuren.

Bibelmarton

■ Af sognepræst Jørgen Christensen,
Frederiksborg Slots sogn

Kirkeminister Tove Fergo udtrykte efter borgerhøringen om folkekirken i Kerteminde undren over, at der i 2003 efterlyses mere information om Bibelen, og hvad det vil sige at være kristen. »Det forbavser mig meget,« udtalte Tove Fergo. »Bibelaftener, det troede jeg var forbi. Da jeg blev præst i 1973, sang den slags på sidste vers.« Denne undren må skyldes manglende kendskab til bibelmarton-modellen og den generelle efterspørgsel af en enkel grundlæggende indføring i den kristne tro.

Nu kan man selvfølgelig ikke kalde bibelmarton for enkel indføring. Det stiller store krav til læserne at komme gennem Bibelens 1140 tætttrykte sider. Man skal faktisk være en trænet læser for ikke at knække halsen på Esajas, Johannes, Paulus og alle de andre, men at fyrre mennesker straks meldte sig, da bibelmarton blev præsenteret i kirkeblad og lokalaviser, vidner om, at mange i dag nærer et alvorligt ment ønske om, at få læst den bog, næsten alle har stående, mange er begyndt på ikke blot én, men ofte mange gange, men som de fleste også er gået i stå i lige så mange gange.

Historien bag bibelmarton-modellen

På Præstehøjskolen udbød lektor Benny Grey Schuster for nogle år siden for første gang et kursus for præster: »Fra alfa til omega – fælleslæsninger og drøftelse af Bibelens overordnede sammenhænge og billeder.« På

grund af overvældende tilslutning er kurset siden gentaget flere gange. I al sin enkelhed går kurset ud på at få læst og diskuteret hele Bibelen. At præster skal have kursus i at læse Bibelen, kan lyde som en dårlig vittighed, men kurset blev for mange deltagere en åbenbaring. Tolv dage i selskab med den bibelske fortælling fra morgen til midnat åbenbarer sammenhænge, linier og brudflader på en helt anden måde end teologistudiets detailekse­gese.

Den fragmentariske perikopelæsning – otte vers hist og femten vers pist, som alle kirkegængere kender fra gudstjenestens læsninger – bliver ved en litterær læsning af Bibelen »som en bog« afløst af sammenhæng og helhed. Sognepræst Knud Ove Mandrup, Grønbæk, fik i 1999 den tanke at markere årtusindskiftet ved at gøre år 2000 til bibellæsningsår i sognet. Erfaringerne samlede han i bogen *Bibelmara­ton – Mara­ton­gu­iden* udgivet af Det Danske Bibelselskab i 2002.

Sådan gjorde vi i Frederiksborg Slots sogn

Min kollega Poul Henning Bartholin og jeg var enige om, at ideen måtte afprøves, og at opgaven var så stor, at det ville være oplagt, hvis vi begge kunne deltage. Vi så det samtidig som en spændende kollegial udfordring: to forskellige præster, to forskellige teologiske tilgange. Selvfølgelig kender vi hinanden efter næsten 15 år ved samme kirke. Vi er bekendt med både teologiske forskelle og ligheder, men alligevel ville det være lærerigt og inspirerende, som at træde ind i hinandens eksegetiske arbejdsværelse. Men ét er, hvad præster synes er spændende! Hvor mange er parat til at afsætte to timer hver anden torsdag aften fra september 2002 til december 2003 på bibellæsning – 27 etaper – en sand bibelsk tour de force – i snit 42,222 side pr. gang.

Vores bekymring blev straks gjort til skamme. Godt fyrrer mødte op, hvoraf langt de fleste stadig er med.

I kirkebladet præsenterede vi udfordringen

Bibelsens 1140 tæt skrevne sider opleves ofte som en uoverstigelig opgave for den enkelte, men filosofien er, at når vi gør det i fællesskab, kan vi hjælpes ad med at fortsætte, når læsningen syrer til og øjnene er tunge som

Jørgen Christensen

bly. Skulle vi møde muren (omkring Jeriko), så er andre forhåbentlig friske på at (blæse i trompeter og) få os videre.

Om det forjættede land i bibelmaraton-sammenhæng bliver Johannes' Åbenbarings slutkapitler: »Og jeg så en ny himmel og en ny jord,« vil vise sig, men sikkert er det, at de bibelske tekster ikke blot beretter om adskillige kilder og brønde, der som oaser i ørkenen giver nyt liv, men i sig selv er en kilde til en dybere forståelse af menneskelivet.

Vi foreslog, at man fra begyndelsen i læsningen valgte at fokusere på et eller flere af følgende temaer: Menneskesyn – Synd – Frelse – Skæbne og tilfælde – Guds billede/gudsbegreb. Hver gang fremlægger nogle af deltagerne eller en af præsterne læsefrugter for hvert tema og et kort referat af teksterne.

Datering, forfatterspørgsmål, inddeling af skriftet, de historiske forhold hører også til i det indledende oplæg, men derefter er der lejlighed til at stille spørgsmål til det læste og drøfte bogstavelig talt alt mellem himmel og jord, men vel at mærke ud fra den læste tekst.

Gudsbilledet

Det skal ikke være nogen hemmelighed, at af de fem nævnte temaer har »gudsbilledet« givet anledning til langt de fleste spørgsmål og overvejelser.

De voldsomme, dramatiske skildringer i Det Gamle Testamente af den nationalchauvinistiske, krigeriske, hævnerrige Jahve, der ikke skyr nogen midler for at føre sin vilje igennem, har virkelig sat sindene i kog. Catos klassiske gentagne ønske om Karthagos ødelæggelse er af flere blevet omskrevet til »For øvrigt mener jeg, at Det Gamle Testamente bør udgå af den kristne kirkes hellige skrifter.«

Ønsket er nu ikke blevet indfriet. I Slotskirken ligger hele Bibelen stadig på alteret. Men ønsket har igen og igen bekræftet os i det rigtige i, at vi *ikke* planlagde at læse Bibelen forfra og til slutningen, men valgte at læse nytestamentlige skrifter ind imellem dem fra Det Gamle Testamente. Det er måske nok imod den oprindelige model, men det har ud over at fungere som evangeliske oaser til gengæld også været med til at skærpe opmærksomheden på sammenhængen og forskellen mellem Det Gamle og Det Nye Testamente.

Bibelen ligger på alteret

At læse Bibelen som litteratur, som enhver anden bog, åbner ikke blot nye sammenhænge, men rejser også problemer. En rent historisk læsning af teksterne på deres egne historiske og kulturelle præmisser og så en læsning med kirkelige, gudstjenestelige briller, kort sagt med troen som for-tegn, åbenbarer hurtigt dybe kløfter og kan føre til alvorlige anfægtelser. Vi har ikke desto mindre hele vejen bestræbt os på at fastholde, at begge tilgange er legitime og nødvendige. Også selvom nogle har følt, at nu blev der da for alvor rokket ved barnetroen. Som f.eks. ved gennemgangen af Matthæusevangeliet, da et tilsyneladende uskyldigt spørgsmål som: »Har Jesus nogen sinde været i Egypten?« åbnede op til en afgrund af spørgsmålstegn. For hvis flugten til Egypten blot er en brik i Matthæus' litterære forsøg på at skildre Jesus som den nye Moses (jf. også Bjergprædikenen som parallel til Moses på Sinai bjerg og de ti bud osv.), hvor ender vi så? Der kunne nævnes utallige andre eksempler på større eller mindre konflikter mellem de to tilgange til teksterne, men deltagerne blev hurtigt fortrolige med at vandre frit ud og ind mellem disse tilgange.

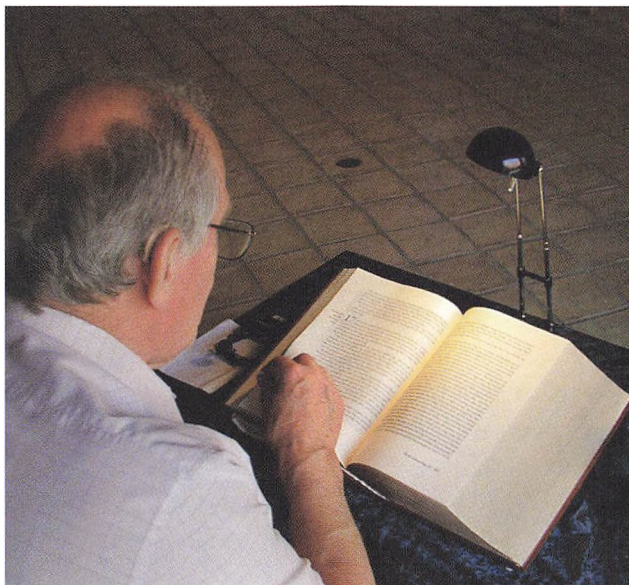

Foto: Ulla Thorbjørn Hansen.

Evangelisten Johannes' programerklæring: »Men dette er skrevet, for at I skal tro, at Jesus er Kristus, Guds søn, og for at I, når I tror, skal have liv i hans navn« (Johs. 20:31), hvor han frit og frejdigt bekender, hvorfor og med hvilket formål han skriver sit evangelium, kan stå som fortegn for den fælles forståelse af, at lige meget hvor historiske briller vi læser med, så er og bliver Bibelen en bog, der i vores kristne sammenhæng ligger på alteret med hele den tyngde, det indebærer

Bibelsyn

At Bibelen ligger på alteret, ændrer dog ikke ved, at vi ofte har måttet omkring bibelsynet. At deltagerne med Kierkegaard kan tale om Bibelen som »brevet til den elskede«, eller vi i Bibelens mange stemmer kan lytte til en samling af hjertets efterklange af en nu tabt oprindelig klang, det rokker ikke ved, at vi igen og igen har siddet med tekster, som vi i den kristne tradition i næsten 2000 år har forstået på en ganske bestemt måde. Esajas' profeti om »jomfruen, der bliver frugtsommelig« (7:14), der i den nye oversættelse er blevet til: »Den unge kvinde skal blive med barn« – lader det sig gøre at læse disse ord med friske øjne, læse på tekstens egne betingelser?

Adskillige gange er citater fra Det Nye Testamente blevet anvendt i drøftelsen af gammeltestamentlige teksters betydning. Det gamle skema mellem Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente som forjættelse og opfyldelse hviler på os med hele traditionens tyngde. Utallige andre profetier rejser samme problematik og kræver hver gang af deltagerne en bevidst forholden sig til, hvor meget eller hvor lidt vi kan udlede af teksten selv.

Et andet banalt eksempel: Jesus forudsiger Jerusalems tempels fald. Templet ødelægges faktisk af romerne i år 70, men hvad kan vi udlede af dette? At Jesus har profetiske evner, eller at evangeliet er skrevet efter år 70 og blot er udtryk for en efterrationalisering, der bruges til at give budskabet ekstra tyngde?

Alt dette nævnes ikke her, fordi vi i årets løb er nået frem til endegyldige svar, men fordi de fælles læsninger har skærpet opmærksomheden på forskellen mellem eksegesi (udlægning af teksten) og eisegese (indlæsning i teksten).

Hvor er vi nu?

Ja, i skrivende stund er der kun fem etaper tilbage, og hovedfeltet er stadig samlet.

Muren med stort M mødte vi ikke, men jeg tror alle har mødt mange små mure i læsningen. At sætte sig ned og læse Jeremias' 52 kapitler kræver selvdisciplin og udholdenhed, også selvom man har 14 dage til det, især hvis man vil læse langsomt, slå krydshenvisninger efter, læse indledning eller kommentarer, overveje gudsbillede eller fokusere på andre temaer. Og læse langsomt har mange gjort.

Måske har den største oplevelse været at opdage, hvor frugtbart det er at dele hinandens læsefrugter, og at få åbnet øjnene for linier og billeder, man ikke selv havde blik for.

Om vi har set »himlen åben og Guds engle stige op og stige ned over Meneskesønnen« (Johs. 1:51)? Det ved jeg ikke, men jeg er sikker på, at når vi nu om kort tid har nået målet og kan hvile på laurbærrene, så er vi alle blevet klogere på den bog, hvorpå både kirken og troen bygger.

Gå bare i gang!

Skulle nogen have fået lyst til at give sig i kast med dette bibelmaratonprojekt, så kan det varmt anbefales. Min kollega og jeg står gerne til disposition med læseplaner og praktiske ideer, og Mandrups bog kan stadig købes hos Bibelselskabet. Det er hårdt arbejde og kræver både udholdenhed og stædighed, men arbejdet bærer lønnen i sig selv.

Dåbsundervisning i kirken

■ *Af sognepræst Jørgen Demant,
Kgs. Lyngby*

Det er ikke sikkert, at en borgerhøring i Kerteminde og en konference på Nationalmuseet om folkets kristelige tilstand kan bruges til særlig meget, og da slet ikke på den måde, som begge dele blev afviklet på. De kan måske højst bruges til endnu engang at gøre sig klart, at viden og oplysning er forsømte hovedord. Selvom vi i optimistiske stunder tror på, at forældre og skole indfører børn og unge i den grundlæggende viden om kristendom og kirke, så må kirken efterhånden indse, at den står med det meste af oplysningsarbejdet selv.

Der har i de seneste år været talt og skrevet meget om dåb og dåbsundervisning. Man må begynde tidligt, hvis man vil gøre forældre og børn fortrolige med kirken. Det er fra flere sider blevet foreslået at indføre en eller anden form for dåbsundervisning. Typisk for diskussionen af forslag til dåbsundervisning har været, at den meget hurtigt begyndte at køre i ideologisk tomgang. Gamle teologiske og kirkepolitiske positioner blev kørt i stilling, mens det ikke har fyldt meget i diskussionen, at de fleste forældre i dag har en anderledes pragmatisk tilgang til deres børns dåb og interesserer sig for helt andre forhold end teologiske positioner og kirkelige retninger.

Vi skal have fest

I dag består menigheden af flere menigheder. Det tror jeg lige så godt, kirken kan gøre sig klart. Der er søndagsmenigheden ved højmesseren. Der er

koncertmenigheden søndag eftermiddag. Der er menigheden til studiekredsaftenerne. Der er bibelmaraton-menigheden torsdag eftermiddag. Det er ikke de samme mennesker, der kommer i de forskellige menigheder, men de har alle en tilknytning til sognets kirke. Og så er der altså også dåbsmenigheden, hvad enten den er der ved højmessens, børnegudstjenesten eller den særlige dåbsgudstjeneste. Forældreparret kommer og beder om en velsignelse af barnet, og kirken svarer med bøn og velsignelse. Og i den sammenhæng gælder det om at skabe en ramme for denne velsignelseshandling, så at gudsrigets tegn og tydning opleves stærkest og klarest. I en evangelisk-luthersk sammenhæng lægger vi vægt på begge dele – både sakramentets tegn og fortolkning. Og det er i forbindelse med fortolkningen, at dåbsundervisningen før barnedåben får sin berettigelse.

Nogle vil sige, at den gængse form for dåbssamtale, som præsten tager med dåbsforældrene enten under private former derhjemme hos forældrene, på præstens kontor eller i kirken, er udmærket. Den skal der ikke laves om på. Denne samtale giver nemlig mulighed for at skabe en kontakt mellem præst og menighed. Præsten får sans for, hvem der bor i hans eller hendes sogn, og gennemgangen af dåbsritualet kan knyttes tæt til den enkelte families livshistorie. Det skal jeg ikke anfægte.

Når jeg har forsøgt mig med dåbsundervisning i kirken, har det sin baggrund i flere forhold. For det første er undervisningen med til at gøre de forældre, der sjældent kommer i kirken, mere fortrolige med kirkerummet. For det andet bringer man dåben ud af det private og hen i det offentlige rum fra begyndelsen. Ikke blot ved at have samtalen/undervisningen i kirkerummet omkring døbefonten klargør man, at man ved dåben henvises til et »andet sted« end sit »hjemlige sted«, men også ved at lade undervisningen foregå sammen med flere forældrepar, inddrages man i et forum, der er større end ens egen familie og slægt. Man danner menighed med flere, der skal have dåb. Og endelig beforder mødet i kirkerummet en større frimodighed og ligefremhed i den kristne tale.

Kirkerummet

Dåbsundervisningen lader jeg foregå i kirkerummet. Kirken er det offentlige rum, menighedens rum. Det er også i selve situationen forældrenes og præstens fællesrum – i modsætning til både hjemmet, som er forældrenes

Jørgen Demant

private rum, og kontoret, som er præstens administrationssted. Rummet kalder noget andet frem end »hjemlighed« og »administration«. Rummet er et »andet« sted, hvis arkitektur er anderledes end andre offentlige rum, som forældrene færdes i, hvad enten det er i storcenter, biografen eller kulturhuset. Arkitekturen afslører en » modsætning« mellem himmel og jord ved f.eks. kirkehvelvet, »koncentration« i form af prædikestolen og kirkebænkene, hvor vi skal høre efter, »fællesskab« ved nadverbordet. I en tid, hvor både storcentret, kulturhuset og biografen byder sig til med »fortryllelse« og »livstyndning«, er det vigtigt, at kirken spiller ud med sit rums »fortryllelse« og »tydning«, dvs. peger på kristendommens hemmelighed og modsætning: at himlen er på jorden, og at mennesket ikke tilhører sig selv, men Gud.

Kirkens arkitektur, symbol- og tegnunivers giver straks samtalen retning og perspektiv. Her skal man ikke først rundt om fødsel, bleer og mødregruppe for at komme til sagen. Præstens legitimationsproblem, som kan føles pinligt nærværende i parcelhusets 3-2-1-sofaarrangement med P3 kørende i baggrunden, er reduceret. At sidde med forældrepar (2-5 par) og gudforældre/faddere oppe omkring døbefonten giver i sig selv en tydelig signalværdi: Det handler om dåben.

Nadverskranken tæt på døbefonten angiver det andet sakramentes sted, som dåben peger hen på. Dåben er den kristnes overgangsrite, der fører mennesket fra en ikke-kristen eksistens over i den kristne eksistens. Det sker én gang. Mens nadverskranken peger på det sted, hvor Gud nærer os og drager omsorg for os som en form for beskyttelse undervejs i livet. Og det har man brug for hele tiden.

I det hele taget giver rummet anledning til fortolkning af troens univers. Kirkebænkene og prædikestolen indicerer skolestuen: at vi er kommet for at lytte og tænke efter. Alteret peger på det kristne drama mellem liv og død: stenalteret som stedet, hvor offeret blev bragt. Kirkens rum og scene er god som fortolkningsramme for troens univers, idet det er konkret, sanselig og fysisk udtrykt her.

Undervisningens formål

Meningen med dåbsundervisningen er at udlægge dåben som gudsrigets tegn. Oplysning om dåben lægger op til en klarere forståelse af oplevel-

sen ved søndagens gudstjeneste. Vi er i den protestantiske kirke ikke ritualister af første, men anden grad. Dåben er ikke magi. Dåben er tegn plus en udlægning. Ikke blot pædagogisk, men også teologisk giver det god mening at lade fortolkning og tydning begynde i det, vi gør i kirken.

Hvilket gudsbillede ligger der i korstegning, de tre håndfulde vand, håndspålgelse, faddernes slåen-kreds om døbefonten.

Dåben er sammen med det andet sakramente og de øvrige kirkelige handlinger (konfirmation, vielse, begravelse) tegnhandlinger, som kendetegnes ved, at livshistorie og rituel iscenesættelse er tæt forbundet. Det betyder, at ritualet virker i kraft af det synlige mere end i kraft af betydningsladninger bag det hørte og sagte. I undervisningen giver det præsten oplagte muligheder for at pege på dåbsritualets handlinger og udlægge, hvad disse tegn betyder. Når forældrene ved dåben bærer barnet op ad kirkens midtergang, er det en god anledning til en samtale om det hellige rums »midterakse«. Op ad den bevæger vi os kun fire gange i livet: ved dåben, når vi går fra liv til liv, ved konfirmationen, hvor vi går fra barn til at være ung, ved vielsen, hvor vi går fra at være én til at være to, og endelig ved begravelsen, hvor vi går fra liv til død til liv. Ad midteraksen i kirken går vi ved de vigtige »tider« i vort liv. Midteraksen er et orienteringspunkt i vort liv. Eller man kunne udlægge præstens hånd på barnets hoved ved velsignelsen. Hvad er det for en »hånd«? Hvad tegngiver hånden? Tryghed, omsorg, kærlighed, hjælpsomhed, beskyttelse... Dåbens mønstre lægger sig jo tæt op ad mønstre fra vores almindelige hverdagsadfærd, og netop denne tilknytning har ikke blot et pædagogisk, men også et sjælesørgerisk aspekt, som man ikke skal undervurdere, udtalt eller udtalt. Gudstjenestens ord, liturgi og ritual gennemlyser og forklarer vores liv, dvs. giver det sprog, mening og håb.

Samtalen

Undervisning i dag er samtale. Dåbsundervisning skal selvfølgelig oplyse og forklare, men det gælder om, at dåbsundervisning primært fastholdes som samtale, således at sessionen ikke kommer til at virke som en »efter-sidning«. For at komme ud over den belærende eller docerende karakter er det frugtbart hurtigt at åbne samtalen om »gudsbilleder«. Ved at spørge samtalepartnerne om deres gudsbilleder kommer fortolkningen af trosbe-

kendelsen og fadervor (evt. de dåbssalmer, man ved samtalen øver sig på) hurtigt i spil. Man bliver som præst klar over mangfoldigheden af og forskelligheden i gudsbilleder. Gud er en »skytsengel«, Gud er »kraft«, Gud er »energi«, Gud er »mening«. I stedet for at se sin rolle enten som »tankpasser«, hvor man som præst skal hælde viden på dåbsforældrene, eller som linjevogter for den korrekte troslære, synes præstens rolle i dag mere at være en blanding af samtalepartner og sproghjælper.

I samtalen med forældrene berører man ofte emner, der aldrig er blevet talt om derhjemme. Alene præstens spørgsmål om den enkelte forældres gudsbillede, herunder opfattelsen af Jesus, giver anledning til nye horisonter, ikke blot for præsten, men også for forældrene indbyrdes. Samtalen i forældrekredsen er i sig selv kreativ og udfordrende. Dåbsundervisningen er i dette lys blot et startskud til en videre samtale om det med Gud og os, derhjemme og i kirken. Nogle vil sikkert indvende mod denne praksis, at præsten utidigt og intimiderende rører i folkedybet. Jeg vil ikke afvise, at man ind imellem kommer »tæt på«. Til forsvar vil jeg sige, at et af den danske folkekirkes store problemer i disse år er berøringsangst. Det forekommer jo i dag lettere at tale om sex end om Gud, bortset fra i medierne, hvor der er lukket op for åndernes hus. Men skal vi tage »interessen for Gud« alvorligt, må vi som kirke åbne for samtaleforum. Den ene partner i dialogen (præsten) skal ikke komme med svar på de spørgsmål, som ikke er blevet stillet, men lægge øre til de spørgsmål, der faktisk stilles, og derefter øve sig på at svare eller ind imellem lade et spørgsmål stå! Ved gudstjenesten, hvor dåben finder sted, artikuleres gudsbilledet jo ganske anderledes tydeligt. Liturgi og ritualer er stadigvæk åben for fortolkninger, men rummet har forvandlet sig fra samtale til tiltale.

Dåbsgudstjenesten

Dåbsgudstjenesten er de seneste år blevet diskuteret. Også her i stiftet. Ud fra forskellige anledninger og motiver. Dåbsmenigheden er ofte en menighed, der er »på vej til fest«. Festen begynder – ligesom brylluppet – i kirken. Min erfaring fra de mange dåbssamtaler giver en klar fornemmelse af, at dåben er en vigtig familie-, slægts- og vennefest. Det taler man også om ved undervisningen! I en tid, hvor familien, slægten og venneskaren er så

labil og skrøbelig, som den er, er det naturligt, at den identificeres, markeres og oplades symbolsk ved de store overgange i livet. Dåben er i dag langt mere forældrenes fremstilling af barnet og sig selv for familien, slægten og vennerne end fremstilling af barnet i den gudstjenestefejrende midte, hvor præstens forkyndelsescentrum ligger i den »nye« familie, nemlig den, der er stiftet af Kristus. At der sker en forskydning fra Kristus-fortællingen til familiefortællingen, signaleres tydeligst i dåbsforældrenes optagethed af udvælgelsen af faddere. Deres vidnefunktion er meget vigtig, ja, de bevidner på resten af familiens, slægtens og vennernes vegne, at Trine og Hans nu er kommet »så langt« i deres liv. Det må der festes for! Og festen begynder med bøn og velsignelse i kirken.

På denne baggrund mener jeg, at dåbsgudstjenesten har noget for sig. Den knytter dåbsundervisning og forventning hos dåbsmenigheden bedre sammen, idet præsten ud fra samtalen i sin dåbsprædiken kan samle op på den forudgående samtale. Talen/prædikenen får derved ikke bare en mere nærværende og pågående karakter, men ses også som et naturligt led i liturgien. Ja, liturgi og dåbsmenighed bliver de centrale punkter i prædikenen.

»Teologi for alle« – et folkekirkeligt kursustilbud

■ *Af sognepræst Kirsten Grønbech, Sct. Mariæ
og sognepræst Kirsten Winther, Skt. Olai, Helsingør*

Historisk rids

For 10 år siden – i efteråret 1993 – indrykkede vi for første gang et såkaldt folkekirkeligt kursustilbud under navnet »Teologi for alle« i Helsingør Aftenskoles blad. Vi ville gerne give vores bidrag til en tiltrængt voksenundervisning i kristendom i vores nærområde. »Vi« vil sige Per Rysgaard Jensen, Lise-Lotte Rebel, Kirsten Grønbech og Kristen Skriver Frandsen. Vi annoncerede med et flerårigt kursustilbud til dem, som gerne ville vide mere om kristendommen, og vi fulgte den klassiske faginddeling i Ny Testamente, kirkehistorie, dogmatik, etik/religionsfilosofi og tog os af hver sit fagområde. Tilslutningen til kurset har ligget på mellem 20 og 40, dalende i de sidste år, mestendels af økonomiske grunde.

Samarbejde med Helsingør Aftenskole

Oprindeligt havde vi en forestilling om, at vores undervisning burde høre hjemme under Folkeuniversitetet. Men Per Rysgaard Jensen var dengang formand for Helsingør Aftenskoles bestyrelse, og ved at annoncere her fandt vi, at der kunne opnås flere fordele, selvom vi så måtte stille os tilfredse med en mindre løn! Først og fremmest kunne vi nå ud til en større målgruppe og forhåbentlig også nå dem, der ikke læser kirkeblade. Og vi kunne synliggøre os selv i en bredere folkelig sammenhæng.

Ændringer undervejs

I de første år fulgte vi den klassiske faginddeling, og vi tilbød 48 lektioner, fordelt på 12 lørdage fra 9-13, 6 i efteråret og 6 i foråret.

Det viste sig hurtigt, at en trofast skare af kursister kom tilbage år efter år, hvilket tvang os til at bløde op på faggrænser og temaer. Efterhånden fik vi undervisere derfor mere mulighed for at dyrke hver vore »kæpheste« til fælles udvikling og inspiration.

Disse ændringer fremmedes også af udskiftninger i lærerkredsen. Lise-Lotte Rebel, som havde varetaget dogmatikken, blev som bekendt biskop i 1995, og i stedet trådte Jørgen Ingberg Henriksen til med undervisning i Gammel Testamente. I 1996 trak Kristen Skriver Frandsen, der havde varetaget kirkehistorien, sig ud og blev erstattet af Kirsten Winther, som gik mere tematisk frem i sine undervisningstilbud. I 2000 trak Per Rysgaard Jensen sig ud, og så overtog Kjeld Nielsen undervisningen i Gammel Testamente, mens Jørgen Ingberg Henriksen kastede sig over kirkekunstens historie. Kirsten Grønbech, som fortrinsvis havde varetaget undervisningen i Ny Testamente, overtog posten som medlem af Aftenskolens bestyrelse, og samtidig fandt undertegnede præster sammen om et fælles undervisningstilbud, der siden har udviklet sig til et nært samarbejde på andre områder også.

Et »godt tilbud« blandt andre

Undervejs skete der også det, at vores annonce i Helsingør Aftenskoles blad rykkede fra de sidste til de første sider. Den nye aftenskoleleder var og er særdeles interesseret i vores undervisning og finder det vigtigt, at vi fra folkekirkeligt hold figurerer som kvalificeret medspiller til kurser om Martinus, numerologi, sund levevis, alphakurser osv. Derfor har »Teologi for alle«

Kirsten Grønbech

Kirsten Winther

været det kursustilbud, man først slog op på i Helsingør Aftenskoles blad, hvad vi selvsagt er glade for og stolte af.

Omkostninger

Der har dog efterhånden også vist sig en stor ulempe ved samarbejdet med aftenskolen, nemlig prisen. Fordelen ved at skulle betale for undervisning er ganske vist indlysende som et ekstra incitament til eleverne om at hænge på, og til lærerne om at holde en høj undervisningsstandard. I 1993 kunne vi tilbyde 48 lektioner til 580 kr. Da prisen i 2001 var steget til 1200 kr., måtte vi prøve at tænke i nye baner for at få flere med end den faste grundstamme. Regeringens politik på folkeoplysningens område med en stærk reduktion af de offentlige tilskud har ikke gjort situationen lettere. Det betyder selvsagt højere egenbetaling, og det har vi kunnet mærke i »Teologi for alle«. Sidste år kunne vi nogenlunde holde en pris, som allerede ligger på grænsen for, hvad kursisterne kan holde til, og det lod sig kun gøre ved at sænke lærerlønnen og antallet af lektioner. Vi må altså konstatere, at det er blevet for dyrt at gå til »Teologi for alle«, hvis man også skal passe sit kniplekursus og sin motion. Så vi må finde nye veje for vores voksenundervisning i kristendom.

Bibelmanon

I 2003 har vi som en foreløbig løsning sammen med Aftenskolen inviteret til et bibelmanon. Vi fik lov til at annoncere i Aftenskolens blad. Det er gratis at deltage. Vi lægger lokaler til og får – selvfølgelig – ingen løn! Omkring 85 mennesker har kridtet skoene til dette »løb«, og omkring halvdelen af dem har meldt sig til gennem Aftenskolen. Så på trods af ulemperne har samarbejdet med Aftenskolen altså alligevel givet os det, vi håbede på: at nå ud til en bredere kreds af byens borgere. Og med denne tilslutning har vi et godt grundlag for at arbejde videre med voksenundervisning i kristendom.

Undervisningsforløb

Vi har lavet undervisningsforløb sammen siden efteråret 1999. Og rent

praktisk har vi gjort meget ud af at lave en gennemarbejdet struktur før sommerferien, så vi har haft sommeren til at gå lidt omkring det valgte tema hver for sig. Således har både den overordnede idé med forløbet og dens afspejling i de enkelte lektioner ligget helt klar. Det har derfor været let at gå i gang med forberedelsen til de konkrete undervisningstimer i en hverdag, som er nok så presset.

I 1999/2000 var emnet: Kristendom og film – kristendom tematiseret i film. Vi så her 6 film og tog følgende temaer op: 1 – Jesus-skikkelsen. 2 – Forholdet mellem som kristen at leve i Guds rige og samtidig leve under denne verdens vilkår. 3 – forholdet mellem længsel, det uopfyldte, og overskud, opfyldelse. 4 – Børnefilm, formidling af den kristelige børnelærdom. 5 – Mission – vision – sendelse. Hvem er sendt – og til hvad? 6 – Den yderste dom.

I 2000/2001 var emnet: Billeder af Gud, som de møder os i Bibelens ord. Ideen var at indkredse og vise Bibelens mangfoldige og mangefacetterede gudsbilleder. Og at gøre det ved sammen at høre udvalgte bibeltekster. Lade bibelens egen måde at lægge gudsbilledet frem på komme til orde: 1 – Begyndelsen, 1.Mos.1-11. 2 – Pagt og liv, 1.Mos 12-32. 3 – Loven, 2.Mos.15-40. 4 – Den nye lov, Matt. 5-7. 5 – Dommen, Hoseas 1-14, Matt. 24-25. 6 – Påsken, 2.Mos 12-13, Luk. 19,28 – 24,53. Til hver gang havde vi forberedt noget billedmateriale for også at se tingene fra en anden vinkel og udnytte billedets måde at kommunikere på.

I 2001/2002 var emnet: Katekismus – hvad er den kristne tros indhold – og hvad er kristen trospraksis: 1 – Gudstjenesten. 2 – Bibelen. 3 – Bønnen. 4 – Det kristne fællesskab. 5 – Paradiset. 6 – Højtiderne. Vægten i dette forløb lå på den kristne trospraksis – Hvordan kan man gribe det an? Vi brugte bibelske læsninger, samtaler, film og billeder.

I 2002/2003 var emnet: Legeme og fællesskab: 1 – Legeme/fællesskab – det skabelsesbetingede. 2 – Legeme/kirke/menighed/Kristi legeme. 3 – Legeme/dåb/nadver. 4 – Legeme/synd, død, seksualitet, sorg, smerte – legemlige fænomener. 5 – Legeme/sandhed. 6 Legeme/opstandelse, evighedslivet. Også i dette forløb brugte vi bibelske læsninger, samtale og billeder.

Udbytte af samarbejdet

Efter at have givet et historisk rids og beskrevet vore undervisningsforløb – som selvsagt kun var en del af det samlede tilbud, idet Jørgen Ingberg

Henriksen stadig underviste i kirkekunst og Kjeld Nielsen i Gammel Testamente – vil vi i det følgende gerne beskrive aspekter omkring det at samarbejde, omkring det kollegiale, og hvad det i det hele taget tilfører vores arbejde, at vi har denne undervisning.

Meget præstearbejde udfører man alene og taler ikke med nogen om det. Og præster enten er eller bliver mennesker, som er gode til at trives med dette. Eller de er mennesker, som er gode til at have dialoger i det indre rum. I undervisning er der imidlertid en reel mulighed for at samarbejde med en anden og følges gennem de processer, som arbejdet indebærer. Vi har begge valgt at prioritere dette samarbejde højt, fordi det bærer gode, fyldige frugter – og fordi det er så ukompliceret. Sådan som vi nu er skruet sammen som mennesker, er et samarbejde mellem os ukompliceret. Vi går ganske enkelt godt i spand.

Man kan samarbejde med mennesker på mange niveauer, og i nogle forhold er det uhyre fornuftigt ganske enkelt at samarbejde med den eller dem, som man selv går godt i spand med. Det er det mindst energikrævende og giver det bedste udbytte – for de involverede og for de øvrige. Man kan og skal ikke samarbejde med alle om alt, og giver man sig selv lov til at prioritere visse relationer, har det en smittende effekt på andre relationer.

Det er vigtigt for det udbytte, som folk har af det arbejde, præsten udfører, at vi er gode til at aflæse, hvor folk er, og at vi har sans for at få sagt det, som skal siges. Man kan ikke forudsætte en nuanceret og vidensfunderet kristelig klangbund at tale ind i. Alligevel er det jo på en eller anden måde en sådan, vi må forudsætte at tale ind i for at kunne sige noget.

Her er det vigtigt at have gode redskaber med hjemmefra – som ånd, sprog og teologi. Redskaber skal være velholdte og ligge godt i hånden, for at kunne bruges godt. Håndelag, smidighed og kreativitet opnås ved brug og stadig øvelse.

Her er en kollega, som man taler godt og flydende med, uvurderlig. Det lystbetonede er vigtigt. Det er vigtigt, at man har lyst til at tale sammen – lyst til at udforske og udfolde områder – og lyst og ro til at lede efter ordene – de rigtige – dem ude på grænserne – dem som bygger bro – og åbner døre – løsner det sammenfiltrede op. Så kan det blive godt – eller noget værd – for nogen.

Det er indlysende for os, at både undervisningen og samarbejdet omkring

den har betydet meget for vort prædikenarbejde, og også for refleksioner over præstearbejdet i almindelighed – og for det arbejde, vi i det hele taget konkret gør i vore sogne.

Vi er alle præster – det forkyndende fællesskab

■ Af Linda Friis Christoffersen,

konstitueret hjælpepræst og religionspædagogisk konsulent

Hensigten med denne artikel er at gengive og uddybe en anderledes prædikenform, hvor kirkegængerens ressourcer aktivt inddrages. Samtidig er artiklen ment som en inspiration til selv at arbejde videre med denne prædikenform.

Denne form for alternativ gudstjeneste adskiller sig fra den traditionelle ved at have en prædikenform, der går i direkte dialog med kirkegængerne. Teologisk trækker denne form for prædiken på tanken om det almindelige præstedømme og Luthers udtalelse om, at »enhver, som er krøbet ud af dåben«, er præst over for Gud.

Forudsætningen for at anvende denne form er at finde steder i teksten, der er åbne for fortolkning ind i en større helhed. Det er altså ikke en prædikenform, hvor præsten stiller såkaldt retoriske spørgsmål, som han siden selv har det rigtige endegyldige svar på. Det er en prædikenform, som først og fremmest har til hensigt at tydeliggøre den enkeltes forståelse af et begreb, en situation eller en person – med det udgangspunkt, at der ikke findes ét rigtigt svar, men mange ligeværdige udsagn, som får lov til at stå side om side, om end de internt kan være i modstrid med hinanden. Hensigten er en mellemmenneskelig tydeliggørelse af, at lige så forskellige vi er som mennesker, lige så forskellige er vores foretrukne gudsbilleder. Denne prædikenform beforder, at menigheden forholder sig åbent til disse forskelle og samtidig evner at kunne se den åndelige næring, der er at hente i selv samme forskelle.

Det er en krævende prædikenform, idet den lever af, at hver enkelt tager ansvar for sin egen tro, og den kalder på, at kirkegængerne træder aktivt i karakter som troende.

Det er nødvendigt at være opmærksom på, at dette særligt befordres, hvis menigheden sidder samlet og gerne på stole arrangeret således, at alle kan høre og se hinanden.

Det er vigtigt at gøre sig klart, at de svar, som fremkommer, skal respekteres, og at det ikke er præstens ansvar at luge ud i eller kommentere på dem. Det mest formålstjenlige, præsten kan stille op med disse svar, er højt og tydeligt at gentage dem, sådan at alle hele tiden kan følge med og tænke videre på de fælles tanker, trosudsagn eller bekendelser, som kommer frem.

Svagheden er, at prædikenen normale tiltale kommer til at stå svagt, men så er det jo utrolig heldigt, at netop tiltalen ellers står så stærkt i vores danske tradition.

Styrken ved denne prædikenform er, at præsten og menigheden får indsigt i hinandens tro. Det bliver en chance for at kende hinandens tro »indefra«. På den måde bliver vi sammen betydningsbærende for den kristne tro. Sammen udlægger vi teksten.

Vi går tæt på et forløb

Dette eksempel knytter sig til 19. søndag efter trinitatis, 2. tekstrække (Prædiketeksten er Joh. 1:35-51. Discipelkaldelsen). Materialet er en gengivelse af en aftengudstjeneste, som blev afholdt på Pastoralseminariet i København i efteråret 2002.

Det er vigtigt, at præsten gør opmærksom på, at prædikenen er at betragte som et fælles eksperiment, som er afhængig af, at kirkegængerne tager til orde, hvis det skal være vellykket.

Præsten står synlig og i umiddelbar nærhed af menigheden, i koråbningen eller i selve koret, hvis det er stort nok til kirkegængerne.

Præsten indleder: »For mig at se er der to ting, der ikke er til at overse i dagens fortælling. Den ene er de mange tilnavne, der tillægges Jesus. Det andet er discipelkaldelsen, måden disciplene bliver kaldet på.

Lindo Friis Christoffersen

Lad os starte med det første, de mange forskellige tilnavne, titler og anskuelser, der optræder i fortællingen. Johannes siger om Jesus: »Du er Guds lam«. Så kaldes han for Mester, så Messias, den Salvede. Jeg kan godt selv blive forvirret over, hvilken betegnelse, der er den vigtigste. Er der et tilnavn, som er at betragte som vigtigere end de andre?

Eller kunne det være sådan, at hvert enkelt aspekt tilføjer noget nyt? Som var det en mosaik, der langsomt sten for sten danner et mønster? Kunne der være tale om et budskab, som går ud på, at lige så mange disciple der er, lige så mange antagelser er der.

Lad os nu gå ud fra, at det er sådan. Så er udfordringen for os ikke at lade det ene tilnavn stå over det andet. Men så bliver hensigten, at de skal stå side om side, i ligeværdighed. Ligesom det gør sig gældende for vores meninger her i dag.

Så derfor vil jeg spørge jer: Hvem er Jesus for dig? Hvad betyder han for dig?

Nu er der sikkert et væld af billeder, der dukker frem, men af hensyn til tidsrammen vil jeg bede dig om at vælge det første billede, der melder sig for dit indre blik – det første ord eller ordsprog, der falder dig i munden – hvad det nu kan være – og tag så til orde og del det med os andre!»

*Svar fra
menigheden:*

- Jesus som ryggraden i mit liv
- Han som har åbnet Himmeriges døre for mig
- Jesus som træet og vinstokken
- Han som er i mørket. Ham som giver mig håb, hvor der ellers ikke er håb

Han som er der, hvor jeg er – også når jeg glemmer det eller ikke kan mærke det, og når jeg tvivler

Præsten:

»Det var en perlerække af bekendelser, vi fik her. De er alle med til at give fortællingen dybde. Lad os så rette blikket mod nutiden! Hvordan er det med Jesus i dag?

Lad os se på fortællingens andet fokus: discipelkaldelserne.

Hele historien igennem er det så enkelt, det er så ligetil og ukompliceret at kaldes som discipel. Den måde, fortællingen udfolder sig på, kan synes som næsten ingenting: Kom og se! Følg mig! Skulle der nu være noget særligt ved det? Fortællingen er blottet for forhindringer i sin måde at kalde disciplene på. Det gør sig gældende både på det mundtlige plan og på handlingsplanet. Her vælger fortællingen at vise os, at det ikke er indviklet eller kompliceret at sige Ja til Kristus, men ganske ligetil: Kom og se! Følg mig! Og vi ser også, at disciplenes måde at reagere på er ligetil. Det ene øjeblik følger de Johannes Døberen. Det næste øjeblik følger de Jesus. Et øjeblik, så er det sket!

»Kom og se!« siger Jesus. Og vi kan forestille os, at disciplene siger det efter ham. Og vi kan alle få den frimodighed, det er at stille sig i disciplenes sted, åbenlyst at gå i deres fodspor og sige: »Kom og se!« til hvem, der nu gider at komme og se. Lidt underfundigt og fromt kunne man sige: »Kom og gå i kirke. Kom ind i kirkerummet – til helligstedet, der hvor du vil møde ham, som er kirken hovedhjørnesten, kirkens grundsten! Kom og se ved selvsyn!« Så er det, jeg lige stopper op her; for hvad søren er det, vi så gerne vil vise? Hvad er det, der betyder så meget for os hver især, at vi vil have folk til at komme og se? Hvad er det, der betyder så meget for os, at vi bruger en del af vores liv på at stille os i disciplenes sted, i kirkedøren og sige: »Kom og se!«?

*Svar fra
menigheden:*

Kom og hør Ordet blive talt til dig! Kom og bliv tiltalt!
Kom og hør, at du er en del af en større helhed!
Jeg synes, der kommer et billede af lys. Troen som et lys.
Et lys som skinner og stråler og giver mening til livet.
Kom og vær! Kom og se og hør og vær, sådan som du er
med hele dig selv!

- Kom og vær, som du er – der kræves ikke noget specielt! Kom og oplev nådens fylde!
- Kom og oplev troen på Jesus Kristus som verdens frelser og dommer, og hør om den evige fortabelse for dem, der ikke tager imod!
- Kom og kig og oplev troen som en vækstmulighed!
- Kom og lad op til hverdagen! Kom og se og hør! Kom og vær til stede!

Præsten: »Det var en udmærket opsummering. Det bliver tydeligt for os, at bare her i dette rum er der mange standpunkter. Åbenbare og skjulte. Nogle går bedre i hånd med hinanden end andre. Og alligevel så skal de stå side om side.«

Igen en række af bekendelser

»Ja, jeg har selvfølgelig også mit bud på spørgsmålet. Og det, jeg er kommet frem til, ligger fint i tråd med de andre aspekter, der har været nævnt her. Han siger til os: »Kom og se!« Men hvad sker der hos ham? Hvad er det, han kommer med til os? Jeg tror, svaret gemmer sig i fortællingens sidste del om Nathanael. Nathanael hører om Kristus gennem et andet menneske, altså samme vilkår, som vi i dag er udleveret til. Nathanael går nysgerigt med for at møde Kristus, men allerede inden Nathanael bliver præsenteret for Jesus, genkendes han af Jesus, der siger: »Der går sandelig en jøde, en israelit, som er uden svig.« Og Nathanael reagerer med forundring: »Hvor kender du mig fra?« Det er den pointe jeg vil trække frem: Kom og bliv set! Det er, hvad Kristus kalder os til. Kom og bliv set, som den du er. Kom med de ressourcer, du har! Kom og giv dig hen til de andre! »Kom!« handler altså også om de andre mennesker, vi møder. »Kom!« handler altså også om fuldt og helt at give sig hen til fællesskabet på troværdig vis. Og med alle vore bekendelser og alle de indsigter, der

her er åbenbaret og tydeliggjort, så vil Kristus stadig rumme noget mere end det, vi forestiller os og fornemmer. Så til sidst må det blive sådan, at lige meget hvad jeg tror, eller hvad du tror, så vil han stadig få det sidste ord. Og hans sidste ord til os skal være: »Du skal få større ting at se.« Vi skal få større ting at se!

Personlige forudsætninger

Tålmodighed er af afgørende betydning. Tålmodigt at vente i tillid til, at de tilstedeværende kommer med de svar, der ligger dem på hjerte. Evnen til at rumme stilhed er af afgørende betydning for præsten. Vi er vant til at skulle redegøre for vores tro. Det er kirkegængerene ikke. Det kan let opleves som meget konfronterende eller ligefrem grænseoverskridende. Det er ikke meningen. Derfor har kirkegængerene ofte brug for lige at trække vejret og blive tildelt lidt refleksionstid, før det vil være naturligt, at modet til et svar er til stede.

En anden måde at gøre det lettere for sig selv på og drage omsorg for den usikkerhed, der altid gør sig gældende, når vi står over for noget, vi ikke har nogen tidligere erfaringer med, kunne her være på forhånd at have allieret sig med nogle fra kernemenigheden – således at de er bekendt med den anderledes prædikenform og måske ligefrem har fået til opgave at overveje deres personlige svar på de spørgsmål, som præsten ønsker at knytte til ved.

(Linda Friis Christoffersen er pr. 1.2.2004 ansat som uddannelsesleder og hospicepræst ved Sankt Lukas stiftelsen).

Det mellemkirkelige arbejde 2003

■ Af cand. pæd. Anne Marie Boile Nielsen,
formand for Stiftsudvalget for Mellemkirkeligt Arbejde

Mellemkirkelige arrangementer rundt i stiftet

Det Mellemkirkelige Stiftsudvalg indbød i årets første måneder til en række møder. I januar til et møde om mellemkirkeligt arbejde i stiftet. De indbudte til mødet var stillere og kandidater på de fire lister, der var indleveret forud for valget til det mellemkirkelige udvalg i begyndelsen af 2002. Mødedeltagelsen var begrænset, men ud fra de tre oplæg henholdsvis ved overarkivar Sigurd Rambusch om erfaringer og ideer fra arbejdet med venskabsmenigheder, sognepræst Inge Bastkær om deltagelse i den skotske kirkes generalforsamling og sognepræst Jørgen Christensen om arbejdet i Det mellemkirkelige Råd udspandt der sig på mødet en frugtbar diskussion om fokus og initiativer.

Sammen med menighedsrådenes distriktsforeninger blev der indbudt til økumenisk møde med den syrisk-ortodokse teolog Biji Markose den 5. marts 2003 i Værløse kirke. Han viste sig at være en yngre, belæst ortodoks præst med erfaring som åndelig vejleder, og han talte med indlevelse om »Mystikkens betydning for kristenlivet«.

Biji Markose fremhævede, hvordan det er meningen, at enhver, der er døbt, bør vokse i dåben til kristen fuldkommenhed, og at bøn, faste, skriftemål og gudstjeneste er vejen til at modtage Helligånden. Gennem tilbedelse når man til en forening med Gud. Gennem daglig bøn når man det højeste stade, og det bliver da os, der modtager, når Ånden tager bolig i men-

nesket. Gennem faste ser man det åndelige klarere, og man sætter sig intellektuelt ud over tanker og bekymringer. Endelig indbød flygtninge- og indvandrerudvalget i foråret til et inspirationsmøde i Grønnevang kirke i Hillerød om erfaringer med religionsdialogen. Her delagtiggjorde et panel deltagerne i deres erfaringer med interreligiøse tiltag. Herefter var der debat om mulighederne for at iværksætte lokale initiativer.

Temaer i udvalgsarbejdet

Stiftets repræsentanter i Stiftssamarbejdet Folkekirke & Religionsmøde orienterer via referater og et årligt orienteringsmøde Mellemkirkeligt Stiftsudvalg om deres arbejde, der drejer sig om folkekirkens møde med alle andre religioner og religiøse bevægelser, der er repræsenteret i Danmark. Stiftsudvalget ser det som sin opgave at formidle og koordinere dette gode og nødvendige initiativ ind i stiftets sammenhæng. I årets løb er cand. theol. Berit Schelde Christensen ansat som konsulent til dette arbejde på landsplan, og der er udarbejdet en informationsfolder, som foreløbig er udsendt til præster og menighedsråd.

Mellemkirkeligt Stiftsudvalg er repræsenteret i Det Mellemkirkelige Råd. Vi har en repræsentant i styrelsen, og udvalget inviteres til et årligt møde for alle stiftsudvalg. Ofte består disse møder af orienteringer stifterne imellem, men i år var der særligt fokus på »De unge og kirken og verden udenfor – det internationale og kirken.« Panelet bestod af stud. scient. Peter Rohde, konsulent, cand. theol. Berit Schelde Christensen og stud. polyt. Anders Hedeager Pedersen. Desuden blev deltagerne delagtiggjort i hovedtemaer og forhold af særlig relevans fra sommerens to generalforsamlinger i henholdsvis Konferencen af Europæiske Kirker og Det Lutherske Verdensforbund.

Internationale mellemkirkelige kontakter

Flere har bragt internationale økumeniske indtryk hjem til stiftet. Sognepræst Morten Miland deltog i de første tyske økumeniske kirkedage i Berlin i sommer, en stor markant begivenhed i det tyske kirkefolk og et sted, hvor der er tradition for, at kirken får politikerne i tale. Man sætter samfundet og globale temaer til debat.

Anne Marie Boile Nielsen

Stud. polyt. Anders Hedeager Petersen var i foråret sammen med 30 andre unge fra hele verden som steward med på Kirkernes Verdensråds Generalkomité's møde i Geneve. Den første del af opholdet formede sig som et spændende økumenisk kursus. Anders Hedeager bekræfter, at det er de gode og stærke oplevelser i mellemkirkelig sammenhæng, der fører til et engagement – oplevelser, der rører dybt i sjælen – og han konkluderer fra de 4 uger som steward, »at det er vigtigt at engagere unge mellemkirkeligt, for at de kan komme ud og føle verden udenfor. Hvis alle de forskellige kristne kirker skal lære at arbejde bedre sammen, skal der ikke kun være samarbejde på øverste plan. Det er alt for langt væk fra menighederne:«

Sundhedsplejerske Bente Hyldal repræsenterer stiftsudvalget i Folkekirkens Nødhjælps råd og styrelse. Som sådan deltog hun i en studierejse til Uganda. Her besøgte hun tre af Nødhjælps projekter. Bente Hyldal så det store behov for hjælp med bl.a. vandforsyning til de nødlidende i landets indre flygtningelejre. Hun besøgte et initiativ, hvor man gennem oprettelse af lokale grupper gav mulighed for forandring gennem hjælp til selvhjælp, og endelig et stort anlagt AIDS-projekt, som yder hjælp og støtte lokalt til de mange forældreløse børn.

Fra Sorgenfri menighed rejste en gruppe på besøg hos deres lutherske

venskabsmenighed i Morogoro i Tanzania. Herfra fortæller de om, hvordan de så, at deres hjælpeprogram gjorde nytte, og at de blev betaget af kirkens evangeliserende arbejde og overværede en dåb af nyomvendte i den unge kirke.

Pastor Reuben Mark og
sognepræst Esper
Silkjær ved et arrange-
ment i Birkerød sogne-
gård 2002. Foto: Ulla
Thorbjørn Hansen

Støtte til studieophold og mellemkirkelige kontakter

I det forløbne år har både den indiske Phd-studerende, hvis uddannelse stiftet støtter, pastor Reuben Mark, og hans hustru været ramt af sygdom, men de er lykkeligvis begge kommet igennem disse kriser. Oveni er der opstået problemer med at opnå visum til årets studieophold for Reuben Mark, men han regner dog stadig med at kunne aflevere sin Phd-afhandling til bedømmelse. Hans endelige Phd-forsvar er berammet til tirsdag den 31. august 2004.

Der er i efteråret på anmodning fra Ledøje-Smørum pastorat bevilget studieophold til en ung studerende fra deres estiske venskabsmenighed i Tapa, Helen Victor. Hun tilbringer et semester på Diakonhøjskolens Internationale linie og får samtidig knyttet varige bånd til menigheden i Ledøje-Smørum.

Til Værløse Sogn er bevilget tilskud til etablering af kontakt med den lille lutherske menighed i Minsk, Hviderusland. Linda Middelboe Rønnow har modtaget et tilskud til AV-materialer i forbindelse med et kontaktsbesøg til børnearbejdet i Arcotkirken og Mar Thomakirken i Sydindien. Og endelig skal det nævnes, at Kokkedal Sogn har modtaget tilskud til, at 10 medlemmer fra deres ungarske venskabsmenighed i Tés kunne komme på besøg i Danmark.

Udvalgets nye hjemmeside

Til slut vil jeg fortælle, at stiftsudvalget under Anders Hedeagers kyndige styring har arbejdet ihærdigt på at etablere en hjemmeside for på denne vis at forbedre kommunikationen om mellemkirkelige initiativer i stiftet. Omkring årsskiftet vil arbejdet være færdiggjort, og man vil kunne finde informationer fra stiftsudvalget om møder, ideer, nyttige links mv. Hjemmesiden bliver tilgængelig såvel via et link på Helsingør stifts portal www.helsingoer.stift.dk som via et link fra Mellemkirkeligt Råds portal www.interchurch.dk

Vi glæder os meget til, at den mellemkirkelige dimension på denne vis bliver mere synlig i stiftet, og håber, at mange vil finde det nyttigt at bruge denne tilgang til gensidig information.

»Gør alle folkeslagene til mine disciple!«

■ Af sognepræst Henrik Jul Petersen, Hendriksholm,
formand for Stiftsudvalget for Ydre Mission

De ord, som lyder i Jesu missionsbefaling, er den befaling, som får os til at døbe vore børn, og det er den befaling, som skulle få os til at se ud over vor egen næsetip og få andre – eller rettere alle folkeslag – til at indse og tro på, at Jesus fra Nazareth er Kristus, den opstandne Herre. Han har vist os, hvem Gud er, og hvad han har gjort. Han har genoprettet vejen til Gud for mennesker ved syndernes forladelse i troen på Jesus Kristus. Det er ve-

Indiske børn der beder.
Foto: Ulla Thorbjørn
Hansen

jen til at forstå tilværelsen, selvom vi lever i en verden, hvor mange livs- holdninger og –tydninger fremtræder som lige gyldige. Der er kun én vej, troen på Jesus Kristus. Det er mission, og det skal formidles til det enkelte menneske ved konfrontation, dialog og hensyntagen til mange forskellige traditioner og sprog.

Stiftsudvalget for Ydre Mission i Helsingør stift er sammensat af repræsen- tanter for menighedsrådsforeningerne og de folkekirkelige missionselska- ber. Målsætningen for udvalgets arbejde er at knytte forbindelsen mellem folkekirkens menigheder og ydremissionselskaber og stimulere menighe- dernes ansvar for at være lydige mod Jesu befaling om at gøre alle folke- slag til hans disciple.

Stiftsudvalget står for et årligt stævne. Stedet og emnet for stævnet skifter år for år, således at vi kommer rundt i stiftet og sætter de forskellige folke- kirkelige missionselskaber på dagsordenen.

Det er blevet en god tradition, at biskop Lise-Lotte Rebel prædiker ved den indledende højmesse. I år fandt stævnet sted i Frederiksværk Kirke og me- nighedshus søndag den 21. september. Israelsmissionen var på program- met. Tidligere missionær, cand. theol. Bodil Skjødt, og tidligere volontør, cand. negot. Karin Jensen, fortalte om messiastroende i Israel, og om hvil- ken plads evangeliet har i konflikten mellem israelerne og palæstinenser- ne. Det var tankevækkende foredrag på baggrund af, at den jødiske verden danner den umiddelbare forståelseshorisont for det kristne budskab, be- vidnet i Bibelen.

Stiftsudvalget ønsker og støtter oprettelsen af provstikomitéer for ydre mis- sion. Målet er at få en provstikomité i alle stiftets provstier. Hillerød prov- stikomité har eksisteret i adskillige år med Maren Bech Jørgensen som for- mand og har i 2003 sat som målsætning at samle kr. 30.000,00 ind til et hospicearbejde i Armenien. Over halvdelen af beløbet er sendt af sted, og man regner med at nå målet i løbet af vinteren 2004. Det næste projekt vil være at støtte pionærmission blandt fulanerne i Mali via radio. Radioen er et vigtigt redskab for at kunne nå netop et nomadefolk som fulanerne. I juni tog Inga Cassias og Ann-Mari Sundin initiativ til at indkalde til en stif- tende generalforsamling for dannelsen af en provstikomité i Fredensborg Provsti. Lad dette også være en opfordring til menigheder og provstier i stiftet, hvor der endnu ikke er oprette provstikomitéer!

Henrik Jul Petersen

Helsingør Stifts landemodeakt 2003

- I Ekstrakt af landemodefórhánderne 2003.
- II Love, bekendtgórelser, cirkulærer og cirkulærskrivelser fra Kirkeministeriet i 2002/2003. _____
- III Sjælland's kapitelstakster for 2002.
- IV Til- og afgangé i stiftets gejstlighed siden november 2002.
- V Ordinationer siden oktober 2002.
- VI Kurser for præster i 2003.
- VII Regnskab for Helsingør Stiftsfond 2002.
- VIII Regnskab for 2002 for legat »Fiscus Ecclesiasticus« og »Nascous Legat«.
- IX Udnævnelser og afskedigelser i bispeembedet og stiftsøvrigheden.
- X Bispekontorets, stiftsøvrighedens og Stiftsfondens adresser m.v.
- XI Konsulenter m.fl.
- XII Stiftets provster.

I

Helsingør Stifts landemodeforsamlinger lørdag den 4. oktober 2003, kl. 9.00 i Vor Frue Kloster

I forhandlingerne deltog biskoppen, stiftamtmanden, 8 provster, stiftskontorchefen, stiftsfuldmægtigene og stiftskassereren.

Der var afbud fra provsterne Merete Hansen, Peter Balslev-Clausen og Werner Ussing – de to førstnævnte på grund af orlov. Stillingen som provst for Høje Tåstrup Provsti er ubesat på grund af ansættelsesstoppet.

Der blev overbragt hilsener fra de to provster, som siden sidste landemøde har valgt at gå på pension, Per Rysgaard Jensen og Karen Mogensen.

Forhandlingerne blev gennemført i henhold til den udsendte dagsorden – idet af pkt. 1.Fd. blev tilføjet.

1. Orientering om:

A. *Afholdte kurser, arrangeret af biskoppen*

Det årlige fælles stiftskursus for præster blev afholdt i dagene 20.-22. maj 2003 på Grundtvigs Højskole i Hillerød. Kurset var vellykket. Temaet var religion og politik.

B. *Stiftsbogen*

Redaktionsudvalget har drøftet indholdet af stiftsbogen og rettet henvendelse til bidragsydere. Sognepræst Jan Ulrik Dyrkjøb koordinerer bidragene til stiftsbogen og står for korrekturlæsning og kontakt til trykkeriet m.v.

C. *Stiftsbladet*

Der er tilfredshed med, at Stiftsbladet via den nye redaktør, sognepræst Ulla Thorbjørn Hansen har fået et løft.

D. *Kirken i sommerlandet*

Domprovsten udsendte før sommerferien en ny udgave af pjecen, der fremover formentlig vil udkomme i nyt layout.

E. *Udvalg nedsat af landemodet:*

a. *Religionspædagogisk udvalg*

Provst P.H. Bartholin orienterede om følgende:

Koordineringen af det religionspædagogiske arbejde er hæmmet af, at konsulentstillingen i Frederiksborg Amt er vakant på grund af ansættelsesstoppet. Arbejdet varetages for tiden af barselsvikaren for konsulenten i Københavns Amt.

En konference i september måned forløb godt. Et nyhedsbrev overvejes.

Udvalget vil formentlig blive rekonstrueret.

b. *Udvalget for Ydre Mission*

Det årlige stiftsstævne blev afholdt søndag den 21. september 2003 i Frederiksværk Kirke. Emnet var: Israelmissionen – forsoning.

F. *Udvalg nedsat på provstemøder:*

a. *Udvalg om præstestillinger*

P.H. Bartholin orienterede om det foreløbige arbejde i udvalget. I henhold til udvalgets kommissorium skal der tilvejebringes et udbygget argumentationsgrundlag med henblik på at få tilført flere præstestillinger til Helsingør Stift, jf. tidligere rapporter m.v. Repræsentanter for distriktsforeningerne deltager nu i udvalgsarbejdet.

Udvalget har konkluderet, at der ikke er behov for yderligere spørgeskemaundersøgelser, men en bearbejdning af det indsamlede talmateriale, da dette ikke uden videre er sammenligneligt.

b. *Udvalg om præsternes efteruddannelse, herunder om præsters tjenestefrihed*

P.H. Bartholin orienterede om det foreløbige arbejde i udvalget.

Udvalget har søgt at finde rammekriterier for ydelse af tjenestefrihed.

Det har imidlertid vist sig, at deltagelsen i kurser på Teologisk Pædagogisk Center fordeler sig jævnt blandt præsterne. Udvalget har drøftet muligheden for at se anderledes på efteruddannelsen, herunder om efteruddannelsen bør relatere sig til sognet. Udvalget vil mødes med rektor for Teologisk Pædagogisk Center og drøfte mulighederne.

c. *Beredskabsudvalget*

Domprovsten orienterede om det foreløbige arbejde i udvalget. Udvalget har orienteret sig om beredskabet i København, herunder i Københavns Amt. Domprovsten har udarbejdet et udkast til plan for det kirkelige beredskab i Frederiksborg Amt. Der er behov for øvelser, og politiet har givet tilsagn om, at det vil være muligt at deltage i en stor øvelse i København i 2004.

d. *Udvalget vedrørende kristendom og islam*

Domprovsten orienterede om det foreløbige arbejde i udvalget.

2. Redegørelse
vedrørende
stiftsmidlerne

Stiftskassereren kommenterede de udsendte oversigter vedrørende kapitaler og bevilgede lån m.v. Til mødet var endvidere udsendt oversigt over menighedsrådenes tilskud til domkirkens restaurering, jf. samarbejdsaftalen, der udløber med udgangen af 2004.

Menighedsrådenes muligheder for lån af stiftsmidlerne til bygge- og restaureringsprojekter m.v. er gode.

3. Regnskab og
uddeling:

a. *Nascous legat og*

b. *Fiscus Ecclesiasticus*

De reviderede regnskaber blev godkendt. Der er i det forløbne år ikke indkommet ansøgninger. Provsterne blev opfordret til at kontakte mulige ansøgere. Der vil blive oplyst om legaternes formål.

c. *Helsingør Stiftsfond*

Det reviderede regnskab blev godkendt.

4. Ansættelses-
stoppet

Kirkeministeriet indførte den 18. juni 2003 udgifts- og ansættelsesstop med henblik på at spare 3,4 mill. kr. på fællesfonden.

Ved møde mellem biskopperne og Kirkeministeriet den 15. august 2003 blev ansættelsesstoppet drøftet. Kirkeministeriet medgav, at de præstelønsbevillinger, som Kirkeministeriet har udmeldt til de enkelte stifter, ikke sva-

rer overens med de faktiske forhold, men at der ikke foreligger nye beregninger.

Ministeriet oplyste, at de modtagne dispensationsansøgninger (57 stillinger) sammenholdt med allerede opnåede besparelser ved vakancer svarer til den forventede samlede besparelse.

Det blev besluttet, at midlertidige hjælpepræstestillinger – uanset ansættelsesstopet – kan forlænges indtil videre.

Der blev for hvert stift fastsat et antal præstestillinger, der i perioden hvor ansættelsesstopet er i kraft, skal være vakante. For Helsingør Stift drejer det sig om 3,25 stillinger. Det behøver ikke at være de nuværende indefrosne stillinger. Der kan prioriteres således, at en senere ledig stilling ikke oplås, men at en af de hidtil indefrosne stillinger i stedet oplås.

Ansættelsesstopet har ramt følgende stillinger i Helsingør Stift:

- Provst – Høje Tåstrup Provsti / sognepræst i Ishøj-Torslunde Pastorat
- Sognepræst i Blistrup Pastorat
- Sognepræst i Frederiksborg Slotssogn og religionspædagogisk konsulent i Frederiksborg Amt
- Sognepræst i Præstebro Pastorat
- Sognepræst i Mårum Pastorat (orlov 50%)
- Sognepræst i Rødovre Pastorat (orlov 50%).

Af ovenstående vakante stillinger vil der være mulighed for at genbesætte 2 stillinger. Der er efterfølgende opstået problemer vedrørende Kirkeministeriets beregninger af de indefrosne stillinger m.v.

Ansættelsesstopet blev drøftet med stiftets provster den 28. august 2003 – og senere samme dag også med distriktsforeningerne og præsternes tilidsrepræsentanter. Der var tilslutning til biskoppens beslutning om, hvilke stillinger, der først skal oplås:

- Provstestillingen i Høje Tåstrup Provsti – sognepræstestillingen i Ishøj-Torslunde Pastorat.
- Sognepræstestillingen i Blistrup Pastorat.

Kirkeministeriet administrerer ansættelsesstoppet stramt, således at der ikke ydes vikardækning i orlovssituationer, selv i tilfælde hvor den pågældende præst går på orlov uden løn, eller hvor der modtages lønrefusion. Det vides ikke, om Kirkeministeriet forlænger ansættelsesstoppet ud over årsskiftet. Der er ikke mulighed for at opslå stillinger nu med virkning fra årsskiftet.

Fællesfondens problemer med hensyn til balance mellem indtægter (skattestop) og udgifter (særligt til IT) er ikke løst. Der foreligger ikke et budget for 2004. Det er også usikkert, i hvilket omfang andre end Kirkeministeriet får reel indflydelse på fællesfondens økonomi. Det må forventes, at en del udgifter vil blive overført til den lokale ligning.

Provst Knud Andersen nævnte, at der bør tilføres flere præstelige ressourcer til Frederikssund, hvor én præst betjener over 6.000 indbyggere.

Mulighederne for fordeling af de præstelige ressourcer på landsplan og mellem provstierne (via rådighedsordningen) blev berørt.

Biskoppen bemærkede, at ansættelsesstoppet m.v. har indebåret megen ekstra administration.

Biskoppen vil i oktober måned ordinere 4 teologer til jobtræning i Helsingør Stift.

5. Lovændringer

Lov om folkekirkens økonomi, lov om menighedsråd, lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde og lov om ansættelse i stillinger i folkekirken m.v. ændres pr. 1. januar 2004.

Kirkeministeriet har den 1. oktober 2003 sendt udkast til ændrede bekendtgørelser og cirkulærer til høring. Herefter vil en række kompetencer fra nytår blive flyttet fra stiftsøvrigheden til provstiudvalgene – bl.a. vedrørende præsteboliger og anden fast ejendom uden for kirken og kirkegården.

Provsterne aftalte et møde i provstekredsen om de kommende regelændringer, herunder om budgetproceduren m.v. Der vil eventuelt blive planlagt et møde for provstiudvalgsmedlemmer.

I Haderslev og Fyens stifter undersøges mulighederne for indgåelse af en samarbejdsaftale mellem provstiudvalg og stiftsøvrighed om, at stiftsøvrigheden yder generel rådgivning og varetager sekretariatsfunktioner i sager, hvor godkendelseskompetencen bliver overført til provstiudvalget. Det blev nævnt, at en lignende ordning eventuelt kunne overvejes i Helsingør Stift.

Betænkningen: »Diakoni – en integreret dimension i folkekirkens liv« udkom i 2001.

Punktet blev udskudt til behandling på provstemøde.

Mødetidspunkter fastsættes senere.

Prædikant ved landemodegudstjenesten lørdag den 2. oktober 2004:
Provsten for Kgs. Lyngby Provsti
Suppleant: Domprovsten.

Biskoppen og stiftamtmanden finder fortsat, at stiftsmidlerne i Helsingør Stift skal anvendes til opgaver i stiftet og ikke udlånes til at dække underskud i fællesfonden.

Biskoppen orienterede om baggrunden for, at det udvidede landemøde i år afholdes på Hotel Marienlyst.

6. Diakoni –
eventuelt ned-
sættelse af
udvalg

7. Kommende
provstemøder

8. Valg af næste
års prædikant

9. Eventuelt

II

Love, bekendtgørelser, cirkulærer m.v.
fra Kirkeministeriet m.fl. i det siden sidste landemode
forløbne år (2002/03)

- 27/9 2002 Kirkeministeriet, cirkulære om en tillidsmandsordning for sognemedhjælpere i Folkekirken.
- 7/10 2002 Kirkeministeriet, cirkulære om gruppelevsordning for visse kirke- og kirkegårdsfunktionærer.
- 10/10 2002 Kirkeministeriet, ændringsblad til Kirkeministeriets cirkulære af 25. april 2002 om lønning af vikarer ved kirker og kirkegårde pr. 1. oktober 2002.
- 1/2 2002 Kirkeministerien, skrivelse vedrørende Folkekirkens budget 2003.
- 22/10 2002 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende at menighedsråd selv skal afholde udgifter som følge af kirkegårdskonsulenternes rådgivning vedrørende præstegårdshaver.
- 20/10 2002 Kirkeministeriet, vejledning om arbejdsgivers pligt til at underrette den ansatte om vilkårene for ansættelsesforholdet.
- 1/12 2002 Kirkeministeriet, vejledning om sygdom for de ansatte ved kirker og på kirkegårde.
- 1/12 2002 Kirkeministeriet, vejledning om de nye regler om barselsorlov og om udbetaling af pensionsbidrag under ulønnet barselsorlov.
- 5/2 2003 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende betaling af vand for præster der bor i tjenestebolig.
- 11/2 2003 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende ændring af rådighedsbeløbets størrelse.
- 17/2 2003 Kirkeministeriet, meddelelse om forhøjelse af bidrag for brug af tjeneste- og lejeboliger med virkning fra 1. juni 2003.
- 17/2 2003 Kirkeministeriet, cirkulære om oprettelse af DOKS-organisttilinger.
- 19/2 2003 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende afslutning af kollektiv konflikt på kirkegårdsområdet med virkning fra 18. februar 2003.

- 22/2 2003 Kirkeministeriet, bemærkninger til resultatpapir af forhandlingerne mellem Finansministeriet, Personalestyrelsen, Specialarbejderforbundet i Danmark og Kirkeministeriet.
- 1/3 2003 Kirkeministeriet, cirkulærskrivelse om cirkulære om ændring af cirkulære om oprettelse af stillinger som kordegn og om oprettelse af stillinger som kordegneassistent.
- 13/3 2003 Kirkeministeriet, cirkulæreskrivelse om aftale om ændring af visse rådighedstillæg på kirketjenerområdet.
- 24/3 2003 Kirkeministeriet, cirkulære om lønning af vikarer ved kirker og kirkegårde pr. 1. april 2003.
- 24/3 2003 Kirkeministeriet, cirkulære om regulering af kirkefunktionærers lønninger m.v. pr. 1. april 2003.
- 2003 Kirkeministeriet, vejledning for menighedsråd og ansatte om medarbejderudviklingssamtaler.
- 15/5 2003 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende stigning af de lokale kirkelige udgifter.
- 15/5 2003 Kirkeministeriet, vejledning om stillinger som kirketjener.
- 20/6 2003 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende regulering pr. 1. april 2003 af godtgørelse til præster, der ikke bor i tjenestebolig.
- 20/6 2003 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende betaling for varme og varmt vand pr. 1. april 2003.
- 2/7 2003 Kirkeministeriet, vejledning om ferie og om særlige feriefridage for ansatte ved kirker og kirkegårde.
- 21/7 2003 Kirkeministeriet, cirkulærskrivelse om forhøjelse af kordegnes rådighedstillæg.
- 16/9 2003 Kirkeministeriet, cirkulære om finansiering af honorar m.v. til præstegårdskonsulenter og bygningskonsulenter for præstegårde.
- 19/9 2003 Kirkeministeriet, orientering om tyverisikring.

III

Sjællands Stifts kapitelstakster

Kapitelstaksten er for 2002 beregnet til 68,75 kr. pr. 100 kg. hvede og til 87,15 kr. pr. 100 kg. byg.

IV

Til- og afgang i stiftets gejstlighed
siden 1. oktober 2002

Ansættelser

Pastor Steffen Ravn Jørgensen er ansat som sognepræst k/b i Skt. Olai Pastorat, Provst for Helsingør Domprovsti, Domprovst over Helsingør Stift fra den 1. november 2002.

Pastor Frank Fischer er ansat som sognepræst k/b i Søborgmagle Pastorat fra den 1. november 2002.

Pastor Pernille Schultz Bach-Mortensen er ansat som sognepræst i Lundtofte Pastorat fra den 1. april 2003.

Pastor Jes Henrik Høck er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Stenløse-Veksø Pastorat fra den 1. maj 2003.

Afsked

Sognepræst k/b i Søborgmagle Pastorat Mogens Bruno Kjær har efter ansøgning fået bevilget afsked pr. 31. juli 2002.

Deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Stenløse-Veksø Pastorat Helle Goll har efter ansøgning fået bevilget afsked pr. 31. december 2002.

Sognepræst k/b i Hellerup Pastorat, provst Karl Erik Wienberg har efter ansøgning fået bevilget afsked pr. 31. oktober 2003.

Sognepræst k/b i Ishøj-Torslunde Pastorat, Provst for Høje Tåstrup Provsti Karen Mogensen har efter ansøgning fået bevilget afsked pr. 31. august 2003.

Sognepræst k/b i Blistrup Pastorat Ib Leo Helgestad er efter ansøgning bevilget afsked pr. 30. september 2003.

Fraflytning

Sognepræst i Lundtofte Pastorat Hjørdis Kjærgaard er ansat ved Dansk kirke i Udlandet fra den 1. november 2002.

Sognepræst ved Frederiksborg Slotskirkes Pastorat og religionspædagogisk konsulent for Frederiksborg Amt Christina Rantil Smith er ansat i Roskilde Stift fra den 1. juni 2003.

V
Ordinationer siden oktober
2002

- Søndag den 10. november 2002 ordineredes i Helsingør Domkirke:* 2002
Cand. theol. Henriette Ry Nielsen
Cand. theol. Dorthe Ahlburg Tofte-Hansen
- Søndag den 3. marts 2003 ordineredes i Helsingør Domkirke:* 2003
Cand. theol. Lars Vangslev
Cand. theol. Line Haahr
Cand. theol. Per Vibskov Nielsen
Cand. theol. Helena Hauge
- Søndag den 18. maj 2003 ordineredes i Helsingør Domkirke:*
Cand. theol. Linda Friis Christoffersen
Cand. theol. Jesper Mønsted
- Søndag den 10. oktober 2003 ordineredes i Helsingør Domkirke:*
Cand. theol. Susanne Helena Norsk Leiding
Cand. theol. Rikke Vanggaard
Cand. theol. Charlotte Gamborg Paaskesen
Cand. theol. Jeannie Osman
Cand. theol. Søren Broch Kjeldgaard
Cand. theol. Finn Kyllsbech

VI

Kursus for præster i Helsingør Stift 2003

*Grundtvigs Højskole:**»Religion og Politik«*

20. maj Lektor, Ph.D. Dorthe Jørgensen: »Fornuft og følelse – om vor tids demagogi og teknokratiseringens betydning for forholdet mellem politik og religion –«
Rektor, Henning Thomsen: »De to regimenter og Guds entydighed«.
Film: »Diktatoren« af Charles Chaplin.
21. maj Morgensang i Ullerød Kirke ved domprovst Steffen Ravn Jørgensen.
Chefredaktør Tøger Seidenfaden: »Stat og kirke og religion i Politikens belysning«.
Mag.art Kai Sørlander: »Religion og politik«.
22. maj Morgensang i Ullerød Kirke ved sognepræst Peter Nejsum.
Ph.D.-stipendiant, sognepræst Sanne Thøisen: »At prædike i dag«.

VII

Helsingør Stiftsfond

Resultatopgørelse 2002

Bidrag fra menighedsråd	234.400	Indtægter
Diverse indtægter	200	
Renter	8.253	
Indtægter i alt	242.853	
<i>Tilskud til aktiviteter</i>		Udgifter
Tilskud til aktiviteter	61.812	
Tilskud til aktiviteter i alt	61.812	
<i>Landemode</i>		
Indbetalt af deltagerne	-97.400	
Honorar foredrag m.v.	5.204	
Trykning af indbydelser	2.856	
Trykning af sange m.v.	-	
Halleje	14.500	
Café Hal	101.670	
Taxa m.v.	928	
Diverse udgifter	-	
Landemode i alt	27.759	
<i>Stiftsbog 2001</i>		
Indbetalt af menighedsråd	106.560	
Landemodeakt, indb. af stiftet	25.000	
Trykning m.v.	119.455	
Diverse udgifter	85	
Stiftsbog i alt, indtægt	12.020	

Kirken i Sommerlandet

Indbetalt af menighedsråd	9.390
Trykning	12.625
Diverse udgifter	—
Kirken i Sommerlandet i alt	3.235

Udgifter

- fortsat

Bistrupkurset

Deltagerbetaling	—
Honorarer	—
Diverse udgifter	—
Bistrupkurset i alt	—

Grundvigs Højskole

Deltagerbetaling	26.700
Honorarer	14.500
Udgifter til underholdning	9.000
Udgifter vedr. gudtjeneste	2.528
Regning fra højskolen	122.450
Diverse udgifter	3.757
Grundvigs Højskole i alt	125.535

Andre udgifter

Kørselsgodtgørelse	1.055
Revision	5.300
Kontorhold	—
Porto og gebyrer	882
Diverse	—
Andre udgifter i alt	7.236

UDGIFTER I ALT 213.557**OVERSKUD FOR 2002** 29.296

<i>Aktiver</i>		Status
Girokonto	256.149	
Tilgodehavende beløb	38.320	
Forudbetalte udgifter	—	
Aktiver i alt	<u>294.469</u>	

<i>Passiver</i>		Status
Egenkapital primo	234.332	
Årets overskud	29.296	
Egenkapital ultimo	263.628	
Skyldige beløb	26.881	
Forudbetalte indtægter	<u>3.960</u>	
Passiver i alt	<u>294.469</u>	

Noter til
regnskab år 2002

Tilskud til aktiviteter

Helle Theill. »Det brændende træ.«	kr	2.500,00
Helle Theill. »Det brændende træ.«.Yderligere tilskud	kr	2.500,00
Høje Tåstrup Provsti.		
Provstikonvent den 16.04.2002. Foredragshonorar	kr	2.000,00
Ballerup Værløse provsti. Provstidag den 22.02.2002. Foredragshonorar	kr	4.000,00
Konvent for præsteægtefæller den 30.08 og 01.09 2002	kr	1.000,00
Dokumentstationsmateriale vedr. konferencen »Lægfolkets rolle...«	kr	2.952,50
Fr.værk Provsti. Provstikonvent 15.05.2002. Foredragshonorar .	kr	2.000,00
Tove Gade. Seminar i Bad Segeberg den 04.01 til 08.01.2002 (kr. 4.200 ÷ kr. 985)	kr	3.215,00
Fredensborg Provsti. Provstikonvent 16.06.2002. Foredragshonorarer	kr	2.000,00
IT-udstyr til Stiftsbladets redaktør	kr	25.118,75
Merete Arnstrøm. Honorar vedr. specialkurset »Stemmens rette brug«	kr	3.000,00
Kresten Skriver Frandsen. Konferencen »Den interaktive kirke«	kr	1.250,00
Charlotte Nørballer. Sjælesorgskursus i Modum Bad, Norge . .	kr	2.000,00
Bodil Bang Bertelsen. Grundkursus for institutionskurser i Modum Bad, Norge	kr	900,00
Leif Valbjørn. Konvent for organister den 08.11.2002	kr	875,25
Folkekirkens Skoletjeneste. Skole-kirke-projekt	kr	3.000,00
Gladsaxe-Herlev Provsti. Provstikonvent den 05.11.2002. Honorar	kr	2.000,00
Fr.sund Provsti. Provstikonvent den 30.10.2002. Honorar	kr	1.500,00
I alt	kr	<u>61.811,50</u>

VIII

Fiscus Ecclesiasticus

Regnskab for perioden 1. januar – 31. december 2002

Resultatopgørelse

Renter af disponible midler, konto nr. 3700132730	0,00	Indtægter
Renter af kapitalkonto, konto nr. 3946044970	0,95	
Aktieudbytte, depot nr. 3002608316	4.858,00	
Indtægter i alt	4.858,95	
Forvaltningsgebyr, incl. moms	-293,43	Udgifter
Udgifter i alt	-293,43	
Udbytteskat	0,00	Udbytteskat
<i>Til disposition</i>		<i>Til disposition</i>
Årets overskud	4.565,52	
Uddeling	0,00	
Overskud overført fra foregående år	19.279,61	
Resultat	23.845,13	

Status

Bunden kapital		Aktiver
Kapitalkonto, konto nr. 3946044970	133,75	
1) Investeringsbeviser, depot nr. 3002608316	73.008,80	
Bunden kapital i alt	73.142,55	
Disponible midler, konto nr. 3700132730	23.845,13	
Aktiver i alt	96.987,68	
Disponibel egenkapital	23.845,13	Passiver
Bunden egenkapital	73.142,55	
Passiver i alt	96.987,68	

1) Oplaget til kursværdi pr. 31. december 2002.

Nascous Legat

Regnskab for perioden 1. januar – 31. december 2002

Resultatopgørelse

Indtægter	Renter af disponible midler, konto nr. 3700132803	0,00
	Renter af kapitalkonto, konto nr. 3946044989	0,13
	Aktieudbytte, depot nr. 3002608405	4.305,00
	Indtægter i alt	4.305,13
Udgifter	Forvaltningsgebyr, incl. moms	-259,98
	Udgifter i alt	-259,98
	Udbytteskat	0,00
	Til disposition	
	Årets overskud	4.045,15
	Overskud overført fra foregående år	13.474,48
	Resultat	17.519,63

Status

Aktiver	Bunden kapital	
	Kapitalkonto, konto nr. 3946044989	17,90
	1) Investeringsbeviser, depot nr. 3002608405	64.698,00
	Bunden kapital i alt	64.715,90
	Disponible midler, konto nr. 3700132803	17.519,63
	Aktiver i alt	82.235,53
Passiver	Disponibel egenkapital	17.519,63
	Bunden egenkapital	64.715,90
	Passiver i alt	82.235,53

1) Optaget til kursværdi pr. 31. december 2002.

IX

Udnævnelser og afskedigelser i bispeembedet og
stiftsøvrigheden m.m.

Overassistent Joan Nielsen er meddelt afsked pr. 31. marts 2003.

X

Adresser

- Biskop** Biskop Lise-Lotte Rebel
Vor Frue Kloster
Hestemøllestræde 3 A,
3000 Helsingør
Tlf.: 49 21 35 00
Fax.: 49 21 35 16
- Stiftamtmand** Stiftamtmand Christian Trønning
Frederiksborg Statsamt
Trollesminde Kontorpark
Roskildevej 10 A
3400 Hillerød
Tlf.: 48 22 74 74
- Helsingør Stifts-
administration** Stiftskontorchef Anne Sophie Hilbard
Stiftsfuldmægtig Thorkil Bo Jørgensen
Stiftsfuldmægtig Carsten Kruse Olsen
Stiftskasserer Niels Rademacher
Vor Frue Kloster
Hestemøllestræde 3 A
3000 Helsingør
Tlf.: 49 21 35 00
Fax.: 49 21 35 16
Mail: kmhel@km.dk
www.helsingoer.stift.dk
- Helsingør
Stiftsfond** Formand: Biskop Lise-Lotte Rebel
Hestemøllestræde 3 A
3000 Helsingør

XI

- A. *Kgl. bygningsinspektører:*
Kgl. bygningsinspektør, arkitekt maa Jens Fredslund,
(Frederiksborg Amt) Erik Møllers Tegnestue A/S, Indiavej 1, Sdr.
Frihavn, 2100 København Ø, tlf.: 35 43 96 90.
Kgl. bygningsinspektør, arkitekt maa Johan Fogh, (Københavns
Amt), Kulsviervej 150, 2800 Lyngby, tlf.: 45 93 40 20.
- B. *Bygningskonsulenter (præsteboliger):*
Arkitekt maa Per Axelsen, (Københavns Amt) Blågårdsstræde 8 F,
4000 Roskilde, tlf.: 46 36 88 44.
Arkitekt maa Gert Ingemann, (Frederiksborg Amt) Tegnestuen
»Møllen«, Stengade 75, 3000 Helsingør, tlf.: 49 20 00 55.
- C. *Præstegårdskonsulent (jorder):*
Agronom Kristian Rasch Gam, Valhøjs Allé 34, 2610 Rødovre, tlf.:
36 70 38 38.
- D. *Kirkegårdskonsulent:*
Landskabsarkitekt Torben Michelsen, Krøjerup Overdrev 12, 4180
Sorø, tlf.: 57 83 25 77.
- E. *Klokkekonsulent:*
Erik Kure, Kingosvej 19, Hornborg, 8762 Flemming, tlf.: 76 27 01 50
- F. *Orgelkonsulent:*
Organist Jens Christian Hansen, Søndermarkskirken, Koldingvej
77, 8800 Viborg, tlf.: 86 61 53 35, mobil: 29 72 39 35
- G. *Varmekonsulent:*
Professor, civilingeniør Vagn Korsgaard, Donsevej 2, 2970
Hørsholm, tlf.: 48 28 01 04.

XII Stiftets provster

Helsingør Domprovsti

Domprovst Steffen Ravn Jørgensen
Slotsvej 2
3000 Helsingør
Tlf.: 49 21 02 00

Høje Tåstrup Provsti

Vakant

Gladsaxe-Herlev Provsti

Provst Kjeld Kure
Tvedevangen 169
2730 Herlev
Tlf.: 44 91 71 71

Ballerup-Værløse Provsti

Provst Merete Hansen
Skandrups Allé 36
3500 Værløse
Tlf.: 44 98 64 44

Rødovre-Hvidovre Provsti

Provst Claus Bjerregaard
Nørremarksvej 23
2650 Hvidovre
Tlf.: 36 75 01 65

Fredensborg Provsti

Provst Chr. P. Jensen
Birkebakken 11
3460 Birkerød
Tlf.: 45 81 08 88

Kgs. Lyngby Provsti

Provst Grete Bøje
Rønnebærvej 51
2840 Holte
Tlf.: 45 42 12 80

Hillerød Provsti

Provst Poul H. Bartholin
Selskovvej 42
3400 Hillerød
Tlf.: 48 24 90 50

Gentofte Provsti

Provst Peter Balslev-Clausen
Margrethevej 11 B
2900 Hellerup
Tlf.: 39 62 45 16

Frederikssund Provsti

Provst Knud Andersen
Kongensgade 21 B
3550 Slangerup
Tlf.: 47 33 91 34

Glostrup Provsti

Provst Fred Andersen
Vallensbæk Præstegård
2625 Vallensbæk
Tlf.: 43 64 90 66

Frederiksværk Provsti

Provst Werner Dag Ussing
Græsted Hovedgade 6
3230 Græsted
Tlf.: 48 39 10 57